

MENGEN IN HET MENGINGSDEBAT

Een onderzoek naar sociale menging
vanuit een volksgezondheidsperspectief

Masterscriptie
I.A.M. Kuipers

Mengen in het mengingsdebat

Een onderzoek naar sociale menging vanuit een volksgezondheidsperspectief

Auteur: I.A.M. Kuipers
Studentnummer: 6127142
E-mailadres: i.a.m.kuipers@students.uu.nl
Masterscriptie

Opleiding: Human Geography
Specialisatietrack: Neighbourhoods and Residential Dynamics
Universiteit Utrecht

Begeleider en eerste corrector: dr. Kirsten Visser
Tweede corrector: dr. Evert Meijers
Contactpersoon Gemeente Utrecht: dr. Mariël Droomers

Afstudeerperiode: februari tot en met juli 2021

Rhenen, 9 juli 2021

Universiteit Utrecht

Gemeente Utrecht

Foto op voorblad: NOS (2020, 3 februari). Minister wil betere mix van bewoners in achterstandswijken. Verkregen van <https://nos.nl/artikel/2321430-minister-wil-betere-mix-van-bewoners-in-achterstandwijken>

Voorwoord

Voor u ligt de masterscriptie 'Mengen in het mengingsdebat: een onderzoek naar sociale menging vanuit een volksgezondheidsperspectief'. Toen ik het onderzoeksvoorstel van Gemeente Utrecht over een onderzoek naar sociale menging en gezondheid doorgestuurd kreeg van mijn scriptiebegeleider Kirsten Visser, besloot ik hier meteen op in te gaan. Dat ik gelijk besloot te reageren op het onderzoeksvoorstel, komt voornamelijk door mijn interesse in gezondheid en de woonomgeving die is ontstaan tijdens deze masteropleiding en de hiervoor behaalde bacheloropleiding Sociale Geografie en Planologie.

Met het voltooien van dit onderzoek is er voor mij een einde gekomen aan de masteropleiding Human Geography aan de Universiteit Utrecht. De periode waarin ik deze scriptie heb geschreven, was een leerzame periode waarin nieuwsgierigheid, plezier en een kritische blik centraal stonden. Er waren uitdagingen, zoals het vinden van respondenten voor de interviews. Er waren ook successen, zoals de interessante interviews over sociale menging met enthousiaste respondenten.

Tijdens dit onderzoek stond mijn scriptiebegeleider Kirsten Visser altijd voor mij klaar. Hierbij wil ik haar bedanken voor de feedback en voor het altijd snelle antwoord op mijn vragen. Bovendien wil ik mijn vrienden en familie bedanken voor hun steun tijdens het schrijven van deze scriptie.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Isabel Kuipers

Rhenen, 9 juli 2021

Samenvatting

De sociaal-ruimtelijke ongelijkheid neemt in veel Nederlandse steden toe (Latten, 2019). Ook op het gebied van mentale gezondheid en welbevinden is sprake van ruimtelijke verschillen. Wanneer wordt uitgegaan van een buurteffect op de mentale gezondheid en het welbevinden kan sociale menging een mogelijke oplossing zijn voor de ruimtelijke ongelijkheden. Echter, hoe sociale menging moet gebeuren, is in beleid vaak niet gedetailleerd beschreven, terwijl wetenschappers juist pleiten voor specifiek sociaal mengbeleid (Kleinmans, Veldboer & Duyvendak, 2019). Dit houdt in dat in beleid duidelijk moet zijn op welke bewonerskenmerken gemengd moeten worden, op welk geografisch schaalniveau en in welke verhoudingen menging moet plaatsvinden.

Dit onderzoek beschrijft en benoemt deze onderdelen expliciet. Hierdoor kunnen gemeenten hun beleid specifieker maken en meer onderbouwen, waardoor advisering en uitvoering van beleid mogelijk gemakkelijker en geslaagder verlopen. Bij dit onderzoek is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: hoe kan menging bijdragen aan de mentale gezondheid en het welbevinden van bewoners en in hoeverre komt dit overeen met beleid in de praktijk? Hiermee wordt bedoeld: op welke kenmerken moet menging plaatsvinden, op welk geografisch schaalniveau moet menging nagestreefd worden en in welke verhoudingen moet gemengd worden? En in hoeverre komen wetenschappelijke bevindingen overeen met beleid?

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, is een *scoping review* uitgevoerd. Vervolgens zijn interviews afgenomen met respondenten van verschillende Nederlandse gemeenten over het sociaal mengbeleid van de gemeente waar zij werkzaam zijn. Op basis van de *scoping review* en de interviews kan worden geconcludeerd dat sociale menging kan bijdragen aan de mentale gezondheid en het welbevinden door te focussen op wijk- of buurtniveau en te kiezen om bewoners met kleine verschillen te mengen. Hierbij kan het een goed idee zijn om te streven naar homogene buurten op basis van leefstijl zodat de verschillen tussen buurtbewoners klein worden gehouden en indirect sociale menging plaatsvindt. Daarnaast bleek dat verhoudingen voor menging per stedelijke context verschillen. Ook bleek het lastig om in de praktijk rekening te houden met de mogelijke aanwezigheid van niet-lineaire buurteffecten, terwijl dat volgens de wetenschap wel belangrijk is. Bovendien komen de wetenschap en beleid in de praktijk niet altijd overeen. Er is dus enigszins sprake van een kloof tussen wetenschap en beleid. Bovendien bleek sprake van een kloof tussen beleid en beleidsmakers. Zo is beleid niet specifiek maar beleidsmakers zouden graag zien dat beleid specifieker wordt. Op basis hiervan wordt gemeenten aanbevolen hun sociaal mengbeleid specifiek te maken. Dit houdt in dat duidelijk moet zijn op welk schaalniveau menging moet plaatsvinden, op welke bewonerskenmerken gemengd moet worden en in welke verhoudingen sociaal gemengd moet worden. Daarnaast zouden gemeenten meer gebruik kunnen maken van wetenschappelijke bevindingen. Tegelijkertijd is belangrijk dat in wetenschappelijk onderzoek rekening wordt gehouden met wat in de praktijk mogelijk is.

Eventueel vervolgonderzoek kan zich verder focussen op in hoeverre gemeenten met sociaal mengbeleid invloed kunnen uitoefenen op de mentale gezondheid en het welbevinden. Ook wordt verder onderzoek naar de invloed van verschillende verhoudingen voor sociale menging en de invloed van die verhoudingen op buurten en buurtbewoners aanbevolen, omdat deze (nog) niet duidelijk zijn. Daarnaast kan vervolgonderzoek ingaan op de mogelijke aanwezigheid van niet-lineaire buurteffecten, de mechanismen en processen die hiermee te maken hebben en de invloed van niet-lineaire buurteffecten op sociaal mengbeleid en de mentale gezondheid en het welbevinden. Bovendien kan vervolgonderzoek ingaan op de toevoeging van sociale ingrepen op fysieke ingrepen. Wanneer dit duidelijk is, kunnen gemeenten sociale menging multidisciplinair benaderen.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Samenvatting	4
Inleiding.....	7
1. Theoretisch kader.....	9
1.1 Mentale gezondheid en welbevinden	9
1.1.2 Sociaalecologische gezondheidsmodellen	10
1.2 (Mentale) gezondheidsverschillen tussen gebieden	10
1.2.1 Selectie-effecten en buurteffecten	12
1.3 Sociale menging en bijbehorende mechanismen	12
1.3.1 Sociaal-interactieve mechanismen	13
1.3.2 <i>Environmental</i> mechanismen	15
1.3.3 Institutionele mechanismen	16
2. Methoden	17
2.1 Scoping review.....	17
2.2 Kwalitatief onderzoek: interviews	17
2.2.1 Werving van respondenten.....	18
2.2.2 Verloop van de interviews.....	18
2.2.3 Topic-lijst.....	19
2.2.4 Analyse	19
2.3 Wetenschappelijke integriteit.....	19
2.4 Tekortkomingen	20
2.4.1 Tekortkomingen <i>scoping review</i>	20
2.4.2 Tekortkomingen kwalitatief onderzoek.....	20
2.4.3 Tekortkomingen door COVID-19-pandemie.....	20
3. Scoping review	22
3.1 Sociale menging als oplossing voor gezondheidsverschillen.....	22
3.1.1 De (on)zin van sociale menging.....	22
3.2 Schaalniveaus voor sociale menging	25
3.2.1 Administratieve ruimtelijke eenheden	26
3.2.2 Bespoke neighborhoods.....	27
3.3 Kenmerken en verhoudingen voor sociale menging	29
3.3.1 Selectie van gebieden voor sociale menging	29
3.3.2 Bewonerskenmerken voor sociale menging.....	29
3.3.3 Verhoudingen voor sociale menging.....	30
3.4 Niet-lineaire buurteffecten	31
3.4.1 Contextuele verschillen.....	32

3.4.2	Beleid en niet-lineaire buurteffecten	32
4.	Resultaten interviews	34
4.1	Definities en doelen van sociale menging	34
4.1.1	Mentale gezondheid en welbevinden.....	35
4.2	Moeilijkheden.....	35
4.2.1	Afwegingen bij moeilijkheden	37
4.3	Buurt- en bewonerskenmerken voor menging.....	37
4.4	Schaalniveaus voor menging	38
4.4.1	Alternatieve schaalniveaus	39
4.5	Verhoudingen van menging	39
4.6	Niet-lineaire buurteffecten	41
4.7	Alternatieven voor menging.....	41
4.8	Kloof tussen wetenschap en beleid.....	42
4.8.1	De rol van wetenschappelijke kennis in beleid.....	42
4.8.2	Verklaringen voor de kloof tussen wetenschap en beleid.....	43
4.8.3	Erkenning kloof.....	44
4.9	Vergelijking bevindingen wetenschap en beleid	44
5.	Conclusie en discussie	47
5.1	Beleidsaanbevelingen	48
5.2	Implicaties onderzoek	48
5.3	Suggesties voor vervolgonderzoek	48
5.4	Beperkingen onderzoek	49
	Literatuurlijst.....	51
	Bijlagen	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	Bijlage 1: mail manager woningmarktstrategieën Gemeente Den Haag....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	Bijlage 2: topic-lijst	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	Bijlage 3: codeboom	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	Bijlage 4: transcripten interviews.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.1	Interview met beleidsmedewerker van Gemeente Rotterdam...	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.2	Interview met wijkbeheerder van Gemeente Breda.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.3	Interview met beleidsmaker van Gemeente Breda.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.4	Interview met beleidsmaker van Gemeente Maasdriel.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.5	Interview met manager woningmarktstrategieën van Gemeente Den Haag.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

4.6 Interview met afdelingssecretaris gebiedszaken van Gemeente Groningen**Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**

4.7 Interview met programmamanager en senior projectleider Gemeente Groningen **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**

4.8 Interview met senior (beleids)adviseur/projectleider wonen Gemeente Utrecht ..**Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**

Inleiding

De sociaalruimtelijke ongelijkheid neemt in veel Nederlandse steden toe (Latten, 2019). Steden willen deze sociaalruimtelijke ongelijkheid verminderen. Dit kan onder anderen door sociale menging. Het streven naar gemengde wijken is bijvoorbeeld een van de speerpunten uit de Woonvisie van Gemeente Utrecht (2019). De gemeente focust zich op “(...) een mix van woonsegmenten waar sociale huur tot duurdere koopwoningen zijn te vinden” (Gemeente Utrecht, 2019, p. 5). Huidige plannen dragen echter “nog onvoldoende bij aan (...) de menging in wijken” en daarom wordt bijgestuurd met nieuwe plannen (Gemeente Utrecht, 2019, p. 25). Een interdisciplinaire aanpak is hierbij gepast. De manier waarop bijgestuurd moet worden op huidige plannen kan onder andere bekeken worden vanuit een volksgezondheidsperspectief. In het geval van dit onderzoek houdt dat in: vanuit de mentale gezondheid en het welbevinden.

De mentale gezondheid en het welbevinden worden mede bepaald door de plek waar mensen wonen (zie onder anderen Macintyre, Ellaway & Cummins, 2002; Pickett & Pearl, 2001; Curtis & Rees Jones, 1998). De invloed van de woonomgeving op de mentale gezondheid en het welbevinden kan worden gezien als buurteffect. Buurteffecten bestaan uit allerlei mechanismen en processen (Galster, 2012). Deze mechanismen en processen kunnen invloed hebben op de mentale gezondheid en het welbevinden (Galster, 2012). Volgens Petrović (2020) zou onderzoek naar buurteffecten dichterbij achterliggende mechanismen moeten liggen dan op dit moment gebeurt.

Dit onderzoek slaat een nieuwe weg in doordat specifiek wordt gekeken naar verhoudingen, kenmerken en geografische schaalniveaus voor sociale menging. Hierbij worden de achterliggende mechanismen van buurteffecten in het achterhoofd gehouden. Het inzichtelijk maken van schaalniveaus voor sociale menging is van belang omdat bij onderzoek naar buurteffecten vaak administratieve ruimtelijke eenheden schaalniveaus worden gebruikt (Arcaya et al., 2016), mogelijk vanwege praktische redenen en doordat administratieve ruimtelijke eenheden mogelijk niet overeenkomen met het schaalniveau waarop mechanismen plaatsvinden. Omdat sociale menging via deze mechanismen invloed uitoefent op de buurt, is ook onduidelijk op welke geografisch schaalniveau sociale menging moet plaatsvinden. Echter is het volgens Arthurson (2010) juist erg belangrijk om het geografisch schaalniveau waarop sociale menging plaats moet vinden te begrijpen. Het is daarom noodzakelijk om onderzoek uit te voeren naar verschillende schaalniveaus voor menging. Ook kenmerken en verhoudingen voor sociale menging zijn in beleid vaak onduidelijk (Galster, 2013), terwijl wetenschappers juist willen dat gedetailleerd wordt beschreven hoe menging plaats moet vinden (Kleinmans et al., 2019). Op basis hiervan kan gesteld worden dat er sprake is van een kloof tussen de wetenschap en beleid met betrekking tot stedelijke herstructurering (Kleinmans, 2012). Aan de hand van het expliciet noemen van kenmerken, schaalniveaus en verhoudingen voor sociale menging kunnen gemeenten sociaal mengbeleid specifiek maken en meer onderbouwen, waardoor advisering en uitvoering van beleid mogelijk gemakkelijker en geslaagder verlopen. Daarnaast is weinig bekend over de effecten van sociale menging op de

mentale gezondheid en het welbevinden van bewoners (Broeder, Das, Jennissen, Tiemeijer & De Visser, 2018).

De in dit onderzoek gerapporteerde *scoping review* is uitgevoerd in opdracht van Gemeente Utrecht en focust zich op de bijdrage van sociale menging aan de mentale gezondheid en het welbevinden, passende geografische schaalniveaus voor sociale menging, relevante buurt- en bewonerskenmerken voor menging en de verhoudingen waarin menging moet plaatsvinden. In het tweede deel van het onderzoek wordt, aan de hand van interviews met respondenten die verstand hebben van het sociaal mengbeleid van de gemeente waar zij werkzaam zijn, inzichtelijk gemaakt in hoeverre de bevindingen uit de literatuur overeenkomen met beleid en waarom bepaalde keuzes voor beleid worden gemaakt. Daarnaast wordt in deze interviews informatie opgedaan over de manier waarop gemeenten omgaan met sociale menging, wat in beleid de rol van sociale menging met betrekking tot de mentale gezondheid en het welbevinden is en hoe gemeenten hiermee omgaan in beleid. De hoofdvraag die hierbij is opgesteld is: Hoe kan menging bijdragen aan de mentale gezondheid en het welbevinden van bewoners en in hoeverre komt dit overeen met beleid in de praktijk? Deze vraag wordt beantwoord aan de hand van de deelvragen:

1. Wat is de invloed van menging op het welbevinden en de mentale gezondheid van bewoners?
2. Op welk geografisch schaalniveau is menging het meest effectief, wanneer rekening wordt gehouden met het welbevinden en de mentale gezondheid van bewoners?
3. Welke bewonerskenmerken zijn relevant voor menging in relatie tot het welbevinden en de mentale gezondheid van bewoners?
4. In welke verhoudingen moet menging plaatsvinden wanneer rekening wordt gehouden met het welbevinden en de mentale gezondheid?
5. In hoeverre komen resultaten uit de literatuur en huidig beleid met elkaar overeen?

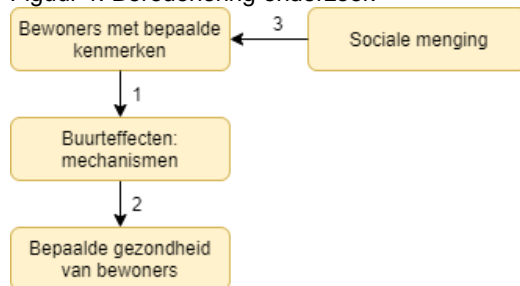
In het theoretisch kader komen de mentale gezondheid en het welbevinden, verschillen op het gebied van mentale gezondheid en buurteffecten met achterliggende mechanismen aan bod. In het daaropvolgende methodehoofdstuk wordt de onderzoeksmethode toegelicht. Vervolgens geeft de *scoping review* een overzicht van de literatuur over sociale menging en geografische schaalniveaus, kenmerken en verhoudingen voor sociale menging. Daarna worden in het resultatenhoofdstuk de bevindingen uit de interviews besproken. Ten slotte wordt in de conclusie/discussie de hoofdvraag beantwoord en worden beleidsaanbevelingen, implicaties van dit onderzoek, suggesties voor vervolgonderzoek en de beperkingen van dit onderzoek besproken.

1. Theoretisch kader

In dit theoretisch kader worden eerst de mentale gezondheid en het welbevinden besproken. Vervolgens komen verschillen tussen gebieden met betrekking tot mentale gezondheid en welbevinden aan bod. Daarna worden mogelijke oorzaken hiervan besproken. Verder wordt besproken via welke mechanismen de woonomgeving invloed kan hebben op de mentale gezondheid en het welbevinden.

De beredenering van dit onderzoek is weergegeven in figuur 1. De figuur moet als volgt geïnterpreteerd worden: in een gebied wonen mensen met bepaalde kenmerken. Uit deze samenstelling van bewoners ontstaan buurteffecten, zie punt 1 in de figuur. Via deze buurteffecten en bijbehorende mechanismen ontstaat een bepaalde gezondheid van bewoners, zie punt 2 in de figuur. Door te mengen wordt ingegrepen in de bewonerssamenstelling, zie punt 3 in de figuur. Hierdoor kunnen buurteffecten en bijbehorende mechanismen veranderd worden en dit kan een uitwerking hebben op de gezondheid van bewoners van een gebied. Het onderdeel sociale menging komt aan bod in de *scoping review* in hoofdstuk 3.

Figuur 1. Beredenering onderzoek

Bron: eigen materiaal

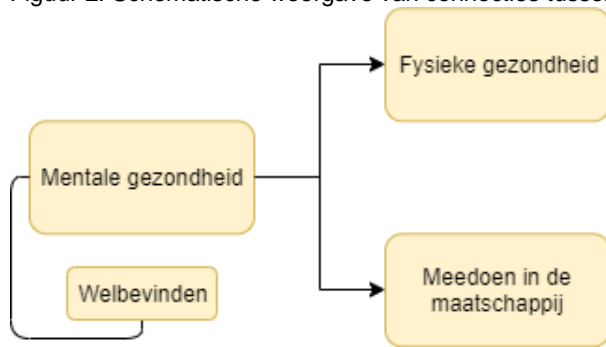
1.1 Mentale gezondheid en welbevinden

De World Health Organization (WHO) beschrijft mentale gezondheid als: "(...) een staat van *welbevinden* waarin het individu bewust is van zijn of haar capaciteiten, kan omgaan met de normale stress uit het leven, productief kan werken en in staat is om bij te dragen aan zijn of haar gemeenschap" (WHO, 2004, p. 12). Complete mentale gezondheid is niet alleen de afwezigheid van mentale problemen, maar ook de aanwezigheid van mentale gezondheid (Keyes, 2013).

De definitie van de WHO omvat het welbevinden. Met welbevinden wordt bedoeld dat iemand positief in het leven staat, zelfvertrouwen heeft, gelukkig is, eigenwaarde heeft, het gevoel heeft dat diegene ertoe doet, doorzettingsvermogen en energie heeft, goed om weet te gaan met de eigen emoties en steun vanuit de omgeving ervaart (Pharos, z.d.).

De mentale gezondheid en het welbevinden zijn van belang omdat ze samenhangen met allerlei uitkomsten, zoals de fysieke gezondheid (ODPHP, 2014) en het meedoen in de maatschappij. Zo verhoogt de aanwezigheid van mentale problemen de kans op werkloosheid (Gelderblom et al., 2007, in Schrijvers & Storm, 2009), wat verdere gevolgen kan hebben voor het meedoen van een individu in de maatschappij. Figuur 2 geeft de connecties tussen welbevinden, mentale- en fysieke gezondheid en meedoen in de maatschappij weer.

Figuur 2. Schematische weergave van connecties tussen mentale- en fysieke gezondheid

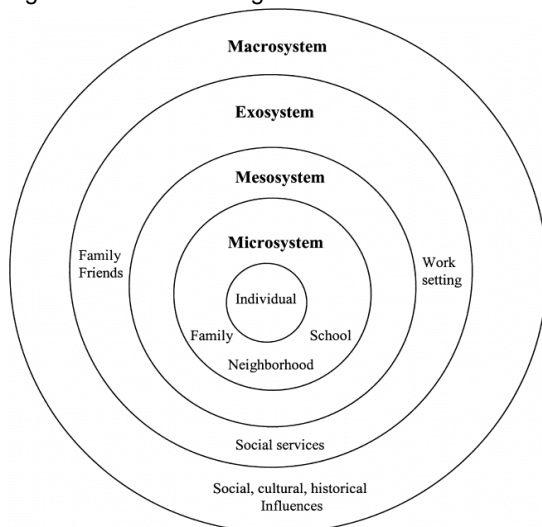

Bron: eigen materiaal

1.1.2 Sociaalecologische gezondheidsmodellen

Mentale gezondheid wordt niet alleen bepaald door de individuele context. Volgens sociaalecologische gezondheidsmodellen, zoals in figuur 3, moet ook rekening worden gehouden met verschillende fysieke en sociale contexten rondom een individu. Een van die contexten is de woonomgeving. Binnen de woonomgeving kan naar verschillende schaalniveaus worden gekeken. De rest van dit onderzoek richt zich op deze woonomgeving.

Figuur 3. Sociaal-ecologisch model

Bron: Bronfenbrenner (1979; 1989; 1993), in Swanson et al., 2003.

1.2 (Mentale) gezondheidsverschillen tussen gebieden

Uit meerdere onderzoeken (zie onder anderen Aneshensel & Sucoff, 1996; Hill & Maimon, 2013; Hill, 2014; Kim, 2010) blijkt dat gebieden met een lagere sociaaleconomische status (SES) een slechtere mentale gezondheidsstatus hebben. Dit blijkt ook uit Nederlandse data. Voorbeelden hiervan zijn de situaties in Amsterdam, zie tabel 1, en Rotterdam, zie tabel 2. In de tabellen wordt het inkomen per wijk, een van de indicatoren van SES, vergeleken met het matig of hoog risico op angst of depressie, een mentale gezondheidsziekte. Het valt op dat wanneer het gemiddelde inkomen per inkomensontvanger hoger is, het matig of hoog risico op angst of depressie afneemt. Naast de wijken die in de tabellen worden genoemd, is gekeken naar andere wijken in Amsterdam en Rotterdam in dezelfde inkomenscategorieën. Hieruit bleek een vergelijkbaar patroon. De wijken die in de tabel worden genoemd, zijn voorbeelden van wijken in die inkomenscategorieën.

Tabel 1. Vergelijking inkomen en matig of hoog risico op angst of depressie in vijf Amsterdamse wijken

Wijk	Gemiddelde inkomen per inkomensontvanger (€)	Matig of hoog risico op angst of depressie (%)
Slotermeer Zuidwest	25.000 tot 30.000	57
Transvaalbuurt	30.000 tot 35.000	53
Staatsliedenbuurt	35.000 tot 40.000	50
Jordaan	40.000 tot 45.000	48
Grachtengordel Zuid	45.000 of meer	43

Bron: CBSInUwBuurt, 2018; RIVM, 2016

Tabel 2. Vergelijking inkomen en matig of hoog risico op angst of depressie in vier Rotterdamse wijken

Wijk	Gemiddelde inkomen per inkomensontvanger (€)	Matig of hoog risico op angst of depressie (%)
Feijenoord	25.000 tot 30.000	57
Noord	30.000 tot 35.000	52
Rotterdam Centrum	35.000 tot 40.000	49
Hillegersberg-Schiebroek	40.000 tot 45.000	44

Bron: CBSInUwBuurt, 2018; RIVM, 2016

Bovenstaande cijfers kunnen verklaard worden aan de hand van individuele kenmerken. Volgens meerdere onderzoeken (zie onder anderen Robert & House, 2020; Baum, 2015; Baum, Garofalo & Yali, 1999; Lantz, House, Mero & Williams, 2005; Cohen, Doyle & Baum, 2006) is SES een belangrijke factor voor het bepalen van gezondheidsverschillen. Een hoog inkomensniveau gaat gepaard met een hoger opleidings- en beroepsniveau (Advokaat, van Cruchten, Gouweleeuw, Schulte Nordholt & Weltens, 2005). Groepen met een lage SES hebben over het algemeen de slechtste gezondheidsstatus (Black, Morris, Smith & Townsend, 1982 en Whitehead, 1988 in Hawe & Shiell, 2000; PBL, 2020). Dat de gezondheid van mensen met een lage SES achterblijft op de gezondheid van mensen met een hoge SES komt mogelijk doordat mensen met een lagere SES minder draagkrachten en meer draaglasten hebben dan mensen met een hogere SES. In figuur 4 is een model over de onderdelen van draagkrachten en draaglasten weergegeven. Op basis van de figuur en bovenstaande informatie blijkt dat mensen met een lage SES meer geld-, kop-, zorg- en buurtzorgen hebben.

Figuur 4. Model over de balans tussen draaglast en draagkracht

Draaglast				↻	Draagkracht			
Geld zorgen	Kop zorgen	Zorg zorgen	Buurt zorgen		Intelligentie	Sociale vaardigheden	Zelfbeeld en zelfvertrouwen	Gezondheid

Bron: Ministerie van VROM, z.d.

Verder blijkt dat vooral minderheidsgroepen, zoals mensen met een migratieachtergrond, vaker te maken hebben met ongelijkheid (Sampson, 2012; Ponds, Van Ham & Marlet, 2015; Permentier & Wittebrood, 2011), ook op het gebied van gezondheid (Ponds et al., 2015; Abada, Hou & Ram, 2007). Dit heeft te maken met dat minderheidsgroepen vaak op plekken wonen waar een opeenstapeling van problemen is (Permentier & Wittebrood, 2011), waaronder gezondheidsproblemen.

De situatie als hierboven geschetst, doet zich ook voor op het gebied van mentale gezondheid en welbevinden. Zo blijkt uit meerdere onderzoeken (zie onder anderen Kawachi & Kennedy, 1997; Kawachi, Kennedy, Lochner & Prothrow-Stith, 1997; Kawachi & Kennedy, 1999; Doorslaer & Koolman, 2004; Han et al., 2018; McGrail, Van Doorslaer, Ross & Sanmartin, 2009; Eng & Feeny, 2007; Bellin, Locke & New, 1976) dat inkomen, een onderdeel van SES, een van de sleutelfactoren is voor de mentale gezondheid.

Op basis van bovengenoemde factoren ontstaan mogelijkheden op de woningmarkt. Doordat mensen met een hoge SES over het algemeen meer financieel kapitaal hebben, hebben zij

meer keuzes op de woningmarkt en wonen zij vaker in gebieden met gunstigere leefomstandigheden dan mensen met een lage SES. Daarnaast zullen mensen met een lage SES eerder in (goedkope) sociale huurwoningen terechtkomen. De kwaliteit van deze woningen is over het algemeen lager (SCP, 2020) wat vervolgens invloed kan hebben op de gezondheidssituatie (Howden-Chapman, 2002). In bepaalde gebieden ontstaat zo een oververtegenwoordiging van bepaalde groepen (Ponds et al., 2015) met problemen.

Dat er gezondheidsverschillen zijn, is problematisch omdat vanuit moreel en maatschappelijk oogpunt ongelijkheden op het gebied van onder andere gezondheid ongewenst worden ervaren (Ponds et al., 2015; Broeder et al., 2018). Daarnaast is gezondheid niet een doel op zich, maar een voorwaarde voor een leven met sociale, economische en maatschappelijke participatie en dus het belang van het leven (Broeder et al., 2018). Ook gaan grote verschillen in steden ten koste van de aantrekkelijkheid van de stad, brengen veiligheidsrisico's met zich mee, leiden tot druk op sociale relaties, tot belemmering van sociale mobiliteit en tot (nog) meer ongelijkheid op het gebied van gezondheid (Uyterlinde & Engbersen, 2018).

1.2.1 Selectie-effecten en buurteffecten

Wanneer een situatie, zoals hierboven geschetst, suggereert dat een uitkomst (in dit geval: mentale gezondheid) het gevolg is van het samenwonen in een buurt van mensen met bepaalde individuele kenmerken, dan heet dit een selectie-effect (Leventhal & Brooks-Gunn, 2000). Echter kan ook sprake zijn van een buurteffect. Er wordt gesproken van een buurteffect op het moment dat het gevolg van wonen in een bepaalde buurt een oorzaak heeft die voortkomt uit de buurt en niet vanuit persoonlijke kenmerken (Ponds et al., 2015). Er wordt bijvoorbeeld over het algemeen aangenomen dat gebieden met een hoge concentratie van armoede negatieve effecten hebben op de mensen die in die gebieden worden (Musterd, 2006). Zo zijn bewoners van gebieden met veel armoede vaker depressief (Ross, Reynold & Geis, 2000, in Matheson et al., 2006; Barr, 2018; Brazil & Clark, 2017; Aneshensel & Sucoff, 1996). De mentale gezondheid kan dus bepaald worden door de plek waar mensen wonen (Macintyre et al., 2002; Pickett & Pearl, 2001; Curtis & Rees Jones, 1998).

Volgens Galster (2012) kunnen meerdere buurteffecten invloed hebben op de gezondheid. Hij onderscheidt vier groepen: sociaal-interactieve-, *environmental*-, geografische- en institutionele mechanismen (Galster, 2012). Omdat sociaal-interactieve, *environmental* en institutionele mechanismen het meest relevant zijn voor de mentale gezondheid en het welbevinden komen die in dit onderzoek aan bod. Sociaal-interactieve mechanismen zijn relevant omdat deze ingaan op sociale processen in buurten die invloed kunnen hebben op de mentale gezondheid en het welbevinden. *Environmental* mechanismen zijn relevant omdat deze direct invloed hebben op de mentale gezondheid zonder het gedrag te beïnvloeden (Galster, 2012). Institutionele mechanismen, met in het bijzonder stigmatisering zijn relevant omdat deze de sociaal-interactieve mechanismen versterken en invloed hebben op *environmental* mechanismen. Paragraaf 1.3 gaat verder in op deze mechanismen.

1.3 Sociale menging en bijbehorende mechanismen

Wanneer wordt uitgegaan van een buurteffect dan zou sociale menging een mogelijke oplossing kunnen zijn voor verschillen met betrekking tot mentale gezondheid en welbevinden. Voordat in wordt hoofdstuk 3 ingegaan op hoe sociale menging moet plaatsvinden, moeten achterliggende mechanismen en processen behandeld worden. Deze zijn belangrijk voor het begrijpen van de invloed van menging op mentale gezondheid en welbevinden omdat sociale menging via de bewonerssamenstelling van een buurt en mechanismen die ontstaan uit die buurt invloed hebben op de gezondheid van bewoners.

1.3.1 Sociaal-interactieve mechanismen

Tot de sociaal-interactieve mechanismen behoren onder anderen kapitaal en sociale cohesie (Galster, 2012). Deze worden hier besproken.

1.3.1.1 Sociaal kapitaal

Sociaal kapitaal ontstaat uit sociale netwerken (Nahapiet & Ghoshal, 1998). Onder sociaal kapitaal vallen “de hulpbronnen, informatie en hulp waartoe een persoon toegang heeft als gevolg van een netwerk van sociale connecties of als gevolg van hun reputatie” (Jackson, 2019, p. 39). Door lid te zijn van een sociale groep, en op deze manier te beschikken over sociaal kapitaal, kan men doelen bereiken die hij zonder het lid zijn van de groep niet bereikt (Portes, 1998, in Hawe & Shiell, 2000; Nahapiet & Ghoshal, 1998). Ook op het gebied van gezondheid (Cohen, Inagami & Finch, 2008). Zo bestaat een relatie tussen gezondheid, SES en sociaal kapitaal (Han et al., 2018; Baum, 2015). Volgens Kawachi et al. (1997) is sociaal kapitaal de mediator tussen sociaaleconomische ongelijkheid (en dus SES) en gezondheid. Wanneer er meer sociaal kapitaal in een buurt is dan kan dat positieve invloed hebben op de gezondheid (Mohnen, Groenewegen, Völker & Flap, 2011). Ook kan sociaal kapitaal voor mensen met een lage SES dienen als buffer tegen de negatieve invloed van een lage SES op de gezondheid (Uphoff, Pickett, Cabieses, Small & Wright, 2013). Deze bufferfunctie blijkt uit onderzoek van Stafford, De Silva, Stansfeld en Marmot (2008); wanneer een bewoner van een achterstandsbuurt meer vriendschappen heeft, is de kans op veel voorkomende mentale stoornissen kleiner. Of ook sprake is van een bufferwerking van sociaal kapitaal in Nederlandse context is onduidelijk omdat de bufferwerking werd gevonden in Amerikaanse onderzoeken (Uphoff et al., 2013).

Sociaal kapitaal kan ongelijkheden tussen groepen ook vergroten (Uphoff et al., 2013). Onderzoek van Poortinga (2006) geeft aan dat sociaal kapitaal niet evenveel voordelen biedt. Hoewel sociaal kapitaal als buffer kan dienen voor mensen met een lage SES, kunnen mensen met een hoge SES meer voordelen voor de gezondheid uit sociaal kapitaal halen dan mensen met een lage SES. Dit komt doordat mensen met een lage SES onvoldoende sociaal kapitaal hebben om de gezondheid te verbeteren (Uphoff et al., 2013).

1.3.1.2 Sociale cohesie

Sociale cohesie is een staat waarin men het gevoel heeft tot een bepaalde gemeenschap te horen en te worden erkend als lid van die gemeenschap (Canadian Heritage, 1995, in Vergolini, 2011). Sociale cohesie kan ontstaan door interactie binnen gemeenschappen (Claridge, 2020). Wanneer geen interactie ontstaat, is er geen sociale cohesie (Blokland-Potters, 2006).

Sociale cohesie is verbonden met sociaal kapitaal (Forrest & Kearns, 2001; Vergolini, 2011). Het verschil tussen sociaal kapitaal en sociale cohesie is dat het bij sociaal kapitaal gaat om individuele connecties en bij sociale cohesie om de gehele gemeenschap (Claridge, 2020).

Sociale cohesie kan positieve invloed hebben op de mentale gezondheid (Berkman, 2000; Baum, 2015; Huygen & De Meere, 2008; Erdem, Prins, Voorham, Van Lenthe & Burdorf, 2015; Erdem, Van Lenthe, Prins, Voorham en Burdorf, 2016) en het welbevinden (Kawachi & Kennedy, 1997). Volgens Baart (2018) kan stimulering van sociale cohesie leiden tot maatschappelijke veerkracht, wat volgens Boli (2012) leidt tot meer mentale gezondheid en welbevinden. Daarnaast helpt sociale cohesie bij het beschermen van de gezondheid (Huygen & De Meere 2008; Ruijsbroek, Droomers, Hardyns, Groenewegen & Stronks, 2016). Tegelijkertijd leidt een vermindering van sociale cohesie tot afname van de gezondheid

(Ruijsbroek et al., 2016; Aslund et al., 2010, in Han et al., 2018), waaronder een afname van mentale gezondheid (Ross, 2000; Stafford et al., 2008). Doordat mensen met een lage SES vaker in een omgeving wonen met meer onveiligheid en minder sociale cohesie, ervaren zij mogelijk meer negatieve gezondheidsgevolgen (Ruijsbroek et al., 2016). Tegenovergesteld blijkt dat wanneer het mediaan huishoudinkomen hoger is, de sociale cohesie lager is en wanneer het mediaan huishoudinkomen lager is, de sociale cohesie hoger is (PBL, 2020). Dit is te verklaren doordat mensen in buurten met een lager mediaan huishoudinkomen langer bij elkaar wonen, mogelijk als gevolg van een lagere mobiliteit en minder financiële middelen om te verhuizen. Het voor langere tijd in de buurt wonen is een voorwaarde om sociale cohesie te creëren, want wanneer meer verhuisbewegingen plaatsvinden, zijn contacten minder intensief en stabiel en is de kans dat sociale netwerken zich ontwikkelen kleiner (PBL, 2020).

Via sociale cohesie kan sociale controle ontstaan. De combinatie van sociale cohesie en informele sociale controle heet *collective efficacy* (Sampson, Raudenbush & Earls, 1997; Armstrong, Katz & Schnebly, 2015). Dit geeft aan in hoeverre sprake is van sociale cohesie en wat de bereidheid van buurtbewoners is om te handelen in het belang van de gemeenschap (Sampson et al., 1997). Bij *collective efficacy* zijn buurtbewoners degenen die toezicht houden, zorgen voor sociale controle en bereid zijn om in te grijpen als dat nodig is (Gibson, Zhao, Lovrich & Gaffney, 2002). Het tegenovergestelde van *collective efficacy* is sociale desorganisatie, ofwel het onvermogen van een gemeenschap om gemeenschappelijke waarden en normen te vormen en sociale controle binnen een gemeenschap te houden (Kornhauser, 1978 en Bursik, 1988 in Sampson, 2012). Volgens Sampson (2012) heeft de mate van *collective efficacy* invloed op het welbevinden van een gemeenschap. Zo is er in buurten met meer *collective efficacy* minder criminaliteit (Sampson et al., 1997), wat resulteert in een groter gevoel van veiligheid. Dit gevoel van veiligheid kan positieve invloed hebben op de gezondheid (Sociaalwerknederland.nl, z.d.).

1.3.1.3 Menging en sociaal-interactieve mechanismen

Wanneer wordt besloten om te mengen, kan dit invloed hebben op de aanwezige hoeveelheid sociaal kapitaal en sociale cohesie in een buurt. Zo zou het mengen van verschillende woningtypen positieve invloed hebben op de verscheidenheid aan buurtbewoners (Livingston, Kearns & Bailey, 2013; Hochstenbach, 2019) waardoor ongelijkheden op het gebied van sociale positie kleiner worden. De sociale positie is een cruciale factor in de kettingreactie van factoren die invloed hebben op de mentale gezondheid (Graham & Kelly, 2004; McCartney et al., 2017).

Daarnaast wordt door te mengen ingegrepen op de verdeling van SES in een gebied. Uit onderzoek van TUDelft (2017) blijkt dat door goedkope huurwoningen te slopen en hiervoor middeldure huur- en koopwoningen in de plaats te bouwen, oorspronkelijke bewoners met lagere inkomens naar kwalitatief betere wijken verhuizen en midden- en hogere inkomensgroepen naar voormalige achterstandswijken komen. Hierbij is het idee dat mensen met een lage SES die zijn verhuisd naar een wijk met meer mensen met een hoge SES kunnen profiteren van de omgang met mensen met een hoge SES (Veldboer, Duyvendak & Bouw, z.d.; Arthurson, 2010; Uyterlinde & Engbersen, 2018). Bijvoorbeeld de gezondheid van bewoners kan hier van profiteren (Vyncke et al., 2013, in Han et al., 2018; Leventhal & Brooks-Gunn, 2003). Dit komt doordat sociaal kapitaal gedeeld kan worden onder buurtbewoners (Chaskin & Joseph, 2015).

Ook gaan beleidsmakers ervan uit dat de sociale cohesie stijgt door de nabijheid van bewoners uit een andere klasse (Nast & Blokland, 2014). Dit kan positieve invloed hebben op de mentale gezondheid en het welbevinden, zie paragraaf 1.3.1.2.

Daarnaast zou sociale menging positieve invloed hebben op wederzijds begrip tussen verschillende bewonersgroepen (Uyterlinde & Engbersen, 2018; Sarkissian, 1976). De reden hiervoor is dat men vaker in contact komt met mensen met andere kenmerken dan zichzelf hebben (Leitner, 2012). Ook benadrukken Musterd, Van Gent, Das en Latten (2016, p. 232) dat politici en academici stellen dat “gemixte samenlevingen zorgen voor goede rolmodellen en reduceren de impact van slechte rolmodellen”. Door de komst van hogere inkomens in de buurt zullen de ambities en het gedrag van bewoners met een laag of gemiddeld inkomen positief veranderen (Chaskin & Joseph, 2015). Oftewel: er zal een ‘goed’ voorbeeld worden gegeven, waardoor goed gedrag wordt gestimuleerd (Joseph, Chaskin & Webber, 2007). Volgens Mayer en Jencks (1989) is vooral de aanwezigheid van buurtbewoners met een hoog inkomen voordelig. De reden hiervoor is dat mensen met een hoog inkomen toegang hebben tot gezondheidsbevorderende kennis en vermogen (Baum, 2015).

1.3.2 *Environmental* mechanismen

Galster (2012) benadrukt dat *environmental* mechanismen, zoals de blootstelling aan geweld en de fysieke omgeving, directe invloed kunnen hebben op de gezondheid zonder dat gedrag hoeft te veranderen. Een voorbeeld hiervan is het onderhoud van een buurt. Zo blijkt uit onderzoek van Ross, Mirowski en Pribesh (2001) dat bewoners van buurten waar veel criminaliteit, vandalisme, gevaar, geluidsoverlast, drugsgebruik en graffiti is, meer wantrouwend zijn (Ross et al., 2001). Uit wantrouwen ontstaat stress, wat invloed heeft op de mentale gezondheid (Oosterom, 2021). Daarnaast heeft de fysieke omgeving invloed op de voedselkeuzes die men maakt (Rozin, 1996) wat leidt tot een staat van mentale gezondheid en welbevinden. Bijvoorbeeld: iemand kan door een afwezigheid van winkels in de buurt waar gezond eten gekocht kan worden, obesitas ontwikkelen. Dit heeft vervolgens invloed op de mentale gezondheid en het welbevinden (Proper & Bemelmans, 2011).

1.3.2.1 Menging en *environmental* mechanismen

Wanneer doormiddel van menging meer hoge inkomensgroepen naar een buurt komen, heeft dit volgens meerdere onderzoeken (zie onder anderen Chaskin & Joseph, 2015; Gyimah-Brempong, 2005; Stucky, Payton & Ottensmann, 2016; Ruiz-Tagle, 2016) invloed op de mate van criminaliteit. De hoeveelheid criminaliteit en sociale onrust nemen af (Sampson et al., 1997). Dit komt doordat de kans dat bewoners met een hoog inkomen druk uitoefenen om de orde en regels te handhaven groter is dan bij bewoners met een laag inkomen (Chaskin & Joseph, 2015). Buurten worden dus leefbaarder.

Verder blijkt dat door de komst van hoge inkomensgroepen als gevolg van sociale menging de algemene fysieke omgeving er beter uit kan gaan zien. Zo blijkt dat overlast, onveiligheid en verloedering significant negatief samenhangen met de huizenprijzen in een wijk (Marlet, Poort & Woerkens, 2009). Verder wordt aangenomen dat woningeigenaren, wat over het algemeen buurtbewoners met een hoger inkomen zijn, hun woning goed onderhouden (Riger & Lavrakas, 1981). Tegelijkertijd wordt aangenomen dat huurders minder bereid zijn om te investeren in hun fysieke omgeving. Zo blijkt dat huurders vaker zorgen voor afval op straat en geluidsoverlast dan woningeigenaren (Ket & Papa, 2001). Echter is het niet altijd zo dat woningeigenaren meer in hun fysieke woonomgeving investeren dan huurders. Zo zijn er ook huurders die hun woningen wel goed onderhouden en bereid zijn om te investeren in hun woning (Smets & Sneeep, 2017).

1.3.3 Institutionele mechanismen

Volgens Galster (2012) hebben institutionele mechanismen, zoals stigmatisering van bepaalde buurten, ook invloed op processen in buurten. Stigmatisering komt voor in West-Europese landen (Galster, 2007), waaronder Nederland (Frier, Pinkster, Hoekstra & Noom, 2017). Buurten zijn bekend doordat zij relatief vaak op een negatieve manier in de media komen, bijvoorbeeld vanwege criminaliteits-, alcohol-, drugs- en/of gezondheidsgerelateerde problemen. Zo blijkt uit onderzoek van Sampson en Raudenbush (2004) dat veel criminaliteit in een buurt een negatief effect heeft op de reputatie van die buurt. Daarnaast zijn kenmerken van bewoners in een buurt, zoals etnische samenstelling en SES belangrijk bij het ontstaan van een stigma (Wacquant, 1993; García-Mira, Arce & Sabucedo, 1997). Volgens Palmer, Zierch, Arthurson en Baum (2004) kunnen negatieve beelden van een buurt negatieve invloed hebben op de gezondheid en het welbevinden van buurtbewoners; buurtbewoners worden door stigmatisering uitgesloten worden van de samenleving. Bovendien kan de reputatie van een buurt het moreel en het zelfvertrouwen van buurtbewoners beïnvloeden (Macintyre & Ellaway, 2000). Zo worden subjectieve gevoelens van relatieve deprivatie geassocieerd met slechtere mentale gezondheid (Mishra & Carleton, 2015). Echter heeft het stigma van een buurt niet per se invloed op de mentale gezondheid en het welbevinden. De nadelen die komen kijken bij het wonen in een buurt waar een stigma op ligt, leiden uiteindelijk vooral tot uitsluiting van de samenleving (Palmer et al., 2004). Stigmatisering kan de situatie van mensen met een lage SES dus versterken (Arthurson, 2012). In combinatie met *environmental* mechanismen betekent dit dat bijvoorbeeld ongelijkheden met betrekking tot voedselbeschikbaarheid ontstaan (Earnshaw & Karpyn, 2020), wat negatieve gevolgen kan hebben voor de mentale gezondheid en het welbevinden.

1.3.3.1 Menging en institutionele mechanismen

Omdat sociale menging positieve invloed heeft op wederzijdse beeldvorming (Ponds et al., 2015), kan enerzijds worden gesteld dat door de komst van mensen met een hogere SES als gevolg van sociale menging het stigma op een buurt na bepaalde tijd mogelijk zal verdwijnen. Anderzijds blijkt dat het stigma dat op een buurt ligt, kan blijven bestaan (Robertson, McIntosh & Smyth, 2010). Dit kan leiden tot verhuizing van bewoners die hiertoe de mogelijkheid hebben (Permentier, Van Ham & Bolt, 2007). Zo blijkt uit onderzoek van Permentier, Van Ham en Bolt (2009) dat verhuisbewegingen ook worden beïnvloed door hoe anderen denken over het gebied waar iemand woont.

2. Methoden

Om de hoofd- en deelvragen te beantwoorden is gekozen voor een *scoping review* en voor kwalitatief onderzoek. De keuze voor deze methoden wordt in dit hoofdstuk toegelicht.

2.1 Scoping review

Een *scoping review* is een beschrijvend overzicht van literatuur (Arksey & O'Malley, 2005). Het algemeen doel van een *scoping review* is het weergeven van alle beschikbare informatie over een onderwerp (Munn et al., 2018). Daarnaast kan het doel van een *scoping review* zijn om kennishiaten te achterhalen (Munn et al., 2018). Op deze manier kunnen *scoping reviews* nuttig zijn voor beleidsmakers, vooral wanneer het doel van de *scoping review* verkennen is (Arksey & O'Malley, 2005). Omdat dit onderzoek zich richt op de verschillen tussen literatuur en beleid in de praktijk, oftewel op zoek is naar kennishiaten, is een *scoping review* gepast. Bovendien past een *scoping review* bij dit onderzoek omdat wordt gezocht naar de beschikbare informatie over hoe menging moet plaatsvinden. Het idee van de *scoping review* in dit onderzoek was om de literatuur te verkennen en een algemeen beeld te schetsen van hoe menging moet plaatsvinden. Het geven van een overkoepelend beeld van alle beschikbare literatuur over sociale menging was niet het doel van de *scoping review*.

Aan de hand van het zoeken naar literatuur over sociale menging is de *scoping review* gemaakt. Daarbij zijn stonden de zoektermen 'social mix', 'mixing' en 'social mixing' centraal. Het ging in de *scoping review* om studies die zich richten op sociale menging in de algemene zin en niet per se over studies die zich richten op de mentale gezondheid en het welbevinden. Steeds werd de vertaling gemaakt naar hoe de gevonden informatie van toepassing kan zijn op de mentale gezondheid en het welbevinden. Ook is gebruik gemaakt van onderzoeken die zich richten op de gezondheid in algemene zin. Hierbij moet in gedachte worden gehouden dat deze onderzoeken naast de mentale gezondheid ook over de fysieke gezondheid gaan.

Hoofdstuk 3 gaat in op de resultaten van de *scoping review*.

2.2 Kwalitatief onderzoek: interviews

De percepties en kennis van verschillende respondenten die verstand hebben van sociale menging zijn in dit onderzoek gecombineerd zodat een antwoord de vijfde deelvraag kon worden geformuleerd. Respondenten waren in staat aan te geven wat het sociaal mengbeleid is van de gemeente waar zij werkzaam zijn en tegen welke moeilijkheden zij aanlopen bij dit beleid. Ook konden zij aangeven of de gemeente waar zij werkzaam zijn, rekening houdt met de mentale gezondheid en het welbevinden en op welke manier dit gebeurt. Bovendien konden zij aangeven in hoeverre wetenschappelijke bevindingen worden gebruikt in beleid. Daarnaast konden respondenten aangeven op welke geografische schaalniveaus, bewonerskenmerken en verhoudingen voor sociale menging de gemeente waar zij werkzaam zijn, focust.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van semigestructureerde diepte-interviews van een halfuur tot driekwartier. Deze methode paste bij dit onderzoek omdat aan de hand van interviews verschillende visies konden worden samengebracht (Mason, 2018). Bij dit soort onderzoek ligt de focus namelijk op de ervaringen en de perspectieven van respondenten, waardoor thema's begrepen kunnen worden (Boeije, 2005). Daarnaast was door het gebruik van semigestructureerde diepte-interviews plaats voor diepgang doordat respondenten ruimte kregen om eigen gespreksonderwerpen in te brengen.

2.2.1 Werving van respondenten

Voor de werving van respondenten is voornamelijk via LinkedIn contact opgenomen met werknemers van verschillende gemeenten. Zo werd via contact gelegd met de respondenten die werkzaam zijn bij Gemeente Breda, Gemeente Maasdriel en Gemeente Den Haag. Daarnaast is contact opgenomen met Platform31, een onafhankelijke kennis- en netwerkorganisatie die zich richt op actuele vraagstukken in beleid, praktijk en wetenschap. Zij hebben de vraag bij de G40 (een netwerk van 40 (middel)grote Nederlandse steden) neergelegd of een beleidsmaker die kennis had van sociale menging open stond voor een interview ten behoeve van dit onderzoek. Hierop kwam een reactie van Gemeente Groningen. Met de beleidsmedewerker van Gemeente Rotterdam is contact opgenomen via een medestudent. En via de stagebegeleider van Gemeente Utrecht is contact opgenomen met een senior (beleids)adviseur/projectleider van gemeente Utrecht.

Tabel 3 geeft een overzicht van de respondenten: bij welke gemeenten respondenten werkzaam waren, wanneer en op welke manier interviews zijn afgenomen en wat de functie van de respondent is.

Tabel 3 Respondenten

Gemeente waar respondent werkzaam is	Datum en tijd interview	Manier afname interview	Functie
Rotterdam	11 mei 2021, 10:00u en 15:00u	Telefonisch	Beleidsmedewerker afdeling Wonen
Breda	26 mei 2021, 9:30u	Telefonisch	Wijkbeheerder
	27 mei 2021, 8:30u	MS Teams	Beleidsmaker afdeling Wonen
Maasdriel	26 mei 2021, 15:00u	Telefonisch	Beleidsmedewerker afdeling Wonen
Den Haag	28 mei 2021, 13:00u	MS Teams	Manager woningmarktstrategieën
Groningen	7 juni 2021, 11:00u	MS Teams	Afdelingssecretaris gebiedszaken
	11 juni 2021, 10:00u	MS Teams	Programmamanager en senior projectleider
Utrecht	16 juni 2021, 10:00u	MS Teams	Beleidsadviseur Wonen

Bron: eigen materiaal

2.2.2 Verloop van de interviews

Tijdens het uitvoeren van interviews is belangrijk dat er sprake is van *informed consent* (Mason, 2018). Omdat vanwege de COVID-19-pandemie interviews via MS Teams of per telefoon hebben plaatsgevonden, is gekozen om de respondenten geen formulier voor *informed consent* te laten tekenen maar om aan het begin van het interview nadrukkelijk te vragen om toestemming voor het maken van een audio-opname van het interview en het gebruik van het interview in dit onderzoek. Hierbij werd duidelijk gemaakt dat de respondent vrij was om vragen niet te beantwoorden en om zelf onderwerpen aan te dragen tijdens het interview. Daarnaast werd benadrukt dat de privacy van de respondent werd gewaarborgd.

Tijdens de interviews kwamen sommige respondenten erachter dat zij niet op alle vragen antwoord hadden. Zo wist de beleidsmedewerker van Gemeente Rotterdam de vragen over wetenschappelijke kennis in beleid niet te beantwoorden en stelde hij voor om dit te vragen aan collega's die hier verstand van hebben. De onderzoeker besloot de vragen over

wetenschappelijke kennis in beleid door te sturen naar de respondent en kreeg vervolgens, via een telefoongesprek later die dag, antwoord op de vragen over wetenschappelijke kennis in beleid. Bovendien wist de wijkbeheerder van Gemeente Breda, naar eigen zeggen, niet genoeg over de rol van wetenschappelijke kennis in beleid. Daarom is een interview afgenomen met een collega die hier meer over wist. Tijdens het plannen van het interview met de afdelingssecretaris gebiedszaken van gemeente Groningen werd afgesproken dat ook een collega geïnterviewd zou worden omdat de interviews met beide respondenten elkaar goed zouden aanvullen. Daarnaast kwam de onderzoeker er na het interview met de manager woningmarktstrategieën achter dat niet gevraagd is naar hoe de verhoudingen van menging tot stand zijn gekomen. Daarom is besloten een mail te sturen met de vraag over waarom voor die verhoudingen van menging is gekozen. Deze mailuitwisseling is te vinden in bijlage 1.

2.2.3 Topic-lijst

Om de interviews gestructureerd te houden, is gebruik gemaakt van een topic lijst, zie bijlage 2. Op deze topic-lijst stonden onderwerpen die besproken zijn tijdens de interviews. Waar nodig zijn termen en jargon die bij sociale menging horen, uitgelegd. De besproken onderwerpen zijn gebaseerd op de *scoping review*, zie hoofdstuk 3. Eerst werd gevraagd naar de definitie van sociale menging die de gemeente waar de beleidsmakers voor werkt, aanneemt. Daarna werd ingegaan op het beleid van de gemeente met betrekking tot sociale menging. Hierbij kwamen de doelen, moeilijkheden, mentale gezondheid en welbevinden, indicatoren voor sociale menging, geografische schaalniveaus, selectie van gebieden en de verhoudingen van sociale menging aan bod. Daarna werd ingegaan op niet-lineaire buurteffecten. Vervolgens werd ingegaan op alternatieven voor sociale menging. Ten slotte kwam de rol van wetenschappelijke kennis in beleid van de gemeente aan bod. Het interview werd afgesloten door de beleidsmaker te bedanken voor de medewerking en een uitleg te geven over wat er wordt gedaan met de onderzoeksresultaten. Vervolgens werd na elk interview gekeken of de topic-lijst verbeterd kon worden. Dit was echter niet het geval.

2.2.4 Analyse

Na het afnemen van interviews, zijn alle interviews getranscribeerd en in het analyseprogramma Nvivo 12 geanalyseerd. Aan de hand van de thema's en vragen in de topic-lijst zijn bijbehorende codes aangemaakt. De resulterende codeboom is te vinden in bijlage 3. Vervolgens is per code gekeken welke informatie naar voren kwam. Deze informatie is verwerkt in hoofdstuk 4.

2.3 Wetenschappelijke integriteit

De kwaliteit van een onderzoek hangt af van zes principes van wetenschappelijke integriteit: betrouwbaarheid, controleerbaarheid, eerlijkheid, onafhankelijkheid, onpartijdigheid en verantwoordelijkheid (VSNU, 2004). Daarnaast speelt herhaalbaarheid een rol in de kwaliteit van onderzoek (Mason, 2018).

De mate van betrouwbaarheid hangt af van het aantal fouten dat ontstaat in de onderzoeksdata als gevolg van de onderzoeksmethode (Mason, 2018). De interviews in dit onderzoek hebben op verschillende manieren plaatsgevonden. Zo vond een deel van de respondenten het fijner om via MS Teams te praten dan via de telefoon, omdat respondent en onderzoeker elkaar dan konden zien en het gesprek op die manier persoonlijker werd. Andere respondenten wilden het interview liever telefonisch doen omdat hun MS Teams omgeving het niet toeliet om te bellen met mensen buiten de werkomgeving of omdat respondenten het net zo gemakkelijk vonden om te telefoneren. Dat de interviews online en via de telefoon, en niet

face-to-face, hebben plaatsgevonden, kan mogelijk invloed hebben gehad op de interpretaties van de onderzoeker.

De topic-lijst heeft ervoor moeten zorgen dat dit onderzoek zo betrouwbaar en herhaalbaar mogelijk is. Elke respondent heeft dezelfde informatie gekregen voordat een vraag werd gesteld. De transcripten zorgden voor controleerbaarheid en eerlijkheid van dit onderzoek.

Tijdens de interviews zijn vragen objectief gesteld. Op deze manier is een sturing van het antwoord van de respondent voorkomen. Dit kwam de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van dit onderzoek ten goede.

2.4 Tekortkomingen

2.4.1 Tekortkomingen *scoping review*

Binnen een *scoping review* kan sprake zijn van een *bias* doordat niet alle beschikbare informatie over een onderwerp wordt beschreven (Sucharew & Macaluso, 2019). Dit kan bijvoorbeeld ontstaan als gevolg van het gebruik van bepaalde zoektermen (Pham et al., 2014). Daarbij benadrukken Gentles et al., 2010 (in Pham et al., 2014) dat het een onrealistische gedachte is om alle relevante literatuur over een onderwerp te behandelen in een *scoping review*.

2.4.2 Tekortkomingen kwalitatief onderzoek

Kwalitatief onderzoek is in de regel minder herhaalbaar dan kwantitatief onderzoek (Mason, 2018). Maar dit betekent niet dat de onderzoeksresultaten onbetrouwbaar of onbruikbaar zijn. Daarnaast is generaliseerbaarheid geen streven binnen kwalitatief onderzoek (Mason, 2018). Dit onderzoek heeft dan ook niet als doel om uitspraken te doen over een gehele populatie. Wel kan bij kwalitatief onderzoek een punt van verzadiging worden bereikt. Op het punt van verzadiging heeft de onderzoeker genoeg informatie verzameld en komt er bij het afnemen van meer interviews geen nieuwe informatie meer naar boven (Saunders et al., 2018). Echter is het bij een onderzoek als deze niet zeker dat een punt van verzadiging bereikt kan worden, omdat de situatie en aanpak van sociale menging in elke gemeente anders kan zijn. Om die reden is gekozen om te streven naar het interviewen van vijf tot acht respondenten die verstand hebben van het sociaal mengbeleid van de gemeente waar zij werkzaam zijn. Uiteindelijk zijn acht interviews afgenomen. Respondenten waren werkzaam bij zes verschillende gemeenten. Er is besloten dat dit voldoende interviews waren omdat een algemeen beeld van sociaal mengbeleid van verschillende Nederlandse gemeenten duidelijk was. Daarnaast waren, op Amsterdam na, respondenten van de vier grootste Nederlandse steden geïnterviewd, waardoor een duidelijk beeld ontstond van sociaal mengbeleid in Nederland.

Daarnaast kan het betrekken van Gemeente Maasdriel een van de tekortkomingen of struikelpunten van dit onderzoek zijn. Hiermee wordt bedoeld: respondenten van andere gemeenten dan Gemeente Maasdriel zijn werkzaam bij grotere gemeenten. Doordat sociaal mengbeleid in Gemeente Maasdriel anders is ten opzichte van sociaal mengbeleid van andere geïnterviewde gemeenten, kan dit uitwerking hebben in de resultaten van dit onderzoek.

2.4.3 Tekortkomingen door COVID-19-pandemie

In verband met de COVID-19-pandemie moest rekening gehouden worden met de op dat moment geldende maatregelen. Door de respondenten meerdere opties te geven om mee te doen aan dit onderzoek, namelijk offline, online of telefonisch, en zo een flexibele houding aan te nemen, was het voor hen gemakkelijk om deel te nemen. Tegelijkertijd kon het zijn dat

respondenten zich minder vertrouwd voelden tijdens een telefonisch of online gesprek, wat invloed kan hebben gehad op de kwaliteit van het onderzoek. Dit kan voornamelijk het geval zijn bij telefonisch afgenomen interviews, omdat respondent en onderzoeker elkaar niet konden zien en daardoor toch minder makkelijk gepraat kan worden. De verschillende manieren van afname van de interviews hebben mogelijk negatieve invloed op de betrouwbaarheid van dit onderzoek. Daarnaast waren respondenten door de COVID-19-pandemie vaak erg druk, voornamelijk vanwege het thuiswerken en de omstandigheden die hierbij horen, waardoor zij mogelijk minder tijd hadden voor de interviews en de stap om mee te doen met een interview groter was.

3. Scoping review

Wanneer wordt uitgegaan van een effect van de buurt op de mentale gezondheid en het welbevinden, kan sociale menging een mogelijke oplossing zijn voor huidige gezondheidsverschillen tussen buurten. Deze *scoping review* gaat in op wat volgens wetenschappelijke literatuur de voor- en nadelen van sociale menging zijn en hoe volgens wetenschappelijke literatuur gemengd moet worden. Daarom wordt besproken in welke verhoudingen en op welk schaalniveau sociale menging zou moeten plaatsvinden om de mentale gezondheid en het welbevinden ten goede te komen. Daarnaast komen verschillende buurt- en bewonerskenmerken voor sociale menging aan bod. Vervolgens wordt ingegaan op niet-lineaire buurteffecten en de implicaties hiervan voor beleid.

3.1 Sociale menging als oplossing voor gezondheidsverschillen

In Nederland is beleid dat zich richt op het mengen in wijken een reactie op de nadelen van segregatie in wijken (Ponds et al., 2015). Hiermee wordt bedoeld: een bovengemiddelde concentratie van sociale problemen (Ponds et al., 2015). Naast de academische discussie bestaat ook een maatschappelijke discussie over de gevolgen van sociale menging (Ouwehand & Bosch, 2009). De zin en onzin van sociale menging worden besproken in paragraaf 3.1.1. Naast het tegenover elkaar zetten van wetenschappelijke bevindingen over hoe zinvol sociale menging is, bestaat onduidelijkheid over op welk schaalniveau sociale menging moet plaatsvinden. Paragraaf 3.2 gaat hierop in. De kenmerken waar men moet op focussen bij sociale menging worden besproken in paragraaf 3.3.1 en 3.3.2 en de verhoudingen waarin gemengd moeten worden, komen aan bod in paragraaf 3.3.3.

3.1.1 De (on)zin van sociale menging

Bepaalde wetenschappelijke studies tonen aan dat menging werkt en daardoor is het mengingsideaal nog niet opgegeven (Uyterlinde & Engbersen, 2018). Wanneer wordt gekeken vanuit de wijk, dan is sociale menging een goed idee; door bewoners met een lage SES te verruilen voor bewoners met een hoge SES zijn wijken erop vooruitgegaan (TUDelft, 2017; Zwiers, Kleinhans & Van Ham, 2017). Zo blijkt dat er sprake is van een relatief zwakke maar positieve invloed van sociale menging op de mate van armoede (Galster, 2013). Daarnaast blijken door sociale menging huishoudens met een hoger inkomen naar buurten te komen (Boschman, Bolt, Van Kempen & Van Dam, 2013). Het kán dus zinvol zijn om menging te stimuleren wanneer het doel is om wijken of buurten te veranderen (Van Ham, 2014; Zwiers et al., 2017). Een voorbeeld van een onderzoek waaruit blijkt dat sociale menging zin heeft voor de mentale gezondheid en het welbevinden, is het Moving To Opportunity (MTO) experiment dat in de jaren '90 in Chicago en andere Amerikaanse steden plaatsvond. Bij dit experiment kregen bewoners uit sociale huurwoningen de kans om te verhuizen naar minder arme buurten (Sampson, 2012). Uit het onderzoek blijkt sprake van een buurteffect op de mentale gezondheid: de verhuizing van mensen uit achterstandswijken naar andere wijken heeft positieve invloed op de mentale gezondheid (Goering & Feins, 2003; Kling, Liebman & Katz, 2007).

3.1.1.1 Contact tussen bewoners

Verder blijkt volgens Galster (2013) uit meerdere onderzoeken (onder anderen Ihlanfeldt & Scafidi, 2002; Emerson, Kimbro & Yancey, 2002) dat wanneer de tolerantie tussen groepen groter wordt als gevolg van sociale menging, het contact tussen buurtbewoners kán toenemen. Met name het contact tussen kinderen. Maar volgens Galster (2013) zijn er verschillende Amerikaanse onderzoeken (onder anderen Briggs, 1997, 1998; Rosenbaum, 1995; Schill,

1997; Kleit, 2001a, 2001b, 2002; Popkin, Harris & Cunningham, 2002; Rosenbaum, Harris & Denton, 2003) en Europese onderzoeken (onder anderen Atkinson & Kintrea, 1998; Jupp, 1999; Cole & Goodchild, 2001) die aantonen dat door sociale menging de sociale relaties tussen buurtbewoners van verschillende economische groepen beperkt blijven. Uit Nederlandse studies (onder anderen Blokland-Potters, 1998; Duyvendak, Kleinhans & Veldboer, 2000; Van Beckhoven & Van Kempen, 2003) blijkt hetzelfde. Zo zou de fysieke nabijheid van mensen met een hogere SES niet automatisch leiden tot contact (Pinkster, 2008; Joseph et al., 2007), waardoor de SES van mensen met een lagere SES niet per se beter wordt (TUDelft, 2017). Dit komt doordat woningeigenaren, wat over het algemeen buurtbewoners met een hogere SES zijn, meer tijd buiten de woonomgeving spenderen, terwijl huurders juist meer tijd in de woonomgeving spenderen (Atkinson & Kintrea, 2000) en meer gebruik maken van lokale faciliteiten (Ruming, Mee & McGuirk, 2004). Men leeft als het ware geografisch nabij maar realistisch ver weg (Ruiz-Tagle, 2016). Dit is het resultaat van minder economische mogelijkheden (Ruming et al., 2004; Guest & Wierzbicki, 1999, in Forrest & Kearns, 2001). Mensen met een lage SES halen dus geen voordelen uit de nabijheid van mensen met een hoge SES omdat zij vooral omgaan met mensen met eenzelfde SES of met mensen die al in de buurt woonden voordat sociale menging plaatsvond (Galster, 2013). Tegelijkertijd toont volgens Jupp (1999) het gebrek aan ontstaan van contact tussen bewoners de algemene lage mate van contact tussen huurders en woningeigenaren. Omdat er niet per se interactie ontstaat tussen buurtbewoners, hoeft sociale menging dan ook niet per se te leiden tot sociaal kapitaal en sociale cohesie (Bailey, Kearns en Livingston, 2012). Dus, “de aanname dat het mengen van wijken een positieve invloed heeft op de sociale stijging van de oorspronkelijke bewoners van herstructureringswijken klopt niet.” (Van Ham, 2014, p. 137-138). Dit werd bijvoorbeeld aangetoond in het onderzoek van Adamse (2007, in Fainstein, 2010, p. 152) naar herstructureringsprojecten in Amsterdam Nieuw West; de vernieuwing van Amsterdam Nieuw West is goed voor de stad, maar niet per se goed voor de mensen die er wonen. Onderzoek van Lustenhouwer en Van der Velden (z.d.) ondersteunt dit: gemengde wijken zijn wel goed voor de wijk, bijvoorbeeld voor een statistische verdunning van problematiek en versterking van het draagvlak voor voorzieningen, maar niet voor de bewoners.

Daarnaast blijkt uit onderzoek van Van Ham en Manley (2009) dat sociaal gemengde wijken een positieve invloed hebben op de overgang van werkloosheid naar werk. Dit ondersteunt volgens hen het idee dat rolmodellen van belang zijn. Tegelijkertijd bestaat er volgens Kleinhans (2004) geen bewijs over de invloed van rolmodellen want wetenschappelijk onderzoek heeft dit (nog) niet gevonden.

3.1.1.2 Stigmatisering

Daarnaast blijkt uit onderzoek van Ruming et al. (2004) dat bewoners van sociale huurwoningen regelmatig te maken krijgen met onderdrukking en stigmatisering. Het onderzoek van Ruming et al. (2004) vond plaats in een gebied waarbij sociale huurwoningen in een gebied met voornamelijk koopwoningen kwamen. Uit het onderzoek blijkt dat stigmatisering vooral op individueel niveau plaatsvindt (Ruming et al., 2004). Dit stigma kan het ontstaan van interactie tussen buurtbewoners beperken (Arthurson, 2010). Wel kan sociale menging leiden tot een versterking van de reputatie van een buurt, blijkt uit onderzoek van Lustenhouwer en Van der Velden (z.d.). Sociale menging heeft dus niet per se positieve invloed op de stigmatisering van individuen, maar wel een positieve invloed op de stigmatisering van een gebied.

3.1.1.3 Ontstaan van conflicten

Hoewel uit paragraaf 1.3.2.1 blijkt dat sociale menging kan leiden tot meer leefbaarheid en minder criminaliteit, blijkt uit meerdere onderzoeken (Chaskin & Joseph, 2015; Ruiz-Tagle, 2016; Goodchild & Cole, 2001) dat door de verandering van buurtsamenstelling, als gevolg van sociale menging, een grotere kans op conflicten kan ontstaan. Dit heeft negatieve gevolgen voor de tevredenheid, en dus het welbevinden, van buurtbewoners (Galster, 2012). Daarnaast wordt de ongelijkheid of relatieve afstand tussen bewoners met een lage SES en hoge SES mogelijk groter omdat bewoners met een lage SES worden onderworpen aan de realiteit: zij zien dat bewoners met een hoge SES meer mogelijkheden hebben. Galster (2012) duidt dit aan met het begrip *relative deprivation*. De subjectieve ervaring van relatieve achteruitgang blijkt een van de belangrijkste risicofactoren voor chronische stress (Kopp, Skrabski, Szekely, Stauder & Williams, 2007).

3.1.1.4 Gentrificatie

Daarnaast kan sociale menging leiden tot een verhoging van de huurprijzen (McCartney et al., 2017). Door het opknappen of bouwen van woningen die vervolgens voor 'de hoofdprijs' worden verkocht of verhuurd, zijn deze woningen aantrekkelijk voor de hoogopgeleide middenklasse, wat kan leiden tot gentrificatie (Hochstenbach, 2017). Op deze manier wordt de stad onbetaalbaar voor lagere inkomensgroepen (Hochstenbach, 2017) wat kan leiden tot verdringing van diezelfde groep (Cocola-Gant, 2019; Hochstenbach, 2019). Vervolgens betalen kwetsbare bevolkingsgroepen die afhankelijk zijn van een betaalbaar woningaanbod de prijs van sociale menging. Omdat zij onvoldoende financiële middelen hebben, kunnen zij niet meer in hun huidige woonomgeving blijven wonen. Daardoor moeten zij verhuizen naar een woning die zij wel kunnen betalen. Sociaal mengingsbeleid kan dus leiden tot verdringing, gentrificatie en uiteindelijk tot een nieuwe vorm van segregatie (Bridge, Butler & Lees, 2012, in Musterd, 2020). Zo leidt gentrificatie die ontstaat als gevolg van sociale menging uiteindelijk tot minder sociale menging en meer ongelijkheid (Walks & Maaranen, 2008).

3.1.1.5 Verplaatsing van problemen

Als gevolg van sociale menging ontstaat een patroon waarin kwetsbare mensen van plek naar plek moeten verhuizen (McCartney et al., 2017). De sociale problemen die eerder bestonden, verplaatsen zich naar een andere plek (McCartney et al., 2017; Bolt, 2014). Zo blijkt uit het eerdergenoemde MTO experiment dat het merendeel van de participanten van het experiment vooral naar buurten verhuisden in het zuiden van Chicago, waar de concentratie van armoede op dat moment het grootst was. Men kwam zo terecht in buurten met vergelijkbare concentraties van problematiek als de buurt waar zij eerder woonden (Sampson, 2008). Soortgelijke resultaten blijken uit onderzoek van Posthumus, Bolt en Van Kempen (2013) en uit onderzoek van Visser, Bolt en Van Kempen (2013). Zo blijkt uit onderzoek van Visser et al. (2013) dat mensen die verhuizen vanuit buurten met een laag inkomen, voornamelijk terechtkomen in buurten met vergelijkbare kenmerken als de buurt van waaruit zij verhuisden. Ook uit onderzoek van Posthumus et al. (2013) blijkt dat bewoners van achtergestelde buurten vaak verhuizen naar buurten met eenzelfde concentratie van problematiek. Hierbij wordt benadrukt dat het verhuizen van bewoners naar buurten met eenzelfde mate van problematiek niet per se voortkomt uit stedelijke herstructureringsprojecten, waaronder sociale menging, maar dat voorkeuren van bewoners een grote rol spelen bij het verhuizen (Posthumus et al., 2013).

Hoewel voorkeuren van bewoners een grote rol spelen bij verhuizing naar buurten met vergelijkbare kenmerken, kan alsnog een verplaatsing van problemen ontstaan. Met betrekking tot de mentale gezondheid en het welbevinden kan een verplaatsing van problemen

betekenen dat mentale gezondheidsproblemen en problemen met welbevinden niet worden opgelost door menging. Er ontstaat namelijk een nieuwe clustering van mensen met gezondheidsproblemen. Bovendien kan het proces van verhuizen en 'verjaagd' worden uit de voormalige woning leiden tot meer stress, wat het welbevinden en de mentale gezondheid niet ten goede komt, zo blijkt uit meerdere onderzoeken (Fussell en Lowe, 2014; Atkinson, 2000; Lim et al., 2017; Fong, Cruwys, Haslam & Haslam, 2019). Uiteindelijk worden door de verhuizing van groepen met een laag inkomen de problemen verplaatst en de achterliggende oorzaken, zoals werkloosheid, armoede en slechte woonomstandigheden, niet aangepakt (McCartney et al., 2017; Van Ham, 2014).

3.1.1.6 Kritiek

Naast dat er weinig bewijs is voor het ontstaan van sociaal contact tussen buurtbewoners, een mogelijk vergrootte kans is op het ontstaan van conflicten, een kans is op het ontstaan van gentrificatie en de problemen in een buurt zich mogelijk zullen verplaatsen, hebben critici van sociale menging het over de mening van de bewoners zelf. Er moet meer rekening worden gehouden met wat kwetsbare groepen zelf willen (Kleinhans et al., 2019; Fainstein, 2010). Het werkt "contraproductief en is het een inbreuk op de vrijheid om van mensen te eisen dat zij tegen hun wil verhuizen om een 'evenwicht' in de samenleving te krijgen" (Goetz, 2003, in Fainstein, 2010, p. 72). Daarnaast zullen andere waarden, zoals democratie en *equity* hiervoor moeten boeten (Fainstein, 2010, p. 73-74). Echter blijkt uit onderzoek van Jupp (1999) dat bewoners van gebieden waar menging plaats heeft gevonden, menging vaak niet als probleem ervaren. Daarnaast blijkt uit onderzoek van Posthumus en Lelévrier (2013) dat huurders niet altijd minder tevreden zijn met de nieuwe buurt waarin zij terechtkomen dan met de buurt waar zij eerst woonden.

Daarnaast is een van de kritieken op sociaal mengbeleid dat het in Nederland vaak niet nodig is omdat er al in grote mate sprake is van sociale menging in buurten (Musterd & Ostendorf, 2008, in Fainstein, 2010). Het is dus maar de vraag of beleid dat sociale menging stimuleert, zinvol is (Ponds et al. 2015). Voornamelijk ook omdat er veel geld in het realiseren van menging wordt gestopt, terwijl menging geen (of slechts beperkte) uitkomsten heeft (Ostendorf, Musterd & De Vos, 2001). Daarnaast moeten beleidsmakers volgens Galster (2013) niet denken dat sociale menging, ook al is dat in de meest succesvolle vorm, een "wondermiddel" is voor benadeling van bepaalde groepen. Bovendien benadrukken Sarkissian, Forsyth en Heine (1990) dat, zelfs wanneer sociale menging succesvol is, er geen garantie is dat de menging behouden kan worden.

3.1.1.7 Conclusies

Op basis van bovenstaande blijkt dat, ondanks dat overheidsinstanties sociale menging stimuleren, de huidige wetenschappelijke literatuur betreffende sociale menging (nog) geen unaniem antwoord geeft op de vraag of sociale menging in de praktijk zinvol is. Sociale menging, zoals deze nu plaatsvindt, heeft niet altijd de gewenste uitkomsten. Wanneer beleid specifiek wordt gemaakt, kan sociale menging mogelijk wel de gewenste uitwerkingen hebben. Daarom wordt in onderstaande paragrafen besproken hoe deze menging moet plaatsvinden.

3.2 Schaalniveaus voor sociale menging

Het is belangrijk om een passend schaalniveau voor sociale menging te vinden waardoor interactie zal plaatsvinden (Arthurson, 2010) want schaalniveaus voor sociale menging zijn vaak onduidelijk (Kleinhans, 2004). Volgens Petrović, van Ham en Manley (2018) is afstand en de betekenis van afstand, en dus schaalniveaus, belangrijk in onderzoek naar

sociaalruimtelijke ongelijkheden. Ook bij sociaalruimtelijke ongelijkheden op het gebied van mentale gezondheid en welbevinden.

3.2.1 Administratieve ruimtelijke eenheden

Administratief ruimtelijke schaalniveaus zijn onder anderen postcodegebieden (Ponds et al., 2015), straten (Arthurson, 2010), blokken (Ponds et al., 2015; Arthurson, 2010), kiesdistricten (Van Ham, Manley, Bailey, Simpson & Maclennan, 2012), buurten (Arthurson, 2010), subwijken en wijken. Vaak wordt gekozen om in administratieve ruimtelijke eenheden sociale menging te stimuleren vanwege praktische redenen zoals de aanwezigheid van bruikbare data (Flowerdew, Manley & Sabel, 2008). Gemeenten beschikken over data op bepaalde schaalniveaus, zoals het buurt- of wijkniveau, en omdat informatie beschikbaar is op die schaalniveaus is het duidelijk voor die schaalniveaus waar sociale menging plaats moet vinden. Daarnaast komen administratieve ruimtelijke eenheden vaak niet overeen met het schaalniveau waarop achterliggende processen, zoals sociale cohesie gebeuren (Petrović et al., 2018). Sociale processen in de woonomgeving houden geen rekening met de grenzen van administratieve eenheden en zijn juist grensoverschrijdend (Manley, Flowerdew & Steel, 2006; Jones, Manley, Johnston & Own, 2018). De invloed van de omgeving is namelijk niet beperkt tot de administratieve grenzen van een buurt of wijk (Flowerdew et al., 2008). Daarnaast blijkt dat er bijvoorbeeld op het niveau van postcodegebieden, een relatief hoog schaalniveau, vergelijkbare inwonerssamenstellingen zijn (Ponds et al., 2015). Maar postcodegebieden verschillen in grootte, waardoor segregatie in postcodegebieden vergelijken moeilijk wordt (Ponds et al., 2015) en dus uiteindelijk het bepalen in welke postcodegebieden sociale menging moet plaatsvinden lastig wordt.

Verschillende onderzoeken (Lees, 2008; Arthurson, 2010; Rose, 2004; Gemeente Amsterdam, 2017) benadrukken dat het schaalniveau voor menging niet te laag moet zijn omdat dit kan leiden tot spanningen tussen bewoners. Met een laag schaalniveau wordt in dit geval een blok- of clusterniveau bedoeld. Bewoners zouden zich namelijk meer bewust zijn van de verschillen tussen henzelf en andere buurtbewoners (Arthurson, 2010). Gemeente Amsterdam (2017, p. 53) pleit daarom voor menging op een “iets hoger schaalniveau, zodat mensen elkaar kunnen ontmoeten op straatniveau”. Jupp (1999) benadrukt hierbij dat mengen op straatniveau contact tussen huurders en woningeigenaren kan stimuleren. Het kan echter lang duren doordat contact tussen buurtbewoners ontstaat (Jupp, 1999). Daarnaast kunnen mensen, wanneer er op een iets hoger schaalniveau wordt gemengd, kiezen of zij zich willen mengen of liever bij elkaar vandaan blijven (Dansereau, Germain & Eveillard, 1997). Wanneer men kiest om sociale menging na te streven op een hoog schaalniveau, moet men zich afvragen hoe dat er in de praktijk uit zal zien. Zo kan een bepaalde verhouding voor menging op een hoog schaalniveau worden aangegeven, bijvoorbeeld op stadsniveau, maar dit zal uiteindelijk leiden tot een bepaalde mate van sociale menging op een lager schaalniveau. Zo moet er vervolgens per buurt of wijk aangegeven worden wat de verhouding tussen koopwoningen en huurwoningen in een wijk moet zijn.

Volgens Galster (2013) is het nastreven van sociale menging op een hoog schaalniveau geen goed idee. Volgens hem suggereert een combinatie van onderzoeken (onder anderen Atkinson & Kintrea, 1998; Kleit, 2001a, 2001b, 2002, 2005; Buck, 2001; Van Ham & Manley, 2009) dat er juist op zeer kleine schaal moet worden gemengd omdat uit deze onderzoeken blijkt dat sociale interactie tussen buurtbewoners toeneemt als groepen op microniveau worden gemengd. Zo blijkt uit het onderzoek van Van Ham en Manley (2009) dat er sprake is van een positieve correlatie tussen wonen in een gemengde straat en de overgang van werkloosheid naar werkzaamheid. Dit houdt in dat wanneer iemand in een gemengde straat woont, de overgang van werkloosheid naar werkzaamheid gemakkelijker verloopt. Volgens

Galster (2013) onderbouwt de strategie van het Verenigd Koninkrijk (VK), genaamd *pepper-potting* het nut van mengen op zeer kleine schaal. Bij *pepper-potting* worden een aantal sociale huurwoningen tussen koopwoningen geplaatst. Dit heeft volgens Galster (2013) positieve gevolgen voor de mate van sociale menging. Vooral wanneer er *pepper-potting* van verschillende huishoudenstypen plaatsvindt (Sarkissian et al., 1990). Aan de andere kant benadrukt Arthurson (2010) dat bij *pepper-potting* spanningen tussen buurtbewoners kunnen ontstaan als gevolg van verschillen in leefstijl en waarden.

Op basis van bovenstaande informatie kan worden geconcludeerd dat onduidelijk is of sociale menging op een laag of hoog schaalniveau gestimuleerd moet worden. Omdat beide schaalniveaus zowel voor- als nadelen hebben, kan worden gesteld dat gemeenten er goed aan doen om te kiezen voor een schaalniveau dat tussen deze schaalniveaus in zit. Voorbeelden van zulke schaalniveaus zijn het buurt- en wijkniveau. Hierbij moet wel benadrukt worden dat buurteffecten zich niet beperken tot administratieve grenzen (Flowerdew et al., 2008).

Mensen gebruiken sociale ruimten namelijk op verschillende manieren en hebben hier verschillende belevenissen bij die afhangen van hun eigen omstandigheden en connecties in die sociale ruimten (Lupton, 2003). Buurtbewoners hebben bijvoorbeeld niet de meeste interactie met mensen die dichtbij wonen maar met mensen die op loopafstand van hen wonen (Sampson, Morenoff & Gannon-Rowley, 2002) en een buurt kan voor iedereen een andere betekenis hebben (Lupton, 2003). Voor bijvoorbeeld een kind of een gezin met jonge kinderen is de woonomgeving belangrijker omdat zij minder mobiel zijn (Chaskin, 1997). Daarnaast kan het voorkomen dat iemand die aan de rand van een administratieve eenheid, zoals een buurt, woont zich meer verbonden voelt met de buurt ernaast (Petrović et al., 2018; Petrović, 2020). Wanneer een situatie als hierboven beschreven zich voordoet en op basis van bepaalde geografische eenheden conclusies worden getrokken, is er sprake van een MAUP (*modifiable areal unit problem*) (Manley et al., 2006). Hiermee wordt bedoeld: door te meten op een bepaald schaalniveau ontstaat een situatie waardoor de conclusies die op basis van deze situatie worden getrokken, niet meer kloppen. Met betrekking tot sociale menging kan dit betekenen dat er keuzes worden gemaakt om sociale menging in een bepaald gebied, in dit geval in een administratieve eenheid zoals een buurt of wijk, weer te geven maar dat de conclusies die op basis van deze weergave worden getrokken, niet kloppen. Dit komt doordat de schaal die is gekozen om op te meten, invloed kan hebben op de manier waarop een proces zich voordoet (Petrović, 2020). Zo zouden buurteffecten onderschat kunnen worden (Manley et al., 2006). Door te kiezen voor een ander schaalniveau dan een administratieve eenheid, kan dit mogelijk verholpen worden. Op basis van een alternatief schaalniveau kunnen mogelijk correcte conclusies worden getrokken.

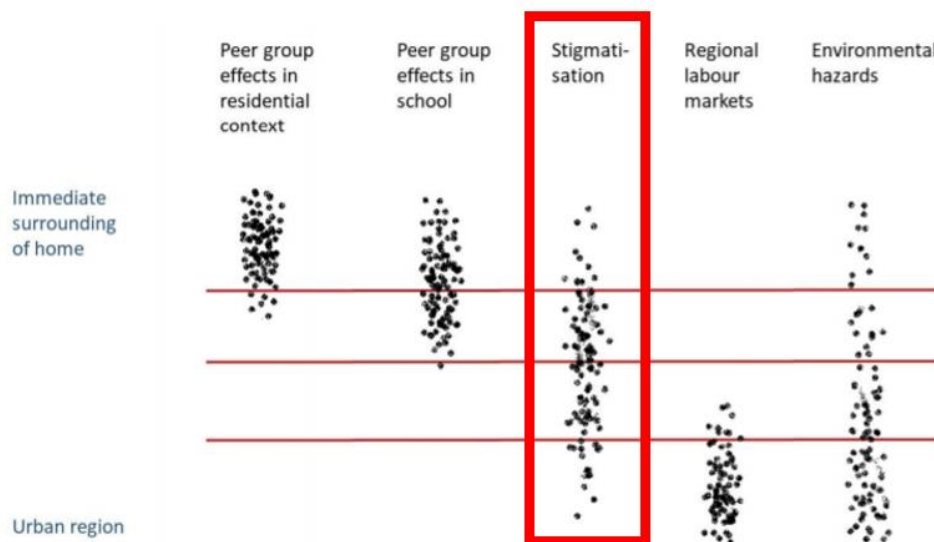
3.2.2 Bespoke neighborhoods

In plaats van te kijken naar een administratieve ruimtelijke eenheid, kunnen *bespoke neighborhoods* gebruikt worden voor sociale menging. Dit zijn buurten met de individuele woonomgeving in het middelpunt, bijvoorbeeld een adres of gebied waar iemand woont (Petrović, 2020). Er wordt gekeken naar een straal of naar 'blokken' van 100 bij 100 meter (Ponds et al., 2015). Verschillende onderzoeken (onder anderen Petrović; 2020; Malmberg, Andersson & Bergsten, 2014; Johnston et al., 2004; Stein, 2014) gaan in op *bespoke neighborhoods*. Hierbij worden buurten niet als een statische eenheid maar als een continue, meerschalgige en complexe eenheid (Petrović, 2020). Zo is dat de "rechtstreekse buurt de hoeksteen is van ruimtelijke patronen op zowel kleinere als grotere schaal" (Petrović, 2020, p. 95). Door middel van kaarten focust zij op potentiële blootstellingen aan processen die ontstaan op het moment dat iemand de voordeur opent, maar ook op de omgeving

daaromheen. Aan de hand van een raster van 100 bij 100 meter worden zo het micro-, meso- en macro-niveau behandeld. De grenzen van een *bespoke neighborhood* zijn vaag, wat Petrović aangeduidt met de term *fuzzy*. De *fuzziness of space* ontstaat enerzijds doordat de *bespoke neighborhoods* van meerdere individuen elkaar overlappen en anderzijds doordat individuen tot meerdere contextuele schalen behoren (Petrović, 2020). Het idee om een individu in het midden van een buurt te plaatsen, komt voort uit onderzoeken waarin men werd gevraagd zelf aan te geven wat zij zien als buurt. Hieruit bleek dat buurtbewoners de eigen buurt als kleiner zien dan dat officieel de buurt is (de administratieve eenheid), dat buurtbewoners zichzelf in het midden van de buurt plaatsen (Petrović et al., 2018; Hunter, 1974), dat buurtbewoners het idee hebben dat verschillende buurten overlappen (Hunter, 1974) en dat ieder individu andere definities heeft bij wat 'hun buurt' is (Flowerdew et al., 2008).

Hoewel het ideaal zou zijn als de schaal van *bespoke neighborhoods* gedefinieerd wordt doormiddel van de koppeling van verschillende buurtmechanismen aan verschillende schalen, is dit (nog) niet mogelijk (Petrović et al., 2018). Dit komt doordat duidelijke theorieën over de schaal van buurteffecten en segregatie ontbreken. Daarnaast gebeuren segregatie, buurteffecten en achterliggende processen (de sociaal-interactieve, environmental en institutionele processen) op eenzelfde moment. Hierdoor hebben deze op verschillende locaties in en tussen steden een andere uitkomst en verlopen ze op elke locatie op een andere manier. Dit geldt ook voor segregatie en buurteffecten die invloed hebben op de mentale gezondheid en het welbevinden (Petrović et al., 2018). Figuur 5 geeft hier een voorbeeld van. Uit de figuur blijkt dat stigmatisering op meerdere schaalniveaus plaatsvindt. Omdat dat stigmatisering op meerdere schaalniveaus plaatsvindt, is het moeilijk om te bepalen op welk schaalniveau men moet streven naar sociale menging om stigmatisering te verminderen.

Figuur 5. Ruimtelijk schaalniveau van stigmatisering

Bron: Petrović, 2020

Volgens Petrović et al. (2018) zijn *bespoke neighborhoods* voor sociale menging niet per se beter dan administratieve eenheden, maar zijn ze een alternatief voor het gebruik van administratieve eenheden. In de praktijk wordt het gebruik van *bespoke neighborhoods* lastig. Vooral op het gebied van sociale menging. De vraag ontstaat hoe een gemeente dit praktisch gezien zou moeten indelen. Hoewel de overheid met de decentralisatie wel een poging doet om meer rekening te houden met de individuele behoeften van bewoners, is het lastig voor een gemeente om rekening te houden met de juiste mate van sociale menging voor ieder individu. Toch geeft Petrović (2020) aan dat beleid meer open moet staan voor een flexibele ruimtelijke definitie van de buurt. Door dit te doen, kunnen sociaalruimtelijke ongelijkheden en

buurteffecten beter begrepen worden. Vooral wanneer wordt gekeken naar meerdere geografische schaalniveaus voor sociale menging omdat buurteffecten op verschillende geografische schaalniveaus gebeuren en daar bepaalde uitwerkingen hebben (Petrović, 2020).

3.3 Kenmerken en verhoudingen voor sociale menging

Wanneer sociale menging nagestreefd wordt, moet duidelijk zijn welke wijken of buurten hiervoor in aanmerking komen. Daarnaast moet bepaald worden op welke bewonerskenmerken gemengd moet worden. Volgens Kleinhans (2019) is het belangrijk om duidelijk te hebben wat het object is van sociale menging omdat vage aanduidingen als 'gemengde bevolkingssamenstelling' onvoldoende zijn "om het aangrijpingspunt van de interventie goed te duiden". Er moet dus duidelijk zijn wat en wie er precies gemengd moet worden. Zijn dat typen woningen, inkomensgroepen, mensen met verschillende migratieachtergronden, klassen, leefstijlen "of combinaties van deze (deels overlappende) categorieën?" (Kleinhans, 2019). Zo kan de woningvoorraad mensen met bepaalde kenmerken aantrekken. Bijvoorbeeld een eengezinswoning met vijf slaapkamers kan interessant zijn voor een groot gezin. Daarnaast kunnen bepaalde verhoudingen aangegeven worden voor de mate van sociale menging die mogelijk invloed hebben op het welbevinden en de mentale gezondheid.

3.3.1 Selectie van gebieden voor sociale menging

Wanneer men sociale menging in een gebied wil stimuleren, kunnen op basis van bepaalde kenmerken buurten geselecteerd worden die in aanmerking komen voor sociale menging. Bij de selectie van buurten voor sociale menging wordt vaak gebruikgemaakt van criteria als het aandeel huishoudens met een laag inkomen.

In plaats van selectie van omgevingen waar sociale menging kan plaatsvinden te baseren op het aandeel huishoudens met een laag inkomen, kan op basis van aanwezige hoeveelheid sociaal kapitaal worden geselecteerd. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van het meetinstrument voor sociaal kapitaal van het CBS (2011). In buurten met een lage hoeveelheid sociaal kapitaal zou dan sociale menging moeten plaatsvinden. De selectie van buurten op basis van aanwezige hoeveelheid sociaal kapitaal is vooral relevant wanneer sociale menging wordt nagestreefd vanuit het volksgezondheidsperspectief (Addae, 2020).

Onderzoek van Leidelmeijer, Middeldorp en Marlet (2019) benadrukt dat het ook een goed idee is om een tijdsdimensie op te nemen bij dit soort vraagstukken. Vooral als de problemen in een wijk voor langere tijd aanhouden en deze dus blijkbaar niet makkelijk op te lossen zijn, ligt het voor de hand om een gebied extra aandacht te geven (Leidelmeijer et al., 2019) en sociale menging in dat gebied te overwegen. Kleinhans et al. (2019) benadrukken hierbij dat duidelijk moet worden op welke termijn men verwacht effecten van sociale menging te zien.

3.3.2 Bewonerskenmerken voor sociale menging

Wanneer een gebied is geselecteerd voor sociale menging, moet worden bepaald op welke bewonerskenmerken gemengd gaat worden. Er kan gekozen worden om te mengen op basis van SES. Dat zou betekenen dat er in een gebied een passende mate van menging van buurtbewoners met verschillende opleidingsniveaus, arbeidsniveaus, huishoudensinkomens en mate van economische armoede nagestreefd moet worden. Galster (2007) benadrukt hierbij dat het alleen zin heeft om buurtbewoners met kleine verschillen te mengen. Bijvoorbeeld wanneer menging van inkomen wordt voorgesteld, moet gezocht worden naar overeenkomsten op het gebied van bijvoorbeeld huishoudentype (Sarkissian et al., 1990). De reden hiervoor is dat sociale menging van buurtbewoners met een lage SES met

buurtbewoners met een veel hogere SES leidt tot een situatie waarin buurtbewoners met een lage SES zich minder voelen dan de rest van de buurtbewoners (Galster, 2007). Bovendien spenderen buurtbewoners met een hoge SES minder tijd in de buurt en zijn zij minder afhankelijk van de buurt (Tersteeg, 2017) waardoor interactie tussen groepen met verschillende SES mogelijk niet zal ontstaan. Met deze redenering in het achterhoofd zou het dan ook nuttiger zijn om groepen met een lage SES te mengen met groepen met een gemiddelde SES (Galster, 2007). Meerdere onderzoeken (zie onder anderen Tersteeg, 2017; Bretherton & Pleace, 2011; Van Kempen & Wissink, 2014) benadrukken echter dat het aantrekken van middeninkomens en mensen met een gemiddelde SES vrijwel nooit tot meer sociale cohesie tussen inkomensgroepen in achterstandsbuurtten leidt.

Daarnaast moet worden vermeld dat sociale menging op basis van etniciteit hoogstwaarschijnlijk niet maatschappelijk geaccepteerd zou worden. Volgens Musterd (2020) is sociale menging op het gebied van etniciteit daarom geen goed idee. Bovendien zou een gemeente door het hanteren van een (witte) middenklasse als standaard de competenties en leefstijlen van andere groepen in de samenleving ontkennen (Tersteeg, 2017).

Uit onderzoek van Arthurson (2010) blijkt dat de leefstijl van buurtbewoners doorslaggevend is bij of er wel of geen interactie tussen buurtbewoners ontstaat. Interactie en het hebben van sociale contacten is belangrijk bij het bevorderen van de mentale gezondheid en het welbevinden (Coumans & Smeets, 2020). Daarom kan worden gesteld dat het van belang is dat wanneer een gemeente sociale menging wil met als doel de mentale gezondheid en het welbevinden stimuleren, rekening wordt gehouden met de leefstijl van bewoners. Zo zou men kunnen kijken naar het aantal gezinnen met werkende ouders in een buurt, omdat volgens Arthurson (2010) interactie vooral ontstaat tussen werkende families met een drukke leefstijl. Wanneer wordt besloten om bij sociale menging te focussen op leefstijl, dan kunnen bewoners met eenzelfde leefstijl in een buurt komen wonen. Er ontstaat dus een homogene buurt op het gebied van leefstijl, maar hoogstwaarschijnlijk hebben bewoners wel verschillende kenmerken, zoals SES en etniciteit. Door buurtbewoners met eenzelfde leefstijl naar een buurt te halen, ontstaat dus indirect sociale menging. Bovendien komt het samenwonen van buurtbewoners met eenzelfde leefstijl de menging van buurtbewoners met kleine verschillen ten goede.

Uit bovenstaande blijkt dat het een goed idee is om buurtbewoners met kleine verschillen te mengen. Dit kan door sociale menging te realiseren via het creëren van homogene buurten op het gebied van leefstijl.

3.3.3 Verhoudingen voor sociale menging

Wanneer wordt gemengd aan de hand van de woningvoorraad, wordt over het algemeen een ideaalbeeld van sociaal menging aangenomen van 70 procent koop en 30 procent sociale huur (Haest, 2017). Zo was jarenlang de regel dat nieuwbouw in bijvoorbeeld Amsterdam voor 70 procent uit marktprijzen en 30 procent uit sociale huur moest bestaan (Asselbergs, 2017).

Gemeenten kunnen ervoor kiezen om op buurniveau menging na te streven. Zo blijkt uit onderzoek van Livingston et al. (2013) in verschillende Engelse steden dat de invloed van mengen van woningtypen het grootst is wanneer de woningvoorraad van een buurt uit twee derde sociale huur en een derde private huur bestaat. Aan de andere kant kan ook op stadsniveau worden gemengd. Dat houdt in dat in beleid voor de gehele stad bepaalde verhoudingen van menging worden geformuleerd. Zo bestaat de huidige woningvoorraad van Rotterdam uit 69 procent sociale huur en 31 procent koopwoningen van middensegment of hoger (Gemeente Rotterdam, 2021). Tegenwoordig streeft gemeente Rotterdam echter naar een stadsbrede verhouding van 20 procent sociale huur, 30 procent middensegment, 30 procent hoog segment en 20 procent topsegment om uiteindelijk uit te komen op een lager

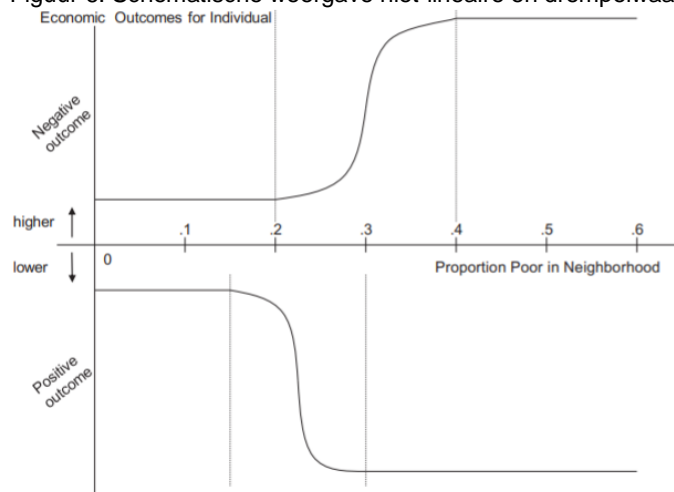
aandeel sociale huurwoningen van 58 procent (Gemeente Rotterdam, 2021). Ook gemeente Amsterdam streeft ernaar om bij elk project 40 procent sociale huur, 40 procent middeldure huur en koop en 20 procent over te laten aan de vrije markt (Couzy, 2019). De stad doet dit voornamelijk om het middensegment betaalbaar te houden (Couzy, 2019) en dus niet per se vanuit beleid dat sociale menging nastreeft.

Dat de verhoudingen voor sociale menging verschillen per gemeente heeft mogelijk te maken met contextuele verschillen. Steden beschikken niet allemaal over dezelfde woningvoorraad, bevolkingsgroepen en bewoners hebben ook verschillende woonbehoeften. Daarnaast gelden de verhoudingen op stadsniveau niet per se ook in buurten. De verhoudingen voor sociale menging verschillen per buurt. Buurten hebben namelijk te maken met een aanwezige woningvoorraad die bestaat uit een bepaalde hoeveelheid huurwoningen en koopwoningen, blijven onderling gesegregeerd en zijn homogeen door de samenstelling van de woningvoorraad.

3.4 Niet-lineaire buurteffecten

Tijdens kiezen van verhoudingen en het kiezen van buurten voor sociale menging gaat men er vaak vanuit dat er sprake is van een lineair effect. Bijvoorbeeld: wanneer het gemiddeld inkomen van een buurt lager is, dan is de mentale gezondheid in die buurt over het algemeen slechter. Op basis hiervan neemt men aan dat op het moment dat het gemiddeld inkomen van een buurt lager wordt, de mentale gezondheid verslechterd. Echter, volgens Galster (2012) moeten mechanismen en daarbij horende processen in een buurt in een bepaalde mate aanwezig zijn, wil er een uitkomst in de omgeving zijn. Het gaat hierbij over niet-lineaire buurteffecten (Galster, 2014; Quercia & Galster, 2000; Galster, 2007). Een drempelwaarde buurteffect is een niet-lineair buurteffect waarbij een bepaalde drempelwaarde bereikt moet worden om een effect te zien (Galster, 2014; Quercia & Galster, 2000; Galster, Quercia & Cortes, 2000). Volgens Galster (2014) kunnen drempelwaarden geleidelijk of als gevolg van specifieke veranderingen worden bereikt. Voorbeelden van specifieke veranderingen zijn gentrificatie, stedelijke herstructurering, subsidiëring van woningen of de sloop van woningen (Galster, 2014). Door de specifieke veranderingen die Galster (2014) noemt, ontstaan in korte tijd relatief grote veranderingen op het gebied van bewonerssamenstelling waardoor drempelwaarden bereikt worden en waardoor negatieve gevolgen in buurten kunnen toenemen. Bijvoorbeeld: wanneer een bepaald percentage inwoners van een wijk een laag inkomen heeft, neemt de hoeveelheid criminaliteit in die wijk sterk toe. Figuur 6 geeft een schematische weergave van het verloop van niet-lineaire buurteffecten.

Figuur 6. Schematische weergave niet-lineaire en drempelwaarde buurteffecten

Bron: Galster, 2014; 2018

Onderzoek van Baba en Austin (1991) geeft een voorbeeld van een relatie met twee drempelwaarden. Uit hun onderzoek blijkt dat wanneer het gevoel van veiligheid het laagst is, de mate van interactie in een buurt het hoogst is. Daarnaast blijkt dat op het moment dat het gevoel van veiligheid toeneemt tot een bepaald punt, de interactie tussen buurtbewoners afneemt tot op een bepaald punt. Op het moment dat het gevoel van angst die voortkomt uit het gevoel van onveiligheid verder toeneemt, neemt de interactie in een buurt toe. Na een bepaalde drempelwaarde neemt de interactie binnen een buurt weer af (Baba & Austin, 1991). Onderzoek van Galster (2014) geeft aan dat er ook een niet-lineair of drempelwaarde effect kan ontstaan bij stigmatisering. Zo is er een bepaalde hoeveelheid buurtbewoners met een slechte reputatie nodig voordat de samenleving zich tegen het gehele gebied waar zij wonen en andere bewoners van dat gebied keert (Galster, 2013, 2014). Volgens Quercia en Galster (2000) is er ook sprake van een drempelwaarde effect bij *collective efficacy*: wanneer er in een buurt met een hoge mate van *collective efficacy* en een lage mate van criminaliteit is en wanneer de mate van *collective efficacy* minder wordt, is het onwaarschijnlijk dat de criminaliteit merkbaar zou toenemen zolang de sociale cohesie en controle op enigszins hetzelfde niveau blijft. Maar als de mate van *collective efficacy* verder zou dalen, zal de mate van criminaliteit exponentieel stijgen (Quercia & Galster, 2000).

Bovenstaande niet-lineaire verbanden betreffen uitkomsten op buurtniveau. Eenzelfde situatie kan zich voordoen op het individuele niveau, zoals op het gebied van gezondheid. Zo blijkt uit onderzoek van Krause (1996) dat er sprake is van een significante niet-lineaire relatie tussen verslechterde buurtomstandigheden en problemen met vrienden. Deze problemen met vrienden kunnen volgens Krause (1996) vervolgens invloed hebben op de gezondheid. Daarnaast blijkt uit het onderzoek van Krause (1996) dat nadelige gezondheidseffecten alleen optreden in buurten die er het slechtst aan toe zijn.

3.4.1 Contextuele verschillen

Drempelwaarden verschillen in elke context (Galster, 2014; Quercia & Galster, 2000). Zo werken drempelwaarden voor armere en rijkere groepen niet op dezelfde manier (Galster, 2014). Dit is op verschillende manieren te verklaren: buurtbewoners kunnen beschikken over buffers, iedere buurtbewoner krijgt te maken met een bepaalde dosering van een proces en iedere buurtbewoner kan beïnvloed worden door omliggende buurten. Daarnaast is onduidelijk is of er in West-Europa ook sprake is van niet-lineaire buurteffecten (Galster, 2014). Volgens Galster (2014) tonen onderzoeken namelijk zelden niet-lineaire buurteffecten op het moment dat er in Amerikaans onderzoek wel een niet-lineair buurteffect wordt aangetoond. Dit verschil kan volgens hem mogelijk verklaard worden door verschillende methoden van meten in onderzoeken, grotere verschillen tussen buurten in West-Europa en de VS, en door een groter sociaal vangnet in West-Europese landen ten opzichte van de VS (Galster, 2014).

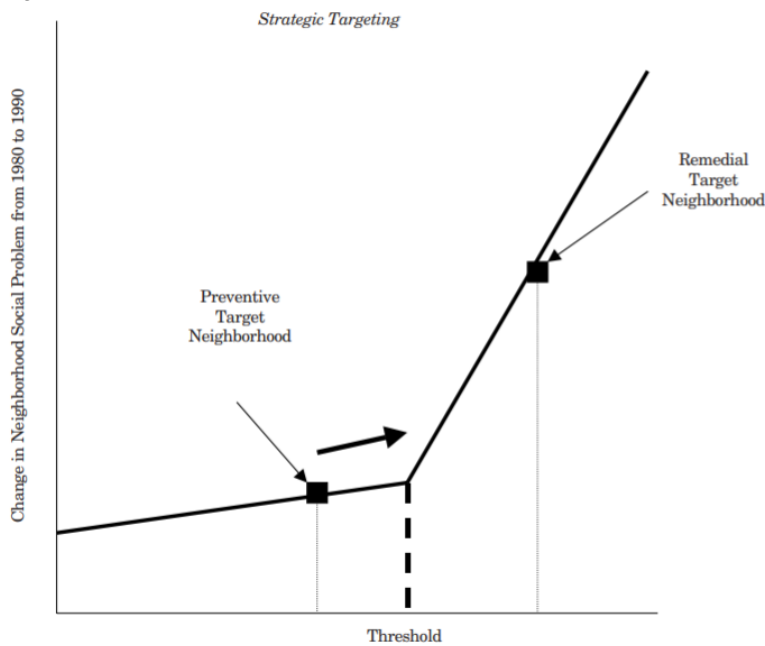
3.4.2 Beleid en niet-lineaire buurteffecten

Hoewel onduidelijk is of niet-lineaire buurteffecten ook in West-Europa aanwezig zijn, doen beleidsmakers er goed aan om rekening te houden met de mogelijke aanwezigheid (Quercia & Galster, 2000). Volgens Galster (2014) is het belangrijk om hier rekening mee te houden omdat beleid dat meer sociale menging in buurten nastreeft zo een richtlijn kan krijgen en efficiënter kan worden.

De vraag is of beleidsmakers ernaar moeten streven om buurten niet over een drempelwaarde heen te laten komen of dat beleid zich moet richten op buurten die het meest benadeeld zijn. Dit is volgens Quercia en Galster (2000) onduidelijk. Er kan wel worden gesteld dat het van algemeen belang is om ervoor te zorgen dat buurten niet over een drempelwaarde heen gaan, omdat dit verdere gevolgen kan hebben. Galster et al. (2000) geven ook een algemeen

toepasbare regel voor het beslissen of beleid zich moet richten op preventieve of helende maatregelen. Zie figuur 7 voor een illustratie van de positie van buurten die preventieve maatregelen en buurten die helende maatregelen kunnen gebruiken ten opzichte van de drempelwaarde. Volgens Galster et al. (2000) is de basisregel voor het maximaliseren van de impact van de interventie (in dit geval sociale menging) om in te grijpen op de plek waar de indicator (bijvoorbeeld de hoeveelheid sociaal kapitaal) voor het sociale probleem het grootste is. Dit zou bepaald moeten worden door twee factoren: de verandering van het sociale probleem (in dit geval een lage mate van mentale gezondheid en welbevinden) door de tijd heen en de verandering van het sociale probleem als gevolg van gevoerd beleid (in dit geval sociale menging).

Figuur 7. Buurtindicatoren

Bron: Galster et al., 2000

4. Resultaten interviews

In dit hoofdstuk worden de resultaten uit de interviews besproken. Aan de hand van dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vijfde deelvraag: “In hoeverre komen resultaten uit de literatuur en huidig beleid met elkaar overeen?”. De structuur van dit hoofdstuk komt overeen met de structuur van de topic-lijst. Eerst komen definities en doelen van sociale menging, waaronder de rol van de mentale gezondheid en het welbevinden, aan bod. Vervolgens wordt ingegaan op de moeilijkheden die gemeenten ondervinden bij het nastreven van sociale menging. Daarna komen buurt- en bewonerskenmerken voor menging, schaalniveaus en verhoudingen voor menging aan bod. Vervolgens komen niet-lineaire buurteffecten, alternatieven voor sociale menging en de rol van wetenschappelijke kennis in beleid aan bod. De transcripten van de interviews zijn te vinden in bijlage 4.

4.1 Definities en doelen van sociale menging

Uit de interviews bleek dat “sociale menging” een term is die gemeenten niet gebruiken. Zij hebben het eerder over “*sociaal evenwichtige wijken*” en “*gedifferentieerde wijken*”. Een van de respondenten gaf aan: “*als je googelt op sociaal mengbeleid Den Haag dan kom je nergens*” (manager Woningmarktstrategieën Gemeente Den Haag). Desondanks konden respondenten zich wel wat bij de term voorstellen. Zij zagen sociale menging vooral als de differentiatie van woningen in de bestaande woningvoorraad, waarbij de focus vooral ligt op verschillende prijssegmenten om bepaalde doelgroepen aan te trekken.

Verder bleek dat het doel van gemeenten met sociale menging vooral het verkleinen van verschillen tussen gebieden in de stad is. Het streven is om in de gehele stad plezierige wijken te creëren die veilig en leefbaar maar ook betaalbaar zijn. Bovendien wordt geprobeerd om een opeenstapeling van problemen op bepaalde plekken te voorkomen. Ook wil men voorkomen dat er eenzijdige woongebieden, en zo gebieden met eenzijdige buurtsamenstellingen, ontstaan. Deze gedachte komt overeen met bevindingen van Livingston et al. (2013) die stellen dat door te variëren in het woningaanbod een variatie aan bewoners ontstaat.

In Rotterdam en Den Haag is het creëren van een middenklasse om de leefbaarheid te vergroten een van de doelen van het mengbeleid, of wat de manager woningmarktstrategieën van Gemeente Den Haag liever “*evenwichtige wijken*” noemt. Den Haag is namelijk de meest gesegregeerde stad van Nederland en heeft een kleine middenklasse. Door menging na te streven willen zij de stad aantrekkelijk houden voor verschillende groepen en voorkomen dat voornamelijk gezinnen verhuizen naar omliggende gemeenten. De manager woningmarktstrategieën zegt hierbij het volgende:

“(...) we willen ook leefbaar blijven voor de politieagent en voor de onderwijzer en voor de verpleegster (...). Want die maken ook de stad en we willen dan ook dat die in de stad kunnen wonen.”

(manager woningmarktstrategieën Gemeente Den Haag)

Bovendien benadrukten meerdere respondenten dat men in staat moet zijn om een wooncarrière op te starten in de stad. Dus: men start in een huurwoning, koopt vervolgens een woning en koopt later een wat duurdere koopwoning, enzovoorts. Tegelijkertijd geeft men aan dat er vanuit de overheid een plicht is om betaalbare woningen aan te bieden: “*wij als overheid hebben met name een zorgplicht voor wat betaalbare segmenten heten*” (beleidsmedewerker Gemeente Rotterdam). Aan de hand van het nastreven van menging probeert men deze plicht na te komen.

Daarnaast gaf de afdelingssecretaris gebiedszaken van Gemeente Groningen aan dat als een gemeente de plicht van een 'goede' woonomgeving niet nakomt, de gemeente eigenlijk faalt:

“Mijn baas zei altijd: het is niet erg dat mensen in goedkopere woningen wonen. Maar je moet zorgen dat de veiligheid, de woonomgeving, allemaal dat soort dingen, dat dat gewoon goed op orde is. En als je dat niet goed regelt als gemeente, of als overheid, dan faal je eigenlijk”

(afdelingssecretaris gebiedszaken Gemeente Groningen)

4.1.1 Mentale gezondheid en welbevinden

Gemeenten maken in de praktijk vaak een koppeling met zorg door samen te werken met ziekenhuizen en welzijnsinstellingen (Gemeente Den Haag), het ontwikkelen van een woonzorg visie (Gemeente Maasdriel) en het betrekken van huisartsen, tandartsen en fysiotherapeuten in sociaal mengbeleid door hen ook een locatie aan te bieden in een sociaal mengproject (Gemeente Rotterdam). De koppeling tussen gezondheid en menging wordt niet echter niet expliciet in beleid genoemd: *“als je hem strikt bekijkt vanuit de volkshuisvesting dan is dat een flankerend doel, denk ik”* (beleidsadviseur Gemeente Utrecht). Gemeenten streven er indirect naar een gezondere samenleving door middel van het creëren van een *“evenwichtige wijk”* of *“gedifferentieerde wijk”*. Zo blijkt dat gemeenten zich ervan bewust zijn dat in wijken die minder gemengd zijn, sprake is van een slechtere gezondheidsstatus en dat dat een gebied kwetsbaar kan maken. Volgens de programmamanager en senior projectleider van Gemeente Groningen zou de gezondheid verband hebben met het inkomen en de hoeveelheid armoede: op het moment dat er meer inkomen, minder armoede en minder stress is een gebied zijn, leidt dat tot een grotere draagkracht. Met behulp van meer draagkracht zou de gezondheid van bewoners verbeterd kunnen worden. Dit komt overeen met de beredenering op basis van het model over de balans tussen draagkrachten en draaglasten in paragraaf 1.2. De indirecte invloed van sociale menging op mentale gezondheid en welbevinden werd ook duidelijk tijdens het interview met de beleidsmedewerker van gemeente Rotterdam:

“Uiteindelijk heeft die verschuiving binnen de segmenten als doel een beter woonmilieu maken in al die wijken. (...) onder woonmilieu valt voor mij zeker ook het welbevinden van mensen. (...). Stel dat er in een wijk woningen gesloopt worden die van slechte kwaliteit zijn en er worden betere woningen voor teruggebouwd waar mensen fijner wonen. En die mensen die misschien plaats hebben moeten maken daarvoor worden ook weer naar een nieuwere woning of zelfs een nieuwe woning verplaatst, dat wel de algehele gezondheid, al is het alleen maar de bouwkundige omstandigheden verbeteren. (...). Ik denk dat dat doorwerkt tot ieders welbevinden ja.”

(beleidsmedewerker Gemeente Rotterdam)

Ook gaan gemeenten uit van een positieve doorwerking van een evenwichtige wijk, ontstaan door sociale menging, op de leefbaarheid. Deze gedachte komt overeen met die van Uytterlinde en Engbersen (2018) en Ruiz-Tagle (2016) die stellen dat sociale menging positieve invloed kan hebben op het wederzijds begrip tussen bewonersgroepen, de veiligheid van buurten en de leefbaarheid van buurten. Mogelijk kunnen verbeteringen van leefbaarheid vervolgens mogelijk de mentale gezondheid verbeteren.

4.2 Moeilijkheden

Hoewel gemeenten sociale menging nastreven, erkenden alle respondenten moeilijkheden die bij sociale menging komen kijken. Zo blijkt dat de huidige woningmarkt een van de problemen

is waar gemeenten tegenaanlopen en beperkte mogelijkheden hebben om menging na te streven doordat particulieren een groot deel van de woningvoorraad en de grond waarop gebouwd mag worden in bezit hebben. Omdat gemeenten niet in staat zijn om dit van particulieren over te kopen, is de beste manier om sociale menging na te streven door samen te werken met corporaties. Gemeenten moeten daarom goede afspraken maken met corporaties. Het maken van duidelijke afspraken met corporaties blijkt soms moeilijk omdat corporaties vooral naar sociale menging op stadsniveau kijken. Dat wil zeggen: corporaties hebben bepaalde doelen voor sociale menging op het niveau van de stad. Tegelijkertijd streven gemeenten naar sociale menging op andere schaalniveaus dan het stadsniveau, zoals op buurt- of wijkniveau. Daarom blijkt het maken van afspraken tussen gemeenten en corporaties over het schaalniveau voor sociale menging moeilijk te zijn. Paragraaf 4.4 gaat verder in op de schaalniveaus die gemeenten gebruiken voor menging. Ook heeft schaarste op de woningmarkt invloed op sociaal mengbeleid:

“Dus dat je wel wil werken aan de gemengde wijken, maar dat het niet zo kan zijn dat je sociale huurwoningen gaat afbreken, of niet meer toevoegen, omdat het niet zo passen in die wijk. Nee dan moet er eerst op een andere plek iets gedaan worden... Ja dat kan je pas doen, dus het aandeel sociaal af laten nemen, als er op een andere plek bijkomt.”

(beleidsadviseur Gemeente Utrecht)

Bovendien blijkt het soms moeilijk om te mengen omdat bewoners van een gebied niet openstaan voor nieuwkomers. Ook kunnen conflicten tussen buurtbewoners ontstaan. Dit komt overeen met bevindingen van Chaskin en Joseph (2015) en Ruiz-Tagle (2016) die stellen dat door verandering van buurtsamenstelling als gevolg van sociale menging een grotere kans op conflicten ontstaat. Bijvoorbeeld yuppen die naar een buurt komen zijn vaak niet welkom en nieuwkomers worden regelmatig ‘weggepest’ waardoor het moeilijk is om te integreren. Een voorbeeld hiervan is de situatie in Den Haag:

“Scheveningen is ook zo’n voorbeeld, daar wonen alleen vissers, dus daar vindt geen sociale menging plaats. Sterker nog (...) daar wonen ook geen mensen met een andere etniciteit. (...) het is wel moeilijk om daar te integreren. Dat geldt ook voor mij, want ik kom niet uit Duindorp [wijk in Scheveningen]. Dus daar vindt geen sociale menging plaats en dat is bijzonder moeilijk om dat te veranderen. Duindorp is echt voor de Duindorpers, dat is echt zo’n slogan. (...) ik pak nu even een extreme variant, maar dat mensen daar gewoon worden weggepest. Hetzelfde gebeurt in bijvoorbeeld de Schilderswijk, een wijk in Den Haag. 95 procent mensen met eenzelfde etniciteit woont daar en het is daar dan ook bijzonder moeilijk om enige menging van etniciteit voor elkaar te krijgen. Je merkt dat alle mensen (...) bijvoorbeeld met een hogere opleiding of met een andere etniciteit, die trekken daar gewoon weg, als ze daar al zouden wonen. Je ziet eigenlijk dat er minder sociale menging plaatsvindt in die wijken.”

(manager woningmarktstrategieën Gemeente Den Haag)

Hoewel Ponds et al. (2015) stellen dat sociale menging een toename van interactie kan bijdragen aan de integratie van mensen met een migratieachtergrond, blijkt uit de interviews dat soms überhaupt geen contact ontstaat tussen buurtbewoners, waardoor mensen met een migratieachtergrond niet integreren. Bovendien vertelde de wijkbeheerder van Gemeente Breda dat hij ziet dat in Breda mensen met kinderen makkelijker integreren: *“omdat de school ook in de wijk zit”*. Het makkelijker integreren van gezinnen met kinderen komt overeen met bevindingen van Arthurson (2010).

Daarnaast benadrukte de beleidsmaker van Gemeente Utrecht dat hij zich realiseert dat bestaande problemen worden verplaatst door te mengen: *“Het [bestaande problemen] kan naar achter de voordeur verplaatsen (...) maar daar [sociale menging] los je het probleem eigenlijk niet mee op.”* Dit komt overeen met McCartney et al. (2017) die stellen dat een patroon ontstaat waarin kwetsbare groepen telkens moeten verhuizen. De verplaatsing van problemen komt overeen met Pinkster (in Marijnissen, 2020) die stelt dat lage inkomensgroepen als gevolg van hun verhuizing naar buurten die voor hen betaalbaar zijn, niet profiteren van verbeteringen in de buurt waar menging plaats heeft gevonden. Met betrekking tot de mentale gezondheid en het welbevinden betekent dit dat problemen misschien wel op wijk- of buurtniveau worden opgelost, maar dat door het ontstaan van een nieuwe clustering van mensen met gezondheidsproblemen de problemen op stadsniveau nog steeds bestaan, alleen op een andere locatie.

4.2.1 Afwegingen bij moeilijkheden

Meerdere respondenten gaven aan dat zij bepaalde afwegingen moeten maken bij de hierboven beschreven moeilijkheden: *“hoe ver ga je en tot hoever stuur je?”* (beleidsmaker Gemeente Utrecht). Zo vertelde de beleidsmaker van Gemeente Breda dat er wordt gekeken naar hoe *open minded* wijken zijn. Wanneer een wijk meer *open minded* is, oftewel meer openstaat voor nieuwkomers, is het uitvoerbaarder om daar de hoeveelheid sociale huurwoningen te vergroten dan in een wijk die niet openstaat voor nieuwkomers. Het is daarom volgens meerdere respondenten belangrijk om bewoners mee te nemen in plannen.

Daarnaast gaven respondenten aan dat er, eventueel samen met woningcorporaties, ook gekozen kan worden om de situatie te laten zoals die is. Dus om in een wijk met relatief veel problematiek niet te mengen. Dan concentreert de problematiek zich op één plek in de stad in plaats van in ieder deel van de stad een klein beetje problematiek. Op basis van paragraaf 1.2.1 kan worden geconcludeerd dat dit vanuit gezondheidsperspectief niet wenselijk is; de mentale gezondheid en het welbevinden van bewoners is in gebieden met een hoge concentratie van armoede en problematiek lager.

4.3 Buurt- en bewonerskenmerken voor menging

Gemeenten selecteren gebieden die in aanmerking komen voor sociale menging op basis van verschillende buurtkenmerken. Meerdere gemeenten kijken naar de leefbaarheid in een gebied en de concentratie van problematiek. Sommigen doen dit op basis van de Leefbaarometer. Gemeente Breda focust zich bij het selecteren van gebieden die in aanmerking komen voor sociale menging op het percentage sociale huurwoningen omdat dit gemakkelijk is uit te leggen is aan bewoners: *“En dat vind ik wel belangrijk. Dat je het kunt uitleggen aan bewoners. Want als ik zeg tegen bewoners dat ze een slechte buurt zijn omdat dat uit een computer komt dan is dat wel lastig uitleggen.”* Gemeente Rotterdam richt zich bij sociale menging op de woningprijzen in een gebied.

Vooraf het inkomen van de bewoners van een gebied werd tijdens de interviews genoemd als een van de indicatoren voor waar menging plaats moet vinden. Dit is, vanuit een gezondheidsperspectief, logisch op basis van wat in paragraaf 1.2 toont: in wijken waar het inkomen hoger is, is de mentale gezondheid groter. Er werd benadrukt dat het gebruik van inkomen als kenmerken om op te mengen te maken heeft met de woningsegmenten. Zo behoort elk woningsegment tot een bepaalde prijsklasse en in welke prijsklasse men een woning kan kopen of huren hangt af van het inkomen. Daarnaast moeten gemeenten rekening houden met landelijke regelingen, zoals het in aanmerking komen voor een sociale huurwoning, wat ook gekoppeld is aan inkomen. Bovendien werd genoemd dat er bij een

bepaald inkomensniveau vaak een bepaald opleidingsniveau hoort, maar dat niet kan worden geselecteerd op opleidingsniveau.

Met betrekking tot bewonerskenmerken waarop gemengd moet worden, kijkt Gemeente Groningen ook naar draagkrachten en draaglast door tijdens gesprekken met bewoners te kijken welke problematiek er bij mensen zit. De reden dat Gemeente Groningen ook naar draagkrachten en draaglasten kijkt, is omdat het te kortaf zou zijn om te zeggen dat mensen met een laag inkomen ook een lage sociale draaglast hebben:

“(...) heel globaal gezien zou je kunnen zeggen dat op het moment dat er wat meer inkomen en minder armoedeproblematiek en stress is dat dat leidt tot een grotere draagkracht, dus dat je daarmee een gezondere samenleving creëert. Daar zoeken we wel naar: hoe krijgen we dat voor elkaar? Maar ik vind het te kort om te zeggen van dat kun je alleen op basis van je inkomen doen. Want dat is niet het geval.”

(programmamanager/senior projectleider Gemeente Groningen)

Ook werd huishoudensamenstelling genoemd als een van de kenmerken om op te mengen. Door te kiezen voor verschillende woninggroottes en woningtypes in een gebied kan een bepaalde mate van menging ontstaan. Gemeente Den Haag heeft hierbij een typering naar bewoners gemaakt. Deze bestaat uit bijvoorbeeld residentieel, bewust stedelijke mensen, *suburban* mensen et cetera. De typering heeft te maken met leefstijlen en Gemeente Den Haag probeert in wijken mensen met dezelfde leefstijl te laten wonen. Ook Gemeente Groningen houdt rekening met leefstijlen. Zij maken keuzes voor menging op basis van een kompas waarin verschillende kenmerken van bewoners samenkomen tot leefstijlen. Bijvoorbeeld de postmoderne hedonisten, de traditionele burgerij, de opwaartse mobiele, de carrièrerichte individualisten en de materialisten. Het doel van deze typering van leefstijlen bleek niet per se het aantrekken van mensen met een bepaalde leefstijl naar bepaalde buurten, maar eerder het inzichtelijk maken van waarom bepaalde ingrepen in de fysieke of sociale omgeving wel of niet zullen werken in een buurt.

Daarnaast benadrukken respondenten dat de verschillen tussen buurtbewoners niet te groot moeten zijn om frictie te vermijden: *“als iedereen in een Porsche Cayenne rijdt en jij komt eraan op je fietsje...”* (beleidsmaker Gemeente Breda). Dit komt overeen met Galster (2007): het heeft geen zin om buurtbewoners met een laag inkomen te mengen met buurtbewoners met een veel hoger inkomen omdat dit tot een situatie zou leiden waarin buurtbewoners met een lager inkomen zich minderwaardig voelen: *“Je voelt je namelijk armer in een rijke wijk dan dat je je in een arme wijk voelt”* (beleidsadviseur Gemeente Utrecht).

4.4 Schaalniveaus voor menging

Menging gebeurt op verschillende schaalniveaus. Sommige gemeenten streven naar een bepaalde verhouding van menging op het niveau van de stad, omdat elk stadsdeel anders is. Zo kan een gemeente bepalen dat over de gehele stad minimaal 30 procent van de woningvoorraad sociale huurwoningen moet zijn. Andere gemeenten vinden stadsdelen *“maar een geografisch samenraapsel van wijken”* (afdelingssecretaris Gemeente Groningen). De meeste gemeenten streven naar sociale menging op wijkniveau en maken dit specifieker door ook te mengen op buurtniveau. Meerdere keren werd hiervoor de reden gegeven dat cijfers voornamelijk beschikbaar zijn op buurt- en wijkniveau. Deze reden komt overeen met die van Flowerdew et al. (2008). Ook is elke wijk en daarbinnen elke buurt anders en is het belangrijk om *“maatwerk”* in de buurten te maken. Zo kunnen er slechtere wijken in goede buurten zijn. De wijkbeheerder van Gemeente Breda toonde dit aan met het voorbeeld dat er in Gemeente Breda, toen er nog geen focus op buurten was maar op wijken, buurten waren die, ondanks

dat problematiek aanwezig was, nooit werden meegenomen in de wijkaanpak omdat de situatie in de rest van de wijk goed was.

De beleidsmaker van Gemeente Maasdriel gaf echter aan dat er in Maasdriel *“geen aanleiding bestaat in de huidige voorraad om in te grijpen op buurt of wijkniveau”*. Toch doet deze gemeente aan sociale menging. De gedachte hierbij is: er gaat bij (nieuwbouw)projecten toch ontwikkeld worden, *“dus waarom niet streven naar differentiatie?”* (beleidsmaker Gemeente Maasdriel). Meerdere gemeenten doen dit. Zij streven naar menging op projectniveau omdat dit leidt tot verdere verdieping van menging op buurtniveau omdat het projectniveau kan worden gezien als een schaalniveau binnen het buurtniveau. Zo kunnen er binnen een buurt meerdere projecten bestaan, met elk hun eigen verhoudingen voor menging. Daarnaast zou vanuit projectniveau terugschakeld kunnen worden naar stadsniveau. Dit houdt in: op het niveau van een project rekening houden met bijvoorbeeld de verhoudingen waar op stadsniveau naar wordt gestreefd. Zo is er in bepaalde segmenten bijvoorbeeld schaarste, wat wordt gemeten op stadsniveau. Door op projectniveau rekening te houden met stadsbrede schaarste en hierop in te grijpen, kan de schaarste op stadsniveau beperkt en mogelijk verholpen worden.

4.4.1 Alternatieve schaalniveaus

Naast de focus op stadsdeel-, wijk-, buurt- en projectniveau, streven sommige gemeenten ook naar menging op alternatieve schaalniveaus. Zo streeft Gemeente Rotterdam naar menging op CBS-buurtniveau omdat dat het schaalniveau is tot waar gemeten kan worden vanuit privacy-oogpunt en omdat het behapbare delen zijn. De beleidsmaker van Gemeente Rotterdam geeft aan hoe dit in werkt: *“(…) dan wordt er per CBS-buurt een kleurtje gegeven en als het paars is dan moet er middensegment bij en als het groen is dan is er weer iets anders mee”*.

Daarnaast gaf de wijkbeheerder van Gemeente Breda aan dat er ook mogelijkheden zijn om uit te gaan van een *grid*-niveau, oftewel een “vak” van 100-bij-100 meter. Dit komt enigszins overeen met de *bespoke neighborhoods* van onder anderen Petrović (2020), Malmberg et al. (2014), Johnston et al. (2004) en Stein (2014). Daarnaast komt de mogelijkheid tot het gebruiken van een *grid*-niveau overeen met de ‘blokken’ van 100 meter bij 100 meter van Ponds et al. (2015). Uit het interview met de wijkbeheerder van Gemeente Breda blijkt echter dat het vanwege privacyregels niet mogelijk is om op *grid*-niveau sociale menging na te streven en om op basis van datzelfde schaalniveau te bepalen waar sociaal mengbeleid ingezet moet worden. Aan de hand van gegevens op *grid*-niveau zou namelijk achterhaald kunnen worden over wie die gegevens gaan.

4.5 Verhoudingen van menging

In tabel 4 zijn de verhoudingen van menging die gemeenten aanhouden, weergegeven. Uit de tabel blijkt dat elke gemeente waarvan een respondent geïnterviewd is, andere verhoudingen voor sociale menging aanneemt. Zij hebben hier verschillende redenen voor. Dit kan de maken hebben met contextgebondenheid: de woningvoorraad, bewoners en problematiek is in elke gemeente anders, waardoor elke gemeente op een andere manier naar verhoudingen voor sociale menging kijkt. Bovendien valt op dat er verhoudingen voor de gehele gemeente worden aangehouden maar dat er per wijk of buurt geen richtlijnen zijn.

Daarnaast gaf een van de respondenten aan dat hij niet goed weet wat hij met een percentage voor menging aan moet: *“ik vind het vooral ook iets voor de bühne”* (beleidsmaker Gemeente Breda).

Tabel 4. Verhoudingen voor menging die gemeenten aanhouden

Gemeente	Verhoudingen op stadsniveau	Reden
Rotterdam	20% sociale huur, 30% middensegment, 30% hoger segment en 20% topsegment.	Rotterdam heeft van oudsher relatief veel sociale woningbouw ($\pm 70\%$) en problematiek. Politiek wil dit omkeren door meer te bouwen in het midden en hoger segment. De doorstroming moet zo op gang komen. Mensen die van een sociale huurwoningen naar een woning in het goedkope segment verhuizen, zullen de wijken verbeteren.
Breda	40% sociale huur.	Advies van adviesbureau. Uitgegaan van kennis adviesbureau.
Maasdriel	10% onder €250.000, 25% €250.000-€350.000, 15% €350.000-€500.000 en 10% boven €500.000.	Gebaseerd op woningbehoefteonderzoek uit 2018 waarin is gekeken naar inkomensniveaus van bewoners.
Den Haag	30% sociale huur, 20% middel dure huur, 20% goedkope koop, 30% vrij.	Resultaat van een politieke discussie. Willen de stad divers en betaalbaar houden. De betaalbaarheid van het particuliere huursegment neemt af, starters kunnen niet instromen op de woningmarkt, er zijn te weinig woningen voor mensen met een lager inkomen en er zijn onvoldoende corporatiewoningen.
Groningen	Geen. Sommige gebieden minimaal 30% sociale huur.	Geen grip op de situatie want de woningcorporatie is maatgevend. Willen meer sociale huur en menging maar dit is niet specifiek aangegeven in verhoudingen. Bezig met specifieker te maken van verhoudingen.
Utrecht	Ijkpunt: in 2040 35% sociale huur.	Verbonden aan de gehele woningvoorraad: compleet pakket. Er wordt op deze manier aan de programmadoelstelling voldaan en aan de wachtlijsten.

Bron: eigen materiaal

Uit de tabel blijkt dat alle gemeenten, behalve Gemeente Maasdriel, in de buurt komen of exact het ideaal nastreven waar Haest (2017) het over heeft: een woningvoorraad die bestaat uit 70 procent koop en 30 procent sociale huur. Daarnaast blijkt uit de tabel dat de verhoudingen voor menging niet per se gefundeerd zijn en dat het soms onduidelijk blijft waar de percentages voor menging vandaan komen. Dat Gemeente Maasdriel niet in de buurt komt van het ideaal van Haest (2017) is mogelijk te verklaren doordat deze gemeente zich vooral richt op gezinnen en de problematiek in die gemeente van mindere omvang is dan de problematiek in andere geïnterviewde gemeenten.

Bij de verhoudingen voor sociale menging benadrukte de afdelingssecretaris van Gemeente Groningen dat de omvang waarop menging plaatsvindt van belang is bij het succes van een project dat menging stimuleert. Volgens hem wordt menging succesvol wanneer ongeveer twee derde van de woningvoorraad wordt gerenoveerd.

4.6 Niet-lineaire buurteffecten

Het onderwerp niet-lineaire buurteffecten was voor veel respondenten nieuw en daarom wist het merendeel van de respondenten de vraag over de aanwezigheid van niet-lineaire buurteffecten niet te beantwoorden. Tegelijkertijd gaf een van de respondenten indirect aan dat hij niet-lineaire effecten ziet: *“Je moet iets in gang zetten, je moet massa creëren en dan krijg je effect. Dus dat gaat dan met een lekkere curve”* (beleidsadviseur Gemeente Utrecht). Daarnaast gaf hij aan dat het lastig is om te bepalen of er sprake is van niet-lineaire buurteffecten:

“(...) dat is een beetje lastig want dan vraag je eigenlijk naar een soort benadering van dat kantelpunt en die kan ik niet maken. (...) of er ergens een punt is waarop het zinloos is om iets te doen of omgekeerd. Dat je als ondergrens of bovengrens iets zou moeten geven. Ja dat is bijna niet wetenschappelijk te maken.”

(beleidsadviseur Gemeente Utrecht)

Hoewel het merendeel van de respondenten niet kon aangeven of rekening wordt gehouden met de mogelijke aanwezigheid van niet-lineaire buurteffecten, gaven zij wel aan dat bepaalde gebieden prioriteit hebben. Dit waren vooral gebieden met een clustering van problematiek. Gemeenten pakken de prioritering van gebieden op verschillende manieren aan. Bijvoorbeeld Gemeente Breda gaf aan dat zij wijken met meer problematiek, die net niet afgegleden zijn naar de positie van ‘slechte’ wijk, typeren als ‘vroegsignaleringswijk’. Dit geeft indirect aan dat Gemeente Breda rekening houdt met de mogelijke aanwezigheid van een kantelpunt. Men probeert te voorkomen dat de vroegsignaleringswijken nog meer te maken krijgen met problematiek.

Daarnaast gaf een van de respondenten aan dat het benoemen van een wijk als een focuswijk een bepaalde lading met zich meebrengt. Dit komt overeen met wat Galster (2012) stelt: institutionele mechanismen, zoals de stigmatisering van een bepaald gebied, hebben invloed op processen die zich in dat gebied afspelen.

4.7 Alternatieven voor menging

De beleidsmaker van Gemeente Utrecht benadrukte dat sommige beleidsmakers die sociaal mengbeleid maken het idee hebben dat door aanpassingen te doen in de woningvoorraad de problemen in een gebied zijn opgelost:

“Terwijl ik zelf natuurlijk ook wel weet dat de woning zelf daar niet uitsluitend de oplossing voor is. En dat is wel een beetje een spagaat. Want ik ben van de afdeling ruimte en daar heb je toch een grote hoeveelheid stenenstapelaars werken die niet het verschil weten tussen de causaliteit en de correlatie. En in dit geval [de invloed van sociale menging op buurtbewoners] hebben we het over de correlatie maar het is niet oorzaak-gevolg per se.”

(beleidsadviseur Gemeente Utrecht)

Daarnaast gaf de beleidsmaker van Gemeente Maasdriel aan: *“(...) als die [buurt of straat] technisch nog prima in staat is, wil dat nog niet zeggen dat er een situatie is die anders ook prima is. Dus dan moet je toch op een andere manier ingrijpen”*. Oftewel: wanneer de kwaliteit van woningen goed is, kunnen er alsnog problemen in een wijk voordoen. Bijvoorbeeld op sociaal gebied. Dus dan moeten gemeenten op een andere manier ingrijpen. Tegenovergesteld kan het zo zijn dat zowel de fysieke als sociale kwaliteit in een wijk slecht is, wat *“een vrij slechte combinatie [is] voor de leefbaarheid van die wijken”* (beleidsmaker

Gemeente Rotterdam). De programmamanager en senior projectleider van Gemeente Groningen gaf aan dat het van belang is om dan eerst aan de hand van sociale ingrepen de kwaliteit in een wijk te verbeteren, omdat buurtbewoners anders niet bereid zijn om mee te praten over fysieke ingrepen in de wijk. Daarnaast kan het zo zijn dat volgens de cijfers de problemen zijn opgelost, terwijl de problemen achter de voordeur doorgaan. Sociale menging aan de hand van ingrepen in de fysieke omgeving zou dan ook niet per se de problemen in een wijk oplossen en zet beleidsmakers op deze manier in “*een spagaat*”.

Volgens alle respondenten is het daarom een goed idee om naast fysieke ingrepen in de woningvoorraad ook in te zetten op sociale ingrepen. “*Menging is meer dan het stapelen van stenen*” (senior (beleids)adviseur/projectleider wonen Gemeente Utrecht). Het is volgens meerdere respondenten belangrijk om via het “keukentafelgesprek” achter de voordeur te komen. Er moet een ingang in de wijk worden gevonden en het is hierbij belangrijk dat de gemeente “de taal” van een wijk spreekt: “*dus je moet er niet in drielijg pak naartoe. Maar iemand die ze kennen en ook vertrouwen. En dan proberen iets te realiseren*” (wijkbeheerder Gemeente Breda). Zo heeft Gemeente Groningen ongeveer twintig projecten die zich richten op drie pijlers: sociale cohesie, sociale basis en perspectief. Aan de hand van deze drie pijlers en bijbehorende projecten probeert de Gemeente Groningen mensen op een laagdrempelige manier te stimuleren om aan het werk te gaan of te een opleiding te volgen.

Respondenten benadrukken dat, vanwege bovenstaande redenen, een goede samenwerking tussen het fysieke domein en het sociale domein van belang is. De domeinen staan niet los van elkaar. De senior (beleids)adviseur/projectleider wonen van Gemeente Utrecht heeft het hierbij over een “*synergie*” en stelt voor dat het in toekomstige omgevingsvisies een goed idee kan zijn om een deel A over de fysieke omgeving en een deel B over de sociale omgeving te verwerken. Daarnaast moet volgens hem onderscheid gemaakt worden tussen ingrijpen en beheren: wat goed is, moet zo blijven en daar moet een beheermodule op komen en wat niet goed is, daar moet op ingegrepen worden.

4.8 Kloof tussen wetenschap en beleid

Er kan gesteld worden dat er sprake is van een kloof tussen wetenschap en beleid. Zo blijven uitspraken in beleid globaal, terwijl de wetenschap juist streeft naar gedetailleerde informatie: hoe moet menging plaatsvinden? Dit komt overeen met wat Kleinhans et al. (2019) stellen: beleidsmakers hebben er baat bij om sociaal mengbeleid zo breed en open mogelijk te formuleren, maar hier wordt het debat niet verder mee geholpen.

4.8.1 De rol van wetenschappelijke kennis in beleid

Gemeenten zijn over het algemeen niet op de hoogte van de mate van wetenschappelijke kennis in beleid. Dit komt doordat gemeenten vaak advies- en onderzoeksbureaus inhuren en uitgaan van hun kennis. Dus op het moment dat een adviesbureau iets adviseert, bijvoorbeeld dat de woningvoorraad uit 40 procent sociale huur moet bestaan, dan gaan gemeenten ervan uit dat het adviesbureau door middel van onderzoek tot die 40 procent is gekomen. Zij vragen niet verder naar hoe een adviesbureau op dat percentage is gekomen. De beleidsmaker van Gemeente Breda erkent dat dit “*wel tricky*” is, maar dat het veel tijd, energie en geld kost wanneer gemeenten alles zelf uit zouden zoeken.

Dezelfde respondent vertelde ook dat de instrumentaria en uitleg die adviesbureaus geven voor in welke buurten of wijken sociale menging moet plaatsvinden, vaak voornamelijk voor professionals zijn:

“Een soort blackbox noem ik het. Maar dan vind ik het wel lastig om te bedenken wat komt daar dan uit. Want als je weet welke criteria erachter zitten dan kan ik er zelf ook nog wat mee en dan kan ik het zelf ook nog controleren.”

(beleidsmaker Gemeente Breda)

Daarnaast blijkt dat gemeenten sociaal mengbeleid ook op basis van eigen ervaringen in combinatie met enquêtes en leefbaarheidsmonitoren schrijven:

“(...) het is toch een beetje wat je in je eigen stad ziet. Qua ervaring van die opeenstapeling, die wil je tegengaan en we zien het ook terug allerlei enquêtes en wijkmonitors. Hoe is de leefbaarheid in een wijk? En dat zie je het gewoon achteruitgaan in die wijken waar die stapeling van problemen is. Dus daarom probeer je met woonbeleid dat een beetje te doorbreken.”

(beleidsmedewerker Gemeente Rotterdam)

Beleid zou volgens respondenten namelijk niet alleen van achter het bureau gemaakt moeten worden, maar met een gevoel van wat er in de buurt gebeurt, dus het is belangrijk dat een beleidsmaker ook de buurt in gaat. Dit kan invloed hebben op de manier waarop het beleid wordt vormgegeven. Tegelijkertijd geeft de senior (beleids)adviseur/projectleider wonen van Gemeente Utrecht aan dat op een bepaald moment in de loopbaancarrière als beleidsmaker ervaring en wetenschap ook bij elkaar komen. Zo weet men dat van bepaalde bevindingen in de wetenschap niet moet worden afgeweken omdat het “een beproefde no-go” is.

Daarnaast vertelde de senior (beleids)adviseur/projectleider wonen van Gemeente Utrecht dat de wetenschap voornamelijk van belang wordt op het moment dat er een analyse of evaluatie van beleid moet plaatsvinden. Wanneer dit nodig is, gebeurt dit soms in samenwerking met universiteiten en hogescholen.

Ook benadrukte de senior (beleids)adviseur/projectleider wonen van Gemeente Utrecht dat beleid wel gebaseerd is op wetenschap, maar dat de consequenties van het niet aanhalen van onderzoeken niet groot zijn en daarom maar in maar beperkte mate gebruik wordt gemaakt van wetenschappelijke feiten.

4.8.2 Verklaringen voor de kloof tussen wetenschap en beleid

Mogelijk is de kloof tussen wetenschap en beleid te verklaren doordat gemeenten adviesbureaus inhuren om aanbevelingen voor beleid te maken: “als je als adviesbureau werkt, die kijkt meer van dit is de opdracht en ik moet mijn opdrachtgever tevredenstellen want die moeten we een product geven waar hij wat mee kan” (beleidsmaker Gemeente Breda).

Daarnaast merkte de beleidsmaker van Gemeente Breda op dat beleidsmakers misschien niet zitten te wachten op een kritische objectieve bril. Mogelijk omdat beleid dan niet meer uitvoerbaar zou zijn. Beleid gaat namelijk “(...) voorbij aan een stukje wetenschap. Want anders ga je het uitzoeken en dan zeg je van ik bepaal dat het hier niet kan. Ja dan heb je nog geen oplossing” (beleidsmaker Gemeente Utrecht) en beleidsmakers zullen uiteindelijk toch moeten besluiten of in een gebied met relatief veel problematiek sociaal mengbeleid nodig is.

Bovendien blijkt sprake van een spanningsveld tussen beleidsmakers en de politiek. Soms vindt de politiek dat er genoeg gemengd is, terwijl dit volgens beleidsmakers niet zo hoeft te

zijn. Toch moeten zij politieke belangen nastreven en zoeken naar een balans tussen linkse en rechtse overtuigingen. Dit resulteert soms in minder menging dan beleidsmakers in eerste instantie in gedachte hadden.

4.8.3 Erkenning kloof

Respondenten erkennen de kloof tussen wetenschap en beleid. Ook zij vinden dat beleid gefundeerd moet zijn. Volgens hen kan dit zowel aan de hand van wetenschappelijke onderzoeken als aan de hand van onderzoek van een adviesbureau: *“En er hangt aan de zwengel dat dat [onderzoeken van adviesbureaus] dan semiwetenschappelijk is. (...) Of dat dan de kwalificatie ‘wetenschappelijk’ is, dat weet ik niet. Ik bedoel, het hangt er meestal wel omheen”* (manager woningmarktstrategieën Gemeente Den Haag).

Daarnaast gaven een aantal respondenten aan ervan op de hoogte te zijn dat is aangetoond dat sociale menging kan werken, maar dat er geen garantie is dat sociale menging werkt. Dit komt overeen met bevindingen uit paragraaf 3.1.

De programmamanager en senior projectleider van Gemeente Groningen benadrukte dat er, naast een kloof tussen wetenschap en beleid ook een kloof bestaat tussen beleidsmakers en beleid omdat beleidsmakers bij lokale projecten niet kunnen terugvallen op beleid op stadsniveau. Beleidsmakers hebben liever dat het beleid specifiek is, zodat op kleiner schaalniveau duidelijk is wat op welke plek nodig is: *“(...) in de praktijk weten we er wel uit te komen maar in ons beleid komt het er niet uit want het is gewoon niet uitvoerbaar”* (beleidsmaker Gemeente Breda).

4.9 Vergelijking bevindingen wetenschap en beleid

Op basis van de resultaten uit de interviews en de bevindingen uit de wetenschap die in hoofdstuk 3 aan bod zijn gekomen, kunnen conclusies worden getrokken over de overeenkomsten en verschillen tussen wat beleid implementeert en wat de wetenschap zegt dat werkt. De overeenkomsten en verschillen tussen beleid en wetenschap worden in tabel 5 weergegeven.

Tabel 5. Overeenkomsten en verschillen tussen beleid en wetenschap

	Beleid	Wetenschap	Overeenkomst of verschil?
Doel van menging	Focus op leefbaarheid en uitkomsten voor een gebied	Focus op individuele uitkomsten	Vershil
Schaalniveaus voor menging	Niet te laag schaalniveau i.v.m. ontstaan conflicten	Niet te laag schaalniveau i.v.m. ontstaan conflicten (Lees, 2008; Arthurson, 2010; Rose, 2004; Gemeente Amsterdam, 2017)	Overeenkomst
	Buurt- en wijkniveau	Aanbeveling buurt- en wijkniveau komt voort uit aanbeveling niet te laag, maar ook niet te hoog schaalniveau	Vershil
	Projectniveau	-	Vershil

	Mogelijkheid tot gebruik <i>grid</i> -niveau (Gemeente Breda), maar gebeurt niet vanwege privacy	<i>Bespoke neighborhoods</i> (Petrović; 2020; Malmberg et al., 2014; Johnston et al., 2004; Stein, 2014)	Vershil
	-	Straatniveau: <i>pepper-potting</i> .	Vershil
Keuze gebieden om te mengen gebaseerd op...	Leefbaarheid en concentratie van problematiek	-	Vershil
	Percentage sociale huurwoningen (Breda)	-	Vershil
	-	Hoeveelheid sociaal kapitaal in een gebied (Addae, 2020)	Vershil
	-	SES	Vershil
Op welke kenmerken mengen?	SES	SES	Overeenkomst
	Huishoudenssamenstelling	Huishoudentype bij menging van inkomen	Overeenkomst
	Leefstijl	Leefstijl (Arthurson, 2010)	Overeenkomst
	Niet te grote verschillen tussen bewoners	Buurtbewoners met kleine verschillen mengen (Galster, 2007). Maar: leidt niet tot sociale cohesie	Overeenkomst en verschil
Verhoudingen van menging	Verschilt per gemeente, zie tabel 4	Ideaalbeeld van 70 procent koop en 30 procent sociale huur (Haest, 2017)	Enigszins overeenkomsten omdat verhoudingen op stadsniveau dichtbij het ideaalbeeld komen
Non-lineaire buurteffecten	Lastig en geen duidelijk antwoord of hier rekening mee wordt gehouden	Belangrijk om met de mogelijke aanwezigheid rekening te houden (Quercia & Galster, 2000; Galster (2014)	Vershil

Bron: eigen materiaal

Uit de tabel blijkt dat er bij het merendeel van de onderzochte elementen van sociale menging sprake is van een kloof tussen de wetenschap en beleid in de praktijk. Op basis hiervan kan worden gesteld dat beleid wat kan leren van de wetenschap en dat wetenschap wat kan leren van beleid. Enerzijds kijken beleidsmakers te weinig naar wetenschappelijke bevindingen en anderzijds houden wetenschappers te weinig rekening met de realiteit en wat beleidsmakers voor elkaar kunnen krijgen met beleid. Wetenschappers zijn te idealistisch, maar de wereld is niet ideaal. Daarnaast blijkt uit de tabel dat op sommige punten overeenkomsten zijn tussen

wetenschap en beleid. Of beleid op de punten waar het overeenkomt met de wetenschap werkelijk heeft gekeken naar wetenschappelijke bevindingen, blijft onduidelijk. Dit is mogelijk te verklaren door de rol van advies- en onderzoeksbureaus. Zij fungeren als schakel tussen wetenschap en beleid. In hoeverre zij wetenschappelijke bevindingen gebruiken bij het maken van aanbevelingen voor beleid is onduidelijk. Mogelijk is er sprake van toeval wanneer beleid en wetenschap overeenkomen.

5. Conclusie en discussie

In dit onderzoek is aan de hand van de deelvragen een antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: hoe kan menging bijdragen aan de mentale gezondheid en het welbevinden van bewoners en in hoeverre komt dit overeen met beleid in de praktijk? Door middel van een *scoping review* is de invloed van sociale menging op de mentale gezondheid en het welbevinden inzichtelijk gemaakt. Ook werd duidelijk naar welke geografische schaalniveaus, bewonerskenmerken en verhoudingen van menging moet worden gekeken als het doel van sociale menging is om impact te hebben op de mentale gezondheid en het welbevinden. Daarnaast is aan de hand van interviews inzichtelijk gemaakt in hoeverre bevindingen uit de literatuur overeenkomen met beleid.

Op basis van de *scoping review* en de resultaten van de interviews kan worden gesteld dat, hoewel uit literatuur blijkt dat sociale menging niet altijd zinvol is, gemeenten sociale menging toch nastreven. In beleid wordt aangenomen dat de mentale gezondheid en het welbevinden indirect worden beïnvloed door sociale menging. Hoewel de mentale gezondheid en het welbevinden volgens zowel wetenschappers als beleidsmakers beïnvloed kunnen worden door de woonomgeving, blijft mentale gezondheid en welbevinden een individuele kwestie. Het is daarom verstandig om naast het stimuleren van sociale menging aan de hand van fysieke ingrepen ook in te zetten op sociale ingrepen. Daarnaast blijkt dat mentale gezondheid en welbevinden niet het voornaamste doel is van sociaal mengbeleid. Gemeenten hebben met sociale menging voornamelijk andere doelen.

Bovendien blijkt uit de *scoping review* dat gemeenten het best op wijk- of buurtniveau sociale menging stimuleren. Dit komt overeen met wat de meeste gemeenten op dit moment doen. Verhoudingen voor menging blijken echter lastiger aan te geven vanwege contextuele verschillen tussen steden. Bovendien focussen gemeenten bij sociale menging op verschillende kenmerken voor gebieden die in aanmerking komen voor sociale menging. Welke kenmerken het meest ideaal zijn om op te focussen wanneer het doel van sociaal mengbeleid is om de mentale gezondheid en het welbevinden te bevorderen, is onduidelijk. Wel zijn wetenschappers en beleidsmakers het erover eens dat het een goed idee is om mensen met kleine verschillen te mengen. Hierbij kan het creëren van homogene buurten op basis van leefstijl om zo sociale menging te realiseren maar tegelijkertijd de verschillen tussen buurtbewoners klein te houden een goed idee zijn. Ook blijkt het in de praktijk moeilijk om rekening te houden met de aanwezigheid van niet-lineaire buurteffecten, terwijl uit literatuur blijkt dat het belangrijk is om daar wel rekening mee te houden.

Op basis van bovenstaande kan worden geconcludeerd dat er enigszins sprake is van een kloof tussen wetenschap en beleid. Dit komt overeen met de verwachtingen. Verschillen tussen wetenschap en beleid zijn volgens Uitermark (2003a) te verklaren doordat bewoners een hoofdrol spelen in de analyse van wetenschappers, terwijl bewoners geen hoofdrol spelen in de analyse van beleidsmakers. Beleidsmakers richten zich meer op de openbare ruimte en suggereren hiermee dat de individuele omstandigheden minder belangrijk zijn dan het grote geheel. Beide partijen gebruiken dus andere criteria en een ander schaalniveau voor sociale menging (Uitermark, 2003a). Wetenschappelijke bevindingen sluiten daardoor vaak niet aan op de ambities van beleid: wetenschappers richten zich op individuele uitkomsten terwijl individuele uitkomsten vaak niet het doel zijn van beleid. Hierbij benadrukt Uitermark (2003b) dat beleidsmakers praktisch niet vanuit het belang van alle individuen kunnen handelen. Bovendien gaan wetenschappers ervan uit dat alles mogelijk is in de praktijk en dat er sprake is van een ideale wereld, maar in werkelijkheid moet sociaal mengbeleid rekening houden met bestaande wijken, projecten en buurtbewoners. Tegelijkertijd hebben beleidsmakers en politici er volgens Kleinhans et al. (2019) baat bij om “doelen, interventies en effecten van menging

zo open en breed mogelijk te formuleren”. Dit terwijl het succes van menging en het bereiken van diversiteit in de samenleving juist sterk afhankelijk is van het proces waarmee het bereikt wordt en de bevolkingsgroepen waarop beleid gericht is (Fainstein, 2010).

5.1 Beleidsaanbevelingen

Uit de hierboven beschreven kloof tussen wetenschap en beleid volgt dat, naast dat wetenschappers er goed aan doen om meer rekening te houden met de praktijk, gemeenten er goed aan om sociaal mengbeleid specifiek te maken. Het specifiek maken van beleid houdt in dat duidelijk moet zijn op welk schaalniveau menging moet plaatsvinden, op welke bewonerskenmerken gemengd moet worden en in welke verhoudingen dat moet gebeuren. Dit is ook gewenst vanuit beleidsmakers. Het idee om sociaal mengbeleid specifiek te maken, komt overeen met wat Kleinhans et al. (2019) en Ponds et al. (2015) stellen: de discussie over sociale menging zou eigenlijk moeten beginnen met de vraag wat het doel is van het beleid en waaruit dat beleid bestaat. Het specifiek maken van beleid kan worden gerealiseerd door de wetenschap meer te betrekken in beleid. Dit is belangrijk omdat advisering en uitvoering van beleid dan mogelijk geslaagder en gemakkelijker verlopen.

Daarnaast gaven respondenten aan dat alleen fysieke ingrepen niet voldoende zijn en dat ook sociale ingrepen nodig zijn, wil sociale menging zinvol zijn. Dit komt overeen met wat Uyterlinde en Engbersen (2018) stellen: er is een pakket aan programma's nodig dat zich richt op mens- en gebiedsgericht beleid. Gemeenten doen er goed aan om zich te richten “op het generiek ondersteunen van mensen, onder meer via scholing, arbeidsmarkt- en integratiebeleid” (Uyterlinde & Engbersen, 2018). Meerdere onderzoeken (onder anderen Erdem et al., 2016; Van Ham, 2014; Chaskin & Joseph, 2015; Miltenburg, 2017; Joseph et al., 2007) doen vergelijkbare aanbevelingen.

Bovendien kan het renoveren van woningen een alternatief zijn voor sociale menging omdat renoveren minder risicovol is dan het bouwen van woningen en/of verhuizen van bewoners, terwijl het evenveel voordelen biedt (McCartney et al., 2017). Aan renovatie zouden positieve sociale gevolgen verbonden zijn, waaronder toename van positieve opvattingen over veiligheid en participatie in de gemeenschap (Thomson, Petticrew & Morrison, 2001). Daarnaast vinden bewoners renovatie van de huidige woning mogelijk fijner, omdat zij in de eigen woonomgeving kunnen blijven wonen. Tegelijkertijd is het bouwen van nieuwe woningen, wat vaak bij sociale menging gebeurt, “kapitaalvernietiging en verspilling met weinig oog voor duurzaamheid” (Haest, 2017, p. 75).

5.2 Implicaties onderzoek

Dit onderzoek kan een opzet vormen voor gemeenten om te kijken hoe zij beleid specifiek kunnen maken. Wanneer in de toekomst het huidige sociaal mengbeleid van gemeenten doorgezet wordt, kan er sprake zijn van een invloed van sociale menging op wijken. Tegelijkertijd zal de invloed van sociale menging op bewoners hoogstwaarschijnlijk beperkt blijven. De huidige koers van sociaal mengbeleid, namelijk beleid dat niet per se gebaseerd is op wetenschappelijke bevindingen, zal zich voortzetten.

5.3 Suggesties voor vervolgonderzoek

Om meer inzicht te krijgen in het sociaal mengdebat, zal vervolgonderzoek zich kunnen richten op de bijdrage van sociale menging aan de mentale gezondheid en het welbevinden en in hoeverre gemeenten hier met hun sociaal mengbeleid een rol in kunnen spelen. Hierbij kan onderzocht worden wat de rol van sociale ingrepen in sociaal mengbeleid in de toekomst moet

worden en wat sociale ingrepen kunnen toevoegen aan fysieke ingrepen. Wanneer dit duidelijk is, kunnen gemeenten sociale menging multidisciplinair benaderen.

Verder vervolgonderzoek kan zich richten op de invloed van verschillende verhoudingen voor sociale menging op buurten en buurtbewoners, omdat dat op basis van dit onderzoek niet duidelijk is geworden. Daarnaast bleek uit dit onderzoek dat gemeenten streven naar een bepaalde verhouding van sociale menging op stadsniveau, maar dat menging vooral wordt gestimuleerd op buurt- of wijkniveau en er geen streven van mening is op buurt- of wijkniveau. Het is een goed idee om vervolgonderzoek te doen naar hoe het stadsniveau het best vertaald kan worden naar buurt- of wijkniveau en of er verhoudingen voor menging in beleid beschreven kunnen worden op buurt- of wijkniveau, in plaats van op stadsniveau.

Daarnaast kan vervolgonderzoek ingaan op hoe het succes van sociale menging moet worden gemeten. Wanneer er een manier is gevonden om dit te meten, kan duidelijk worden of gemeenten sociale menging moeten nastreven of dat het beter is om de situatie in wijken te laten zoals die is. Sociaal mengbeleid kan op die manier geëvalueerd worden.

Ook zal er meer onderzoek moeten plaatsvinden naar niet-lineaire buurteffecten in Europese context, omdat (nog) niet duidelijk is of deze bestaan. Daarnaast is de vraag dat als deze bestaan, welke mechanismen en processen hier dan mee te maken hebben en of deze niet-lineaire buurteffecten ook in Nederlandse context plaatsvinden. Aan de hand van deze informatie kan vervolgens worden gekeken wat de invloed is van niet-lineaire buurteffecten op sociaal mengbeleid en de mentale gezondheid en het welbevinden.

Daarnaast blijkt dat huidige literatuur zich vooral focust op buurten onderaan de sociale ladder. Hochstenbach (2019) stelt daarom een andere vorm van menging voor. Om “sociaal rechtvaardig mengingsbeleid” te creëren, zou de focus moeten liggen op het doorbreken van de elitewijken. Dit komt overeen met wat MVRM (2000, p. 176-177, in Kleinmans, 2004) stelt. Hoge inkomens wonen namelijk meer gesegregeerd dan lage inkomens in wijken waar geen vergelijkbare problemen zichtbaar zijn als in wijken waar vooral lage inkomens wonen. Hochstenbach (2019) benadrukt dat deze segregatie van elitegroepen zorgwekkend is omdat elitegroepen veel macht hebben en door hun segregatie van de rest van de samenleving niet of nauwelijks in contact komen met andere groepen. Echter wordt het tegengaan van segregatie van elitegroepen weinig besproken omdat ingrijpen relatief duur is en hogere machten (waarvan de elitegroepen lid zijn) in verzet kunnen komen (Hochstenbach, 2019). Vervolgonderzoek kan zich focussen op hoe menging met een focus op buurten bovenaan de sociale ladder eruitziet.

Verder is er de afgelopen jaren meer aandacht voor *magic mix*, oftewel: gebouwen waarin bewoners met verschillende kenmerken komen te wonen (Van der Velden, Tiggeloven & Wassenberg, 2016). Bij een *magic mix* project komen kwetsbare groepen naast niet-kwetsbare groepen te wonen, binnen een complex (Bolt & Pierik, 2019). Voorbeelden van kwetsbare groepen zijn vluchtelingen, daklozen en mensen met mentale gezondheidsproblemen. Ondersteunende groepen zijn bijvoorbeeld starters (Bolt & Pierik, 2019). De *magic mix* is in dit onderzoek niet behandeld, maar vervolgonderzoek naar de invloed van sociale menging op de mentale gezondheid en het welbevinden zou zich hier wel op kunnen richten.

5.4 Beperkingen onderzoek

De geïnterviewde gemeenten zijn hoogstwaarschijnlijk niet representatief voor alle gemeenten in Nederland die sociaal mengbeleid voeren. Dit heeft te maken met contextgebondenheid: de context verschilt in elke gemeente. Bovendien zijn geïnterviewde gemeenten vooral grotere gemeenten. Dit is logisch omdat grotere gemeenten in Nederland te maken hebben met de

grootstedelijke problematiek die men aan de hand van sociale menging wil oplossen. Gemeente Maasdriel kijkt qua grootte en bewonerssamenstelling af van andere gemeenten die in dit onderzoek zijn geïnterviewd. Het interview dat is afgenomen met de beleidsmaker van Gemeente Maasdriel kan, omdat sommige antwoorden afweken van antwoorden in andere interviews, de uitkomsten van dit onderzoek beïnvloed hebben. Tegelijkertijd kan het betrekken van Gemeente Maasdriel worden gezien als een voordeel: door het betrekken van deze gemeente is een inclusiever beeld ontstaan van het sociaal mengbeleid van Nederlandse gemeenten.

Daarnaast had een andere onderzoeksmethode dan interviews gebruikt kunnen worden. Zo was een beleidsanalyse mogelijk meer geschikt geweest. Wanneer een beleidsanalyse was uitgevoerd, had de onderzoeker in theorie alle informatie ter beschikking gehad, terwijl dat in het geval van interviews niet per se zo is. Zo kan geen enkele respondent elk beleidsdocument volledig onthouden. Tegelijkertijd is aan de hand van de interviews in dit onderzoek een inclusiever beeld ontstaan van sociaal mengbeleid van verschillende gemeenten omdat tijdens de interviews indirect meerdere beleidsstukken aan bod zijn gekomen, terwijl bij een beleidsanalyse mogelijk alleen een Woonvisie van gemeenten was bekeken. Daarbij komt dat in openbare beleidsdocumenten relatief beperkte informatie staat en dat aan de hand van interviews achtergronden en beweegredenen van beleid naar voren zijn gekomen. Zo waren interviews een geschikte manier om beschikking te krijgen over de informatie die nodig was voor dit onderzoek. Daarnaast gaat het afnemen van interviews sneller dan het uitvoeren van meerdere beleidsanalyses en daardoor kon onderzoeker voldoen aan de beperkte tijd voor dit onderzoek.

Ook moet worden vermeld dat de onderzoeker nooit objectief kan zijn. Daarom is mogelijk dat er door de interpretatie van de onderzoeker onjuistheden in de resultaten te vinden zijn. Daarnaast kan het afnemen van interviews via de telefoon en MS Teams invloed hebben gehad op interpretatie van de onderzoeker. Vervolgonderzoek kan hier rekening mee houden door interviews op locatie af te nemen. In dit onderzoek was het echter niet mogelijk om interviews op locatie te doen omdat rekening moest worden gehouden met de maatregelen tijdens de COVID-19-pandemie.

Met betrekking tot de *scoping review* is niet alle beschikbare literatuur over sociale menging aan bod gekomen. Vervolgonderzoek kan rekening houden met de beperkingen van een *scoping review* door zeer secuur te werk te gaan en alle relevante informatie te verwerken. Zoals benadrukt in paragraaf 2.4.1, is het niet realistisch om alle relevante literatuur te behandelen in een *scoping review* (Gentles et al., 2010, in Pham et al., 2014) en daarom is gekozen om een algemeen beeld te schetsen van hoe menging moet plaatsvinden.

Literatuurlijst

Abada, T., Hou, F., & Ram, B. (2007). Racially mixed neighborhoods, perceived neighborhood social cohesion, and adolescent health in Canada. *Social science & medicine*, 65(10), 2004-2017.

Addae, E.A. (2020). The mediating role of social capital in the relationship between socioeconomic status and adolescent wellbeing: Evidence from Ghana. *BMC public health*, 20(1), 1-11.

Advokaat, W., van Cruchten, J., Gouweleeuw, J., Schulte Nordhold, E. & Weltens, W. (2005). Loon naar beroep en opleidingsniveau: het loonstructuuronderzoek 2002. Verkregen van <https://www.cbs.nl/-/media/imported/documents/2005/19/2005-k2-v4-p039-art.pdf?la=nl-nl>

Aneshensel, C.S., & Sucoff, C.A. (1996). The neighborhood context of adolescent mental health. *Journal of health and social behavior*, 293-310.

Arcaya, M.C., Tucker-Seeley, R.D., Kim, R., Schnake-Mahl, A., So, M., & Subramanian, S.V. (2016). Research on neighborhood effects on health in the United States: a systematic review of study characteristics. *Social Science & Medicine*, 168, 16-29.

Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. *International journal of social research methodology*, 8(1), 19-32.

Armstrong, T.A., Katz, C.M., & Schnebly, S.M. (2015). The relationship between citizen perceptions of collective efficacy and neighborhood violent crime. *Crime & Delinquency*, 61(1), 121-142.

Arthurson, K. (2010). Operationalising social mix: Spatial scale, lifestyle and stigma as mediating points in resident interaction. *Urban policy and research*, 28(1), 49-63.

Arthurson, K. (2012). Social Mix, reputation and stigma: Exploring residents' perspectives of neighbourhood effects. In *Neighbourhood effects research: New perspectives* (pp. 101-119). Dordrecht: Springer.

Asselbergs, S. (2017, 7 oktober). Challenge: gemengde woonbuurten. Verkregen van <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/challenge-gemengde-woonbuurten/>

Atkinson, R. (2000). The hidden costs of gentrification: Displacement in central London. *Journal of housing and the built environment*, 15(4), 307-326.

Atkinson, R., & Kintrea, K. (1998). *Reconnecting excluded communities: The neighbourhood impacts of owner occupation* (Vol. 61). Scottish Homes.

Atkinson, R., & Kintrea, K. (2000). Owner-occupation, social mix and neighbourhood impacts. *Policy & Politics*, 28(1), 93-108.

Baart, J. (2018, 2 april). Zó geef je steden maatschappelijke veerkracht. Verkregen van <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/z%C3%B3-geef-je-steden-maatschappelijke-veerkracht/>

Baba, Y., & Austin, D.M. (1991). Investigation of a curvilinear relationship: Perceived neighborhood safety and social interaction. *Sociological Focus*, 24(1), 45-57.

Bailey, N., Kearns, A., & Livingston, M. (2012). Place attachment in deprived neighbourhoods: The impacts of population turnover and social mix. *Housing Studies*, 27(2), 208-231.

- Barr, P.B. (2018). Early neighborhood conditions and trajectories of depressive symptoms across adolescence and into adulthood. *Advances in Life Course Research*, 35, 57-68.
- Baum, A., Garofalo, J.P., & Yali, A.M. (1999). Socioeconomic status and chronic stress: Does stress account for SES effects on health? *Annals of the New York Academy of Sciences*, 896(1), 131-144.
- Baum, F. (2015). *The new public health*. Melbourne: Oxford University Press.
- Beckhoven, van, E. & Kempen, van, R. (2003). Social effects of urban restructuring: a case study in Amsterdam and Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies* 18(6), 853-875.
- Bellin, S.S., Locke, B.Z., & New, M. (1976). The neighborhood health center as a mental health diagnostic service. *Public Health Reports*, 91(5), 446.
- Berkman, L.F. (2000). Social support, social networks, social cohesion and health. *Social work in health care*, 31(2), 3-14.
- Blokland-Potters, T. (1998) *Wat Stadsbewoners Bindt: sociale relaties in een achterstandswijk*. Kampen: Kok Agora.
- Blokland-Potters, T.V. (2006, 12 januari). Het sociaal weefsel van de stad: cohesie, netwerken en korte contacten. Verkregen van <https://www.politieacademie.nl/kennisenonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/39719.pdf>
- Boeije, H. (2005). Analyseren in kwalitatief onderzoek. *Denken en doen*.
- Boli, L. (2012, mei). *Sturen op geluk*. Den Haag: SCP.
- Bolt, G. (2014). Helpt stedelijke herstructurering tegen segregatie? In: Bakens, J., de Groot, H., Mulders, P. & Pen, C.J. (2014). Soort zoekt soort: clustering en sociaal-economische scheidslijnen in Nederland. Verkregen van <https://www.platform31.nl/publicaties/soort-zoekt-soort#>
- Bolt, G.S., & Pierik, R. (2019). The housing market: Social interaction in mixed building blocks—finding the ‘magic mix’. *Open Access Government*, 296-297.
- Boschman, S., Bolt, G., Van Kempen, R., & Van Dam, F. (2013). Mixed neighbourhoods: effects of urban restructuring and new housing development. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 104(2), 233-242.
- Brazil, N., & Clark, W. A. (2017). Individual mental health, life course events and dynamic neighbourhood change during the transition to adulthood. *Health & place*, 45, 99-109.
- Bretherton, J., & Pleace, N. (2011). A difficult mix: Issues in achieving socioeconomic diversity in deprived UK neighbourhoods. *Urban Studies*, 48(16), 3433-3447.
- Briggs, X. (1997). Moving up versus moving out: Neighborhood effects in housing mobility programs. *Housing policy debate*, 8(1), 195-234.
- Briggs, X. (1998). Brown kids in white suburbs: Housing mobility and the many faces of social capital. *Housing policy debate*, 9(1), 177-221.
- Broeder, D., Das, D., Jennissen, R., Tiemeijer, W. & De Visser, M. (2018, 27 augustus). Van verschil naar potentieel: een realistisch perspectief op de sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Verkregen van <https://www.wrr.nl/publicaties/policy->

[briefs/2018/08/27/van-verschil-naar-potentieel.-een-realistisch-perspectief-op-de-sociaaleconomische-gezondheidsverschillen](#)

Buck, N. (2001). Identifying neighbourhood effects on social exclusion. *Urban studies*, 38(12), 2251-2275.

CBS (2011). Meetlat sociaal kapitaal. Verkregen van <https://www.cbs.nl/-/media/imported/documents/2011/48/2011--meetlat-sociaal-kapitaal-pub.pdf?la=nl-nl>

CBSInUwBuurt (2018). Gemiddeld inkomen per inkomensontvanger – wijken (2018). Verkregen van https://cbsinuwbuurt.nl/#sub-wijken2018_gemiddeld_inkomen_inkomensontvanger

Chaskin, R.J. (1997). Perspectives on neighborhood and community: A review of the literature. *Social Service Review*, 71(4), 521-547.

Chaskin, R.J., & Joseph, M. L. (2015). Contested space: Design principles and regulatory regimes in mixed-income communities in Chicago. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 660(1), 136-154.

Claridge, T. (2020, 28 januari). What is the difference between social capital and social cohesion? Geraadpleegd op 13 april 2020, verkregen van <https://www.socialcapitalresearch.com/what-is-the-difference-between-social-capital-and-social-cohesion/>

Cocola-Gant, A. (2019). Gentrification and displacement: Urban inequality in cities of late capitalism. In *Handbook of Urban Geography*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Cohen, D.A., Inagami, S., & Finch, B. (2008). The built environment and collective efficacy. *Health & place*, 14(2), 198-208.

Cohen, S., Doyle, W.J., & Baum, A. (2006). Socioeconomic status is associated with stress hormones. *Psychosomatic medicine*, 68(3), 414-420.

Cole, I. & Goodchild, B. (2001) Social mix and the 'balanced community' in British housing policy: A tale of two epochs. *Geo Journal*, 51, 351-360.

Coumans, M. & Smeets, H. (2020, 20 augustus). Sociaal contact: kwantiteit en kwaliteit. Verkregen van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2019/sociaal-contact-kwantiteit-en-kwaliteit?onepage=true>

Couzy, M. (2019, 8 maart). Stad stelt maximum aan prijzen koopwoningen middensector. Verkregen van <https://www.parool.nl/nieuws/stad-stelt-maximum-aan-prijzen-koopwoningen-middensector~bc571049/>

Dansereau, F., Germain, A., & Eveillard, C. (1997). Social mix: Old utopias, contemporary experience and challenges. *Canadian Journal of Urban Research*, 1-23.

Doorslaer, E.V., & Koolman, X. (2004). Explaining the differences in income-related health inequalities across European countries. *Health economics*, 13(7), 609-628.

Duyvendak, J., Kleinhans, R. & Veldboer, L. (2000). *Integratie door differentiatie: een onderzoek naar de effecten van gemengd bouwen*. Den Haag: Ministerie van VROM.

- Earnshaw, V.A., & Karpyn, A. (2020). Understanding stigma and food inequity: a conceptual framework to inform research, intervention, and policy. *Translational Behavioral Medicine*, 10(6), 1350-1357.
- Emerson, M.O., Kimbro, R.T., & Yancey, G. (2002). Contact theory extended: The effects of prior racial contact on current social ties. *Social Science Quarterly*, 83(3), 745-761.
- Eng, K., & Feeny, D. (2007). Comparing the health of low income and less well educated groups in the United States and Canada. *Population Health Metrics*, 5(1), 1-9.
- Erdem, Ö., Prins, R.G., Voorham, T.A., Van Lenthe, F.J., & Burdorf, A. (2015). Structural neighbourhood conditions, social cohesion and psychological distress in the Netherlands. *The European Journal of Public Health*, 25(6), 995-1001.
- Erdem, Ö., Van Lenthe, F.J., Prins, R.G., Voorham, T.A., & Burdorf, A. (2016). Socioeconomic inequalities in psychological distress among urban adults: The moderating role of neighborhood social cohesion. *PloS one*, 11(6), e0157119.
- Fainstein, S.S. (2010). *The just city*. New York: Cornell University Press.
- Ferier, M., Pinkster, F., Hoekstra, M., & Noom, A. (2017). Wonen in een beruchte buurt. *AGORA Magazine*, 33(4), 20-23.
- Flowerdew, R., Manley, D.J., & Sabel, C.E. (2008). Neighbourhood effects on health: Does it matter where you draw the boundaries? *Social science & medicine*, 66(6), 1241-1255.
- Fong, P., Cruwys, T., Haslam, C., & Haslam, S. A. (2019). Neighbourhood identification buffers the effects of (de-) gentrification and personal socioeconomic position on mental health. *Health & place*, 57, 247-256.
- Forrest, R., & Kearns, A. (2001). Social cohesion, social capital and the neighbourhood. *Urban studies*, 38(12), 2125-2143.
- Fussell, E., & Lowe, S.R. (2014). The impact of housing displacement on the mental health of low-income parents after Hurricane Katrina. *Social Science & Medicine*, 113, 137-144.
- Galster, G. (2007). Should policy makers strive for neighborhood social mix? An analysis of the Western European evidence base. *Housing studies*, 22(4), 523-545.
- Galster, G. (2014). Nonlinear and threshold aspects of neighborhood effects. *KZfSS Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 66(1), 117-133.
- Galster, G.C. (2012). The mechanism (s) of neighbourhood effects: Theory, evidence, and policy implications. In *Neighbourhood effects research: New perspectives* (pp. 23-56). Dordrecht: Springer.
- Galster, G.C. (2013). Neighborhood social mix: Theory, evidence, and implications for policy and planning. In *Policy, Planning, and People* (pp. 307-336). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Galster, G.C. (2018). Nonlinear and threshold effects related to neighborhood: Implications for planning and policy. *Journal of Planning Literature*, 33(4), 492-508.
- Galster, G.C., Quercia, R.G., & Cortes, A. (2000). Identifying neighborhood thresholds: An empirical exploration. *Housing Policy Debate*, 11(3), 701-732.

- García-Mira, R., Arce, C., & Sabucedo, J. M. (1997). Perceived quality of neighbourhoods in a city in northwest Spain: An individual differences scaling approach. *Journal of environmental psychology*, 17(3), 243-252.
- Gemeente Amsterdam (2017). Mensen maken de stad: samen werken aan de ruimtelijke en sociale aspecten van Amsterdam. Verkregen van https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/919482/leerhuis_7_mensen_maken_de_stad.pdf
- Gemeente Rotterdam (2021, 1 maart). Webinar: 'goed huren en verhuren'. Verkregen van <https://vimeo.com/515337592>
- Gemeente Utrecht (2019, juli). Woonvisie: Utrecht beter in balans [beleidsdocument]. Verkregen van <https://omgevingsvisie.utrecht.nl/thematisch-beleid/wonen/>
- Gibson, C.L., Zhao, J., Lovrich, N.P., & Gaffney, M.J. (2002). Social integration, individual perceptions of collective efficacy, and fear of crime in three cities. *Justice quarterly*, 19(3), 537-564.
- Goering, J.M., & Feins, J.D. (2003). *Choosing a better life?: Evaluating the moving to opportunity social experiment*. Washington: The Urban Institute.
- Goodchild, B. and Cole, I. (2001). Social balance and mixed neighbourhoods in Britain since 1979: A Review of Discourse and Practice in Social Housing. *Environment and Planning D*, 19(1), 103–121.
- Graham, H., & Kelly, M.P. (2004). *Health inequalities: concepts, frameworks and policy*. London: Health Development Agency.
- Gyimah-Brempong, K. (2005). Neighborhood income, alcohol availability, and crime rates. *The Review of Black Political Economy*, 33(3), 21-44.
- Haest, G. (2017). De zin en onzin van segregatie in gemengde wijken. Verkregen van <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid:8a982125-ffe9-4430-b6c2-a260f96b5880/datastream/OBJ/download>
- Ham, van, M. (2014). De (on)zin van ruimtelijk spreidingsbeleid en het mengen in buurten. In: Bakens, J., de Groot, H., Mulders, P. & Pen, C.J. Soort zoekt soort: clustering en sociaal-economische scheidslijnen in Nederland. Verkregen van <https://www.platform31.nl/publicaties/soort-zoekt-soort#>
- Ham, van, M., & Manley, D. (2009). The effect of neighbourhood housing tenure mix on labour market outcomes: A longitudinal investigation of neighbourhood effects. *Journal of Economic Geography*, 10(2), 257-282.
- Ham, van, M., Manley, D., Bailey, N., Simpson, L., & Maclennan, D. (2012). Neighbourhood effects research: New perspectives. In *Neighbourhood effects research: New perspectives* (pp. 1-21). Dordrecht: Springer.
- Han, K.M., Han, C., Shin, C., Jee, H.J., An, H., Yoon, H.K., Ko, Y.K. & Kim, S.H. (2018). Social capital, socioeconomic status, and depression in community-living elderly. *Journal of Psychiatric Research*, 98, 133-140.
- Hawe, P., & Shiell, A. (2000). Social capital and health promotion: a review. *Social science & medicine*, 51(6), 871-885.

- Hill, T.D. (2014). Mental Health and Neighborhoods. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Health, Illness, Behavior, and Society*, 1494-1501.
- Hill, T.D., & Maimon, D. (2013). Neighborhood context and mental health. In *Handbook of the sociology of mental health* (pp. 479-501). Dordrecht: Springer.
- Hochstenbach, C. (2017, 4 september). Uitsluiting door gentrificatie. Verkregen van <https://www.socialevraagstukken.nl/uitsluiting-door-gentrificatie/>
- Hochstenbach, C. (2019, 17 januari). Sociale menging? Vergeet de elitewijken niet. Verkregen van <https://www.socialevraagstukken.nl/sociale-menging-vergeet-de-elitewijken-niet/>
- Howden-Chapman, P. (2002). Housing and inequalities in health: housing policies are again emerging as a key way of reducing inequalities in health. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 56(9), 645-647.
- Hunter, A.D. (1974). Symbolic communities: The persistence and change of Chicago's local communities.
- Huygen, A., & De Meere, F. (2008). *De invloed en effecten van sociale samenhang*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Ihlanfeldt, K.R., & Scafidi, B.P. (2002). The neighbourhood contact hypothesis: Evidence from the multicity study of urban inequality. *Urban Studies*, 39(4), 619-641.
- Jackson, M.O. (2019). *The human network: how we're connected and why it matters*. Atlantic books: London
- Johnston, R., Jones, K., Burgess, S., Propper, C., Sarker, R., & Bolster, A. (2004). Scale, factor analyses, and neighborhood effects. *Geographical analysis*, 36(4), 350-368.
- Jones, K., Manley, D., Johnston, R., & Owen, D. (2018). Modelling residential segregation as unevenness and clustering: A multilevel modelling approach incorporating spatial dependence and tackling the MAUP. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 45(6), 1122-1141.
- Joseph, M.L., Chaskin, R.J., & Webber, H.S. (2007). The theoretical basis for addressing poverty through mixed-income development. *Urban affairs review*, 42(3), 369-409.
- Jupp, B. (1999). *Living together: Community Life on Mixed-Tenure Estates*. Londen: Demos.
- Kawachi, I., & Kennedy, B.P. (1997). Socioeconomic determinants of health: Health and social cohesion: why care about income inequality? *Bmj*, 314(7086), 1037.
- Kawachi, I., & Kennedy, B.P. (1999). Income inequality and health: pathways and mechanisms. *Health services research*, 34, 215.
- Kawachi, I., Kennedy, B.P., Lochner, K., & Prothrow-Stith, D. (1997). Social capital, income inequality, and mortality. *American journal of public health*, 87(9), 1491-1498.
- Kempen, van, R., & Wissink, B. (2014). Between places and flows: Towards a new agenda for neighbourhood research in an age of mobility. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 96(2), 95-108.
- Ket, M., & Papa, O. (2001). *De effecten van verkoop van sociale huurwoningen: Een onderzoek onder kopers in Rotterdam*. Den Haag: B&A groep.

- Keyes, C.L.M. (2013). Promoting and protecting positive mental health: early and often throughout the lifespan. In M.M. Barry (red.), *Promoting positive mental health and well-being: practice and policy* (pp. 3-28). Dordrecht: Springer.
- Kim, J. (2010). Neighborhood disadvantage and mental health: The role of neighborhood disorder and social relationships. *Social science research*, 39(2), 260-271.
- Kleinhans, R. (2004). Social implications of housing diversification in urban renewal: A review of recent literature. *Journal of Housing and the built environment*, 19(4), 367-390.
- Kleinhans, R. (2012). A glass half empty or half full? On the perceived gap between urban geography research and Dutch urban restructuring policy. *International Journal of Housing Policy*, 12(3), 299-314.
- Kleinhans, Veldboer & Duyvendak (2019, 11 januari). Zeven vragen die elke protagonist van menging zou moeten stellen. Verkregen van <https://www.socialevraagstukken.nl/zeven-vragen-die-elke-mengingsprotagonist-zou-moeten-stellen/#:~:text=Om%20meer%20scherpte%20te%20cre%C3%ABren,anderen%20zeven%20vragen%20moeten%20stellen.&text=Ook%20dit%20jaar%20zetten%20velen,zoals%20een%20zijdigheid%2C%20diversiteit%20en%20menging>.
- Kleit, R.G. (2001a). The role of neighborhood social networks in scattered-site public housing residents' search for jobs. *Housing Policy Debate*, 12(3), 541-573.
- Kleit, R.G. (2001b). Neighborhood relations in suburban scattered-site and clustered public housing. *Journal of Urban affairs*, 23(3-4), 409-430.
- Kleit, R.G. (2002). Job search networks and strategies in scattered-site public housing. *Housing Studies*, 17(1), 83-100.
- Kleit, R.G. (2005). HOPE VI new communities: Neighborhood relationships in mixed-income housing. *Environment and Planning A*, 37(8), 1413-1441.
- Kling, J.R., Liebman, J.B., & Katz, L.F. (2007). Experimental analysis of neighborhood effects. *Econometrica*, 75(1), 83-119.
- Kopp, M. S., Skrabski, Á., Szekely, A., Stauder, A., & Williams, R. (2007). Chronic stress and social changes: socioeconomic determination of chronic stress. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1113(1), 325-338.
- Krause, N. (1996). Neighborhood deterioration and self-rated health in later life. *Psychology and aging*, 11(2), 342.
- Lantz, P. M., House, J. S., Mero, R. P., & Williams, D. R. (2005). Stress, life events, and socioeconomic disparities in health: results from the Americans' Changing Lives Study. *Journal of health and social behavior*, 46(3), 274-288.
- Latten, J. (2019, 2 december). Het dilemma van mix versus segregatie. Verkregen van <https://stadszaken.nl/artikel/2493/het-dilemma-van-mix-versus-segregatie>
- Lees, L. (2008). Gentrification and social mixing: towards an inclusive urban renaissance? *Urban studies*, 45(12), 2449-2470.

- Leidemeijer, K., Middeldorp, M. & Marlet, G. (2019, 16 augustus). Leefbaarheid in Nederland 2018: een analyse op basis van de leefbaarometer 2018. Verkregen van <https://leefbaarometer.nl/resources/Leefbaarheid%20in%20Nederland%202018.pdf>
- Leitner, H. (2012). Spaces of encounters: Immigration, race, class, and the politics of belonging in small-town America. *Annals of the Association of American Geographers*, 102(4), 828–846
- Leventhal, T. & J. Brooks-Gunn (2000), The neighborhoods they live in: the effects of neighbourhood residence on child and adolescent outcomes. *Psychological Bulletin*, 126 (2), 309-337.
- Leventhal, T., & Brooks-Gunn, J. (2003). Moving to opportunity: an experimental study of neighborhood effects on mental health. *American journal of public health*, 93(9), 1576-1582.
- Lim, S., Chan, P.Y., Walters, S., Culp, G., Huynh, M., & Gould, L.H. (2017). Impact of residential displacement on healthcare access and mental health among original residents of gentrifying neighborhoods in New York City. *PloS one*, 12(12)
- Livingston, M., Kearns, A., & Bailey, N. (2013). Delivering mixed communities: the relationship between housing tenure mix and social mix in England's neighbourhoods. *Housing Studies*, 28(7), 1056-1080.
- Lupton, R. (2003). Neighbourhood effects: Can we measure them and does it matter? *LSE STICERD Research Paper No. CASE073*.
- Lustenhauer, F. & Van der Velden, J. (z.d.). Wat werkt in ... Sturen op gemengde wijken. Verkregen van https://www.platform31.nl/uploads/media_item/media_item/105/20/PPT-Wat-werkt-in-Sturing-op-gemengde-wijken-1523352803.pptx
- Macintyre, S., & Ellaway, A. (2000). Ecological approaches: rediscovering the role of the physical and social environment. *Social epidemiology*, 9(5), 332-348.
- Macintyre, S., Ellaway, A., & Cummins, S. (2002). Place effects on health: how can we conceptualise, operationalise and measure them? *Social science & medicine*, 55(1), 125-139.
- Malmberg, B., Andersson, E. K., & Bergsten, Z. (2014). Composite geographical context and school choice attitudes in Sweden: A study based on individually defined, scalable neighborhoods. *Annals of the Association of American Geographers*, 104(4), 869-888.
- Manley, D., Flowerdew, R., & Steel, D. (2006). Scales, levels and processes: Studying spatial patterns of British census variables. *Computers, environment and urban systems*, 30(2), 143-160.
- Marijnissen, H. (2020, 3 februari). Arm en rijk mengen lost problemen in achterstandswijken juist niet op. Verkregen van <https://www.trouw.nl/nieuws/arm-en-rijk-mengen-lost-problemen-in-achterstandswijken-juist-niet-op~bf1483b1/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Marlet, G., Poort, J. & Woerkens, C. van (2009). *De baat op straat*. Utrecht: Atlas voor Gemeenten.
- Mason, J. (2018). *Qualitative researching*. Thousand Oaks: Sage.
- Matheson, F. I., Moinuddin, R., Dunn, J. R., Creatore, M. I., Gozdyra, P., & Glazier, R. H. (2006). Urban neighborhoods, chronic stress, gender and depression. *Social science & medicine*, 63(10), 2604-2616.

- Mayer, S.E., & Jencks, C. (1989). Growing up in poor neighborhoods: How much does it matter?. *Science*, 243(4897), 1441-1445.
- McCartney, G., Hearty, W., Taulbut, M., Mitchell, R., Dryden, R., & Collins, C. (2017). Regeneration and health: a structured, rapid literature review. *Public health*, 148, 69-87.
- McGrail, K. M., Van Doorslaer, E., Ross, N. A., & Sanmartin, C. (2009). Income-related health inequalities in Canada and the United States: a decomposition analysis. *American journal of public health*, 99(10), 1856-1863.
- Miltenburg, E. (2017, 29 juni). Het mengen van buurten bestendigt bestaande ongelijkheid. Verkregen van <https://www.socialevraagstukken.nl/ongelijkheid-komt-niet-door-de-buurt-waar-iemand-woont/>
- Ministerie van VROM (z.d.). Buurtbewoners in balans. Verkregen van <https://docplayer.nl/9853190-Buurtbewoners-in-balans.html>
- Mishra, S., & Carleton, R. N. (2015). Subjective relative deprivation is associated with poorer physical and mental health. *Social Science & Medicine*, 147, 144-149.
- Mohnen, S. M., Groenewegen, P.P., Völker, B., & Flap, H. (2011). Neighborhood social capital and individual health. *Social science & medicine*, 72(5), 660-667.
- Munn, Z., Peters, M.D., Stern, C., Tufanaru, C., McArthur, A., & Aromataris, E. (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC medical research methodology*, 18(1), 1-7.
- Musterd, S. (2006). Segregation, urban space and the resurgent city. *Urban Studies*, 43(8), 1325-1340.
- Musterd, S. (2020). Een ontspannen perspectief op residentiële segregatie. *Beleid en Maatschappij*, 47(4), 339-358.
- Musterd, S., Van Gent, W.P., Das, M., & Latten, J. (2016). Adaptive behaviour in urban space: Residential mobility in response to social distance. *Urban Studies*, 53(2), 227-246.
- Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. *Academy of management review*, 23(2), 242-266.
- Nast, J., & Blokland, T. (2014). Social mix revisited: Neighbourhood institutions as setting for boundary work and social capital. *Sociology*, 48(3), 482-499.
- ODPHP (2014). Mental health and mental disorders. Verkregen van <https://www.healthypeople.gov/2020/topics-objectives/topic/mental-health-and-mental-disorders>
- Oosterom, R. (2021, 31 januari). Argwanend of naïef? Je jeugd bepaalt je vertrouwen in de ander. Verkregen van <https://www.trouw.nl/zorg/argwanend-of-naïef-je-jeugd-bepaalt-je-vertrouwen-in-de-ander~b4a6ba45/>
- Ostendorf, W., Musterd, S., & De Vos, S. (2001). Social mix and the neighbourhood effect. Policy ambitions and empirical evidence. *Housing studies*, 16(3), 371-380.
- Ouweland, A.L., & Bosch, E.M. (2009). Everyday life and social mixing in a changing neighbourhood. *ENHR 09 Prague, Changing Housing Markets: Integration and Segmentation*, 28.6-1.7 2009.

- Palmer, C., Ziersch, A., Arthurson, K., & Baum, F. (2004). Challenging the stigma of public housing: preliminary findings from a qualitative study in South Australia. *Urban Policy and Research*, 22(4), 411-426.
- Permentier, M. & Wittebrood, K. (2011) De woonsituatie van vluchtelingengroepen in Nederland. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.) *Vluchtelingengroepen in Nederland - over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*, pp. 126-141. Den Haag: SCP.
- Permentier, M., Van Ham, M., & Bolt, G. (2007). Behavioural responses to neighbourhood reputations. *Journal of Housing and the Built Environment*, 22(2), 199-213.
- Permentier, M., Van Ham, M., & Bolt, G. (2009). Neighbourhood reputation and the intention to leave the neighbourhood. *Environment and Planning A*, 41(9), 2162-2180.
- Petrović, A. (2020). Multiscale spatial contexts and neighbourhood effects. *A+ BE| Architecture and the Built Environment*, (15), 1-192.
- Petrović, A., van Ham, M., & Manley, D. (2018). Multiscale measures of population: Within- and between-city variation in exposure to the sociospatial context. *Annals of the American Association of Geographers*, 108(4), 1057-1074.
- Pham, M. T., Rajić, A., Greig, J. D., Sargeant, J. M., Papadopoulos, A., & McEwen, S. A. (2014). A scoping review of scoping reviews: advancing the approach and enhancing the consistency. *Research synthesis methods*, 5(4), 371-385.
- Pharos (z.d.). Welbevinden op school. Verkregen van <https://www.pharos.nl/infosheets/welbevinden-op-school/>
- Pickett, K. E., & Pearl, M. (2001). Multilevel analyses of neighbourhood socioeconomic context and health outcomes: a critical review. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 55(2), 111-122.
- Pinkster, F. (2008). *De sociale betekenis van de buurt: een onderzoek naar de relatie tussen het wonen in een arme wijk en sociale mobiliteit*. Amsterdam University Press: Amsterdam
- Ponds, R., Ham, van, M. & Marlet, G. (2015). Verschillen, ongelijkheid en segregatie: literatuurstudie. Verkregen van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/06/03/verschillen-ongelijkheid-en-segregatie-literatuurstudie>
- Poortinga, W. (2006). Social capital: an individual or collective resource for health? *Social science & medicine*, 62(2), 292-302.
- Popkin, S., Harris, L. & Cunningham, M. (2002). *Families in Transition: A Qualitative Analysis of the MTO Experience*. Washington, DC: U.S. Department of Housing and Urban Development, Policy Development and Research.
- Posthumus, H., & Lelévrier, C. (2013). How local contexts influence the neighbourhood satisfaction of displaced tenants in the Netherlands and France. *International Journal of Housing Policy*, 13(2), 134-158.
- Posthumus, H., Bolt, G., & Van Kempen, R. (2013). Why do displaced residents move to socioeconomically disadvantaged neighbourhoods? *Housing Studies*, 28(2), 272-293.

- Proper, K.I. & Bemelmans, W.J.E. (2011). Overgewicht en psychische problemen: hoe vaak komen ze samen voor? Omvang beide aandoeningen in kaart gebracht.
- Quercia, R.G., & Galster, G.C. (2000). Threshold effects and neighborhood change. *Journal of Planning Education and Research*, 20(2), 146-162.
- Riger, S., & Lavrakas, P. J. (1981). Community ties: Patterns of attachment and social interaction in urban neighborhoods. *American journal of community psychology*, 9(1), 55-66.
- RIVM (2016). Risico op depressie 2016. Verkregen van <https://www.rivm.nl/media/smmap/depressie.html?detail=wijk&gemeente=Amsterdam>
- Robert, S.A., & House, J.S. (2000). Socioeconomic inequalities in health: Integrating individual-, community-, and societal-level theory and research. *The handbook of social studies in health and medicine*, 115, 35.
- Robertson, D., McIntosh, I., & Smyth, J. (2010). Neighbourhood identity: The path dependency of class and place. *Housing, Theory and Society*, 27(3), 258-273.
- Rose, D. (2004). Discourses and experiences of social mix in gentrifying neighbourhoods: a Montreal case study. *Canadian Journal of Urban Research*, 278-316.
- Rosenbaum, E., Harris, L. & Denton, N. (2003). New Places, New Faces: An Analysis of Neighborhoods and Social Ties Among MTO Movers in Chicago. Pp. 275-310 in Goering, J. & Feins, J., eds. *Choosing a Better Life? Evaluating the Moving To Opportunity Experiment*. Washington, DC: Urban Institute Press.
- Rosenbaum, J. (1995). Changing the Geography of Opportunity by Expanding Residential Choice: Lessons from the Gautreaux Program. *Housing Policy Debate* 6(1), 231-269.
- Ross, C.E. (2000). Neighborhood disadvantage and adult depression. *Journal of health and social behavior*, 177-187.
- Ross, C.E., Mirowsky, J., & Pribesh, S. (2001). Powerlessness and the amplification of threat: Neighborhood disadvantage, disorder, and mistrust. *American sociological review*, 568-591.
- Rozin, P. (1996). The socio-cultural context of eating and food choice. In *Food choice, acceptance and consumption* (pp. 83-104). Boston, MA: Springer.
- Ruijsbroek, A., Droomers, M., Hardyns, W., Groenewegen, P.P., & Stronks, K. (2016). The interplay between neighbourhood characteristics: The health impact of changes in social cohesion, disorder and unsafety feelings. *Health & place*, 39, 1-8.
- Ruiz-Tagle, J. (2016). The broken promises of social mix: the case of the Cabrini Green/Near North area in Chicago. *Urban Geography*, 37(3), 352-372.
- Ruming, K.J., Mee, K.J., & McGuirk, P.M. (2004). Questioning the rhetoric of social mix: courteous community or hidden hostility? *Australian Geographical Studies*, 42(2), 234-248.
- Sampson, R.J. and Raudenbush, S.W. (2004) Seeing disorder: neighborhood stigma and the social construction of broken windows, *Social Psychology Quarterly*, 67, 319–342.
- Sampson, R.J. (2008). Moving to inequality: Neighborhood effects and experiments meet social structure. *American journal of sociology*, 114(1), 189-231.
- Sampson, R.J. (2012). *Great American city: Chicago and the enduring neighborhood effect*. Chicago: University of Chicago Press.

- Sampson, R.J., Morenoff, J.D., & Gannon-Rowley, T. (2002). Assessing “neighborhood effects”: Social processes and new directions in research. *Annual review of sociology*, 28(1), 443-478.
- Sampson, R.J., Raudenbush, S.W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277, 918–924.
- Sarkissian, W. (1976). The idea of social mix in town planning: An historical review. *Urban Studies*, 13, 231-246.
- Sarkissian, W., Forsyth, A., & Heine, W. (1990). Residential “social mix” the debate continues. *Australian Planner*, 28(1), 5-16.
- Saunders, B., Sim, J., Kingstone, T., Baker, S., Waterfield, J., Bartlam, B., ... & Jinks, C. (2018). Saturation in qualitative research: exploring its conceptualization and operationalization. *Quality & quantity*, 52(4), 1893-1907.
- Schill, M. (1997). Chicago’s New Mixed-Income Communities Strategy: The Future Face of Public Housing? Pp. 135-157 in W. Van Vliet (ed.) *Affordable Housing and Urban Redevelopment in the United States*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Schrijvers, C.T.M. & Storm, I. (2009). Naar een integrale aanpak van gezondheidsproblemen: een beschrijving van beleidsmaatregelen binnen en buiten de volksgezondheidssector. Verkregen van <http://edepot.wur.nl/7196>
- SCP (2020, 9 september). De sociale staat van Nederland 2020. Verkregen van <https://digitaal.scp.nl/ssn2020/wonen/>
- Smets, P., & Snee, K. (2017). Tenure mix: apart or together? Home-making practices and belonging in a Dutch street. *Journal of Housing and the Built Environment*, 32(1), 91-106.
- Sociaalwerknederland.nl (z.d.). Gezond in... gebiedsindicatoren. Verkregen van <https://www.sociaalwerknederland.nl/?file=15215&m=1508704596&action=file.download>
- Stafford, M., De Silva, M., Stansfeld, S., & Marmot, M. (2008). Neighbourhood social capital and common mental disorder: testing the link in a general population sample. *Health & place*, 14(3), 394-405.
- Stein, R.E. (2014). Neighborhood scale and collective efficacy: Does size matter? *Sociology Compass*, 8(2), 119-128.
- Stucky, T.D., Payton, S.B., & Ottensmann, J.R. (2016). Intra-and inter-neighborhood income inequality and crime. *Journal of crime and justice*, 39(3), 345-362.
- Sucharew, H. & Macaluso, M. (2019). Methods for research evidence synthesis: the scoping review approach. Verkregen van <https://www.journalofhospitalmedicine.com/jhospmed/article/202729/hospital-medicine/methods-research-evidence-synthesis-scoping-review>
- Swanson, D.P., Spencer, M.B., Harpalani, V., Dupree, D., Noll, E., Ginzburg, S., & Seaton, G. (2003). Psychosocial development in racially and ethnically diverse youth: Conceptual and methodological challenges in the 21st century. *Development and Psychopathology*, 15(3), 743-771.
- Tersteeg, A.K. (2017). *Dealing with diversity: Challenges and opportunities for social cohesion in deprived neighbourhoods*. Utrecht: Utrecht University.

- Thomson, H., Petticrew, M., & Morrison, D. (2001). Health effects of housing improvement: systematic review of intervention studies. *Bmj*, 323(7306), 187-190.
- TU Delft (2017, 15 mei). Achterstandswijken verbeteren door huizen te slopen én hun bewoners te verhuizen. Verkregen van <https://www.tudelft.nl/2017/bk/achterstandswijken-verbeteren-door-huizen-te-slopen-en-hun-bewoners-te-verhuizen>
- Uitermark, J. (2003a). De verleiding van sociale menging. *Rooilijn*, 36(5), 224-229.
- Uitermark, J. (2003b). 'Social mixing' and the management of disadvantaged neighbourhoods: The Dutch policy of urban restructuring revisited. *Urban studies*, 40(3), 531-549.
- Uphoff, E.P., Pickett, K.E., Cabieses, B., Small, N., & Wright, J. (2013). A systematic review of the relationships between social capital and socioeconomic inequalities in health: a contribution to understanding the psychosocial pathway of health inequalities. *International journal for equity in health*, 12(1), 1-12.
- Uyterlinde, M. & Engbersen, R. (2018, 28 december). Sociale menging blijft onmisbaar voor grote steden. Verkregen van <https://www.socialevraagstukken.nl/sociale-menging-blijft-onmisbaar-voor-grote-steden/>
- Veldboer, L., Duyvendak, J.W. & Bouw, C. (z.d.). Inleiding: menging als maatstaf. Verkregen van <https://www.jwduyvendak.nl/wp-content/uploads/2015/07/in-leiding-mening-als-maatstaf-mixfactor.pdf>
- Velden, van, J., Tiggeloven, P., & Wassenberg, F. (2016). De Magic Mix. *Een Verkenning van Wooncomplexen Waar Verschillende Doelgroepen Gemengd Wonen*. Den Haag: Platform, 31.
- Vergolini, L. (2011). Does economic vulnerability affect social cohesion? Evidence from a comparative analysis. *Canadian Journal of Sociology*, 36(1), 1-21.
- Visser, K., Bolt, G., & van Kempen, R. (2013). Urban restructuring and forced relocations: housing opportunities for youth? A case study in Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies*, 28(2), 294-316.
- VSNU (2004). De Nederlandse gedragscode wetenschapsbeoefening: principes van goed wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Verkregen van http://vsnu.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/Code_wetenschapsbeoefening_2004_%282014%29.pdf
- Wacquant, L. (1993) Urban outcasts: stigma and division in the black American ghetto and the French periphery. *International Journal of Urban and Regional Research*, 19, 366–383
- Walks, R. A., & Maaranen, R. (2008). Gentrification, social mix, and social polarization: Testing the linkages in large Canadian cities. *Urban Geography*, 29(4), 293-326.
- WHO (2004). Promoting mental health: concepts, emerging evidence, practice: summary report.
- WHO (2018, 30 maart). Mental health: strengthening our response. Verkregen van <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
- Zwiers, M., Kleinhans, R. & Van Ham, M. (2017, 12 mei). Sloop en mengen is goed voor de buurt. Verkregen van <https://www.socialevraagstukken.nl/sloop-en-mengen-is-goed-voor-de-buurt/>